

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Diplomová práce

2013

Mgr. Lenka Lukůvková

Masarykova univerzita

Filozofická fakulta

Katedra filozofie

Učitelství základů společenských věd pro střední školy

Mgr. Lenka Lukůvková

**Výuka filozofie Ladislava Klímy
na gymnáziích**

Diplomová práce

Vedoucí práce:

Ing. Mgr. Zdeňka Jastrzemska, Ph.D.

2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně s užitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Děkuji Ing. Mgr. Zdeňce Jastrzembské, Ph.D. za ochotné a podnětné vedení mé diplomové práce.

1

*„Co záleží na několika kotrmelcích, paradoxech, chybách, nesmyslech?
Svět sám je kotrmelec a paradox a chyba a nesmysl.“²*

¹ KLÍMA, Ladislav. Z. Praha: Lege Artis, 1997, s. 100.

² KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 4.

Obsah

Úvod.....	9
1. Život a dílo Ladislava Klímy	11
1. 2. Tvorba Ladislava Klímy	16
2. Filozofie Ladislava Klímy	19
2. 1. Osobnosti inspirující Klímovo myšlení	19
2. 2. Hledání pravdy a podstaty světa	22
2. 2. 1. Kontradikcionismus	24
2. 2. 2. Ludibrionismus	25
2. 3. Komandující vůle	25
2. 3. 1. Vývojové fáze vůle	27
2. 4. Božství	28
2. 4. 1. Naprostost a egosolismus	30
2. 4. 2. Egodeismus a deoesence	31
2. 4. 3. Záře	33
2. 4. 4. Věčné vítězství	34
2. 5. Pojetí člověka a otázky života	35
2. 5. 1. „Velký člověk“ ve společnosti	35
2. 5. 2. Vývoj lidského ducha	37
2. 5. 3. Morálka, výchova a sounáležitost	38
2. 5. 4. Sebevražda	41
2. 5. 5. Pojetí ženy a muže	42
2. 6. Národ a nacionalismus	47
2. 6. 1. Národ židovský	49
2. 7. Kritické postoje	50
2. 7. 1. Skutečná hodnota umění	50
2. 7. 2. Křesťanské náboženství	51
3. Systém vzdělávání a kutikulárních dokumentů	55
3. 1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia	56
3. 1. 1. Klíčové kompetence RVP G	57
3. 1. 2. Průřezová témata	60

3. 1. 3. Vzdělávací oblasti RVP G.....	60
4. Výuka filozofie na gymnáziích	62
4. 1. Práce s textem	64
4. 2. RWCT	65
4. 2. 1. Metody RWCT	67
4. 3. Učebnice pro výuku filozofie na gymnáziích	71
4. 4. Výuka tématu filozofie Ladislava Klímy na vybraných gymnáziích ...	78
4. 5. Příprava na výuku L. Klímy ve vyučovací hodině ZSV	81
4. 5. 1. Struktura přípravy na vyučovací hodinu ZSV	83
4. 5. 2. Výuka L. Klímy ve společenskovědním semináři	86
4. 5. 2. 1. Dílčí úkoly k tématu L. Klímy v seminární výuce	87
4. 5. 3. Propojení předmětů ZSV a Českého jazyka a literatury	90
Závěr	92
Literatura a prameny	94
Resumé a abstract	99
Přílohy	101

Anotace

Diplomová práce pojednává o výuce osobnosti Ladislava Klímy na gymnáziích. První část práce zahrnuje nástin Klímova života a teoretický rozbor stěžejních bodů jeho filozofie. Druhá část rozebírá problematiku výuky filozofie a ZSV na gymnáziích obecně a následně se zaměřuje na výuku tématu filozofie Ladislava Klímy, včetně návrhu strukturované přípravy na hodinu a úkolů pro společenskovední seminář.

Annotation

This diploma thesis follows teaching of Ladislav Klima on Gymnasiums. First part of the thesis covers Klimas life and theoretical analysis of key points of his philosophy.

Second part looks at general issues with teaching philosophy and social sciences on Gymnasiums and later on it moves to theme of teaching Klimas philosophy including a proposition of structured preparation for lessons and tasks for social science seminar.

Klíčová slova

Egodeismus, egosolismus, filozofie, Ladislav Klíma, příprava na výuku, Rámcový vzdělávací program, RWCT, voluntarismus, učebnice, Základy společenských věd.

Key words

Egodeism, egosolism, philosophy, Ladislav Klima, lesson preparation, Educational framework programme, RWCT, voluntarism, textbooks, grounds of social science.

Úvod

Ústředním tématem diplomové práce je osobnost Ladislava Klímy, kterého považuji za pozoruhodnou a výjimečnou osobnost českého myšlení. Výstředním životním stylem representoval svou filozofii a názory, které sice v kontextu světové ani české filozofie netvoří prvek dominantní, ale za to unikátní, originální a zpestřující. Přestože byl Ladislav Klíma v první řadě filozofem, jeho prozaická tvorba, vytvořena v podstatě nezáměrně, též přispěla k obohacení českého literárního fondu.

Cílem diplomové práce není detailní rozbor Klímova díla, ale podání uceleného přehledu Klímova odkazu pro využití v současném školství. Tedy celkově by měla být práce koncipována tak, aby primárně sloužila učitelům k praktickému využití, inspiraci a obohacení vyučování. Smyslem práce je nastínit klíčové prvky a zajímavé body Klímova myšlení a zařadit je do konceptu současné gymnaziální výuky filozofie. První část práce bude zahrnovat právě rozbor Klímova díla a následně druhý oddíl bude zaměřen na výuku tohoto tématu na gymnáziích.

V první části budu primárně vycházet z původních Klímových textů, zejména ze spisů *Svět jako vědomí a nic*, ze souboru *Victoria Aeterna*, dále *Traktáty a diktáty*, *Filozofické listy* a *Boj o vše*. Z prozaických děl se zaměřím na *Utrpení knížete Sternenhocha*, *Slavnou Nemesis* a také na tzv. *Velký román*. Rozbor textů podložím studii Jindřicha Chalupického a Josefa Zumra. Jelikož je Klímova filozofie úzce propojena s jeho životním osudem a stylem, pokusím se toto spojení v práci reflektovat, přičemž budu čerpat z Klímova *Vlastního životopisu* zařazeného v souboru *Vteřiny věčnosti*. Poté co zmíním filozofovy inspirativní zdroje, budu věnovat pozornost jednak ústředním bodům jeho myšlení, ale také doplňujícím a pozoruhodným Klímovým názorům.

Druhá část práce na úvod nabídne vhled do problematiky výuky filozofie a celkově společenských věd v kontextu českého školství. Poté, co nastíním koncept *Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia* a projekt RWCT, se budu následně orientovat přímo na výuku tématu L. Klímy. Kriticky zhodnotím používané učebnice pro výuku filozofie a navrhu

strukturovanou přípravu na hodinu, včetně práce s texty, která se bude opírat o první oddíl práce.

Jindřich Chalupecký o Klímově díle prohlásil, že připomíná volání o pomoc uprostřed lhostejného světa a že zůstalo a ani nemohlo nezůstat než hlasem volajícího na poušti³. Pokusme se tedy tomu hlasu naslechnout.

³ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 291.

1. Život a dílo Ladislava Klímy

Životní osudy Ladislava Klímy, zejména tragédie v jeho rodině, silně poznamenaly jeho osobnost, vztah k lidem, k tvorbě a celkově i přístup ke světu. Téma smrti se stává leitmotivem drtivé většiny jeho prací, jak filozofických, tak beletristických. Balancování na hranici smrti a koketování s nadpozemským bylo pro Klímu typickou životní praxí.

Ladislav Klíma se narodil 22. srpna 1878 v Domažlicích. Měl čtyři sourozence, dva bratry a dvě setry, kteří všichni zemřeli v dětských letech. Již v útlém věku začal pociťovat odstup od lidí, včetně svých blízkých. „*Protivili se mně všichni až k hnusu, – ne proto, že byli hnusní, – proto, že stáli mně příliš blízko. [...] Nenáviděl jsem v dětství všechny lidi, každé pohladění nutilo mne až ke zvracení. [...] Analyzuju-li své vzpomínky, – již v prvních létech tohoto živůtku pociťoval jsem sebe a lidstvo jako dvě spolu válčící moci.*“⁴ Klíma začal stavět sebe, své vlastní já, do opozice vůči ostatním lidem. Před civilizací spisovatel unikal do polí a lesů, kde trávil nejprve celé dny, v pozdějším věku i celé noci. Blízké semknutí s přírodou se projevovalo i v jeho vztahu ke zvířatům, který byl mnohem vroucnější a soucitnější než k lidským bytostem.⁵

V dětství se u Klímy projevovalo rebelství a svéhlavost v podobě vandalství a přestupků, které později sám označil za malicherné uličnictví. Kradl, rozbíjel okna, kladl kameny na železniční koleje, zapaloval mandely obilí...⁶ On sám toto počínání přisuzoval projevům jeho vůle a považoval je za temnou manifestaci jeho absolutnosti. „*Již tenkrát byla mou základní, všude, ranně mlhavě probleskující a přitom mohutnou vlastností Vůle, stále sebe objímající a vše absolutně komandující.*“⁷ To souvisí i s nerespektováním autorit a státních institucí. Přestože byl Klíma dobrý žák, jeho vztah ke školství byl více než odmítavý. *Státní idiotství, zvané škola, uloupilo mně přinejmenším třicet procent mé duševní síly. [...] Stydím se říci, že jsem*

⁴ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 269.

⁵ Více viz kapitola 2. 5. 3. Morálka, výchova a sounáležitost.

⁶ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 269.

⁷ Tamtéž, s. 269.

*studoval až ke konci vždy s vyznamenáním a že jsem měl z mravného chování vždy první známku.*⁸

Šestnáctý rok života znamenal pro Klímu osudový zvrat. Během osmi měsíců mu zemřela matka, babička, teta a poslední zbylá sestra. Zůstali sami s otcem, který nechal svému jedinému potomku nebývalou volnost. Po této citové katastrofě se Klíma uzavřel do sebe, toulal se v přírodě, nedbal svého zevnějšku. Ze vzorného žáka se stal rebelant, který manifestačně hanobil křesťanské symboly a dělal skandály v kostele. Klímovo počínání vyvrcholilo tím, když ve školní práci označil Habsburskou dynastii za prasečí, a byl tak vyloučen ze všech rakouských škol. Zákaz se nevztahoval na školy v Uhrách, a tak byl Klíma poslán na gymnázium do chorvatského Záhřebu. Autor prohlásil, že „nikdy nebyl smrti blíže než tam.“⁹, z čehož je patrná nejen nenávisť ke škole, ale také strach a úzkost.

Po půl roce se však vrátil do Čech, kde poprosil otce o uvolnění ze školní docházky. Otec svolil, a Klíma tak byl ve svých osmnácti letech předčasně prohlášen za plnoletého¹⁰ a získal dědictví po matce a sestře. Klíma na čas zůstal na usedlosti v Modřanech se svým otcem a jeho novou, o třicet let mladší ženou. Tři roky na to Klíma otce opustil a společně se svou macechou odcestoval. Střídavě žili v Plzni, Curychu, tyrolském Landecku a Eisensteinu. Klíma opět trávil veškerý čas v lesích „hledáním nymf, halucinačních zámků a strašnými boji s Bohem“.¹¹ Do styku s lidmi téměř nepřišel díky mladé paní Klímové, která zajišťovala vše potřebné pro domácnost.

Poté, co Klíma vyčerpal peníze z dědictví, rozhodl se některé ze svých myšlenek publikovat, čistě z finančních důvodů. Roku 1904 vydal vlastním

⁸ Negativní postoje ke školství a výchově vyjádřil také v řadě beletristických děl, například v *Utrpení knížete Sternenhocha* popisuje, jak byla Helga při výchově bita a jak se tím jen více a více zatvrzela. Výuku ve školních institucích, ale i domácím učitelem podrobil kritice ve *Velkém románu*, v 1. cyklu *Soud boží*. Cesareovy manželky společně vzpomínají na léta dětství a dospívání a popisují nesmyslné výukové metody doplněné surovým bitím. (Citace z: KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 270.)

⁹ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 270.

¹⁰ Podle tehdejších zákonů by plnoletosti dosáhl až ve 24 letech.

¹¹ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 272.

nákladem, pouze pod iniciálou L., *Svět jako vědomí a nic*.¹² Kniha zůstala bez odezvy. A nebýt pozornosti Emanuela Chalupného, kterého na ni upozornil Otokar Březina, by téměř zapadla.¹³ Chalupný vydání knihy považoval za zlomový počín v české filozofii, neboť se v ní poprvé projevil hlas radikální subjektivního idealismu. Březina a Chalupný se pak se stali na dlouhá léta Klímovými přáteli a zastánci. Z jejich vzájemné korespondence byl sestaven roku 1940 soubor *Duchovní přátelství*.

Vydání knihy předcházela událost, kdy se šestadvacetiletý Klíma opět setkal tváří smrti, když se v tyrolských Alpách málem zřítíl do propasti. „Dostal jsem se, běže téměř a na zenit hledě, v Alpách až na kraj propasti, - vím, že jsem jí nemohl vidět -, a přece náhlý jakýsi šok hodil mne nazpět – krásný pocit: ještě krok – a letíš tak 500 m dolů -...“¹⁴ Tento zážitek měl velký dopad na autorův myšlenkový vývoj. Motiv propasti, jak skutečné, tak metafyzické, se objevil jako stěžejní v nejednom autorovu dílu.¹⁵

Rokem 1906 začalo Klímovi tříleté období zuřivého psaní, ve kterém vytvořil svá stěžejní beletristická díla jako *Slavná Nemesis* a *Utrpení knížete Sternenhocha*. Obě knihy spojuje nešťastná láska a smrt hlavního protagonisty. V obou textech se prolíná svět realistický a snový. Dominantním kontrastem je skutečnost a fikce/sen/fantasie. Můžeme říci, že oba příběhy jsou na tomto protikladu vystaveny. Další Klímovy prózy, *Jak bude po smrti* či *Skutečné události seběhnuvší se v postmortálii*, jsou též založeny na kontrastu reality a snu, přesněji na protipólu života a smrti a nabízejí čtenáři náhled do posmrtného světa. Téhož roku Klíma napsal také *Český román*, označený „jako plivnutí na vše, co se zvalo literaturou“.¹⁶ Započal též psaní tzv. *velkého románu* s pracovním názvem *Lidská tragedie a božská komedie*. Po asi čtyřech tisících stranách rukopisu dospěl Klíma přibližně do poloviny zamýšleného díla.

Roku 1909 Klímovi zemřel otec. Zdědil po něm nemovitosti, které však nedokázal zúročit. Prodal je, a získal tím přibližně jen čtvrtinu jejich

¹² Toto Klímovo dílo J. Chaloupecký nazývá manifestem imaterialismu. (KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 260.)

¹³ E. Chalupný roku 1906 vydal ve filozofické revue *Česká mysl* a v *Přehledu* recenzi, které byla na dlouhá léta jediným ohlasem na knihu *Svět jako vědomí a nic*.

¹⁴ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 283.

¹⁵ Více viz kapitola 2. 4. 3. Záře.

¹⁶ V následujících letech se autor k rukopisům vracel a dále na nich pracoval.

hodnoty. Následující období znamenalo pro Klímu čistě praktické naplňování jeho filozofie. Dalším osudovým dnem se mu stal pátek 13. srpna roku 1909, „*když v lese Kamýku, v mdlé, dusné záři řídkým bílým závojem obestřeného 4 ½hodinného slunce, vyzářila ze mne, po dvouletých náběžích, nejsmělejší, nejstrašnější, nejvyšší z myšlenek, jež člověk kdy měl: být již v tomto životě vskutku a plně, Deus, creator omnium!*“¹⁷ Dospívání k egodeismu, snaha docílit absolutním ovládnutím těla a mysli nejvyššího božství však přivedlo Klímu až na pokraj smrti. Střídání kosmických euforií a těžkých depresí, ztráta schopnosti dorozumění se s lidmi a téměř pozbytí zdravého rozumu vyvrcholilo v absolutní vyčerpanost, kterou léčil alkoholem. „*Nedosaženo; zato sestoupil jsem tenkrát, hlavně fysicky, nejhloub v dosavadním životě. Zachránil mne alkohol, rum a neředený líh; až do dneška zůstal jsem zachráncům věren.*“¹⁸ Klíma dodává, že od poloviny roku 1912 a následující rok nebyl střízlivý ani na minutu.

Po vypuknutí 1. světové války se paní Klímová znovu provdala za přítele K. Vaniše. Roku 1915 se Klíma přestěhoval do Vysočan, kde pobýval v laciném hotelu Krása, v němž zůstal téměř až do své smrti. Značnou část svých textů zanechal u Vanišů, nejspíše jako zástavu na své dluhy. Spisovatel se brzy octl opět zcela bez finančních prostředků, a tak i bez znalosti jakéhokoli povolání se pokusil si vydělat peníze jako řidič lokomobily na čerpání vody či jako hlídač opuštěné malé továrny. Nadále se věnoval psaní a utápění v alkoholu. Hroutil se fyzicky i psychicky, páčil své rukopisy a přemýšlel o sebevraždě.¹⁹ Roku 1917 se s přítelem pustil do výroby tabákové náhražky. Jejich podnikání však za necelý rok skončilo zkrachováním.

Po válce Klíma získal zpět od Vanišů své rukopisy, avšak v dezolátním stavu. Většina textů se již nedala ani restaurovat. On ale musel řešit svou finanční existenci, nezbylo mu nic jiného, než se stát spisovatelem z povolání. Roku 1920 se Klíma s Arnoštem Dvořákem pustili do napsání divadelní hry *Matěje poctivého*, který byl dva roky nato hotov. Osnovu hry vytvořil Dvořák, filozofický koncept v podobě dobového dada pak samotný

¹⁷ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 269.

¹⁸ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 273.

¹⁹ Podle J. Chalupického pálením textů Klíma demonstroval psychickou sebevraždu. Více viz kapitola 2. 5. 4. Sebevražda.

Klíma. Hra měla premiéru 1922 v Národním divadle, avšak kvůli svému zesměšňujícímu obsahu mířenému na nově vzniklý stát a poukázání na demagogii a korupci ve vládnoucích kruzích byla obratem stažena z programu. Klíma následně publikoval do různých novin a časopisů eseje, fejetony a filozofické statě, které v roce 1922 shrnul do souboru *Traktáty a diktáty* a později, roku 1927, do knihy *Vteřina a věčnost*.²⁰

Od roku 1923 se Klíma pokoušel o abstinenci. Přežíval za vytrvalé pomoci jeho přátel, kteří ho podporovali nejen finančně. Pro Klímu měl veškerý praktický život naprosto bezcenný význam. Žil pouze svou filozofií a jejím převáděním do praxe, čím chtěl dosáhnout docílení a udržení si božského stavu. Těsně před svou smrtí začal Klíma sepisovat rozsáhlé romaneto o životním procitání, o poznání přesahující bdění i snění. Dílo již nestihl dokončit, avšak z jeho náčrtu sestavila Kamila Lososová drama *Edgar*.

Roku 1924 sepsal *Vlastní životopis filosofa Ladislava Klímy*, ve kterém obhajuje a snad až oslavuje sebe samého. Klíma se označoval za poustevníka. Svobodu získal již ve školních letech díky otcí, kterému byl za to velmi vděčen. „*Doba, kdy mladí muži biflujou a pachtí se po protekci a smrdí v otroctví různých byrů – byl jsem „soukromník“ zcela volný k poustevnictví.*“²¹ Dále dodává, že jeho „soukromnictví“ bylo doprovázeno absolutním nedostatkem peněz a zároveň totální lhostejností k nabývání jich. Vrstevníci považovali Klímu za podivína, který byl chudší než žebrák u kostelních vrat a bezstarostnější než Diogenes.²² Klíma se však stále sám sebe i ostatní snažil přesvědčovat o tom, že vede heroický život a že bída pro něj nepředstavuje existenční problém. „*Ukradl jsem jednou kočce zakousnutou myš a sežral ji, jak byla, s chlupy a kostmi – jako bych byl jedl knedlík.*“²³ Stravu a její přípravu zredukoval na nezbytné minimum k přežití, vaření považoval za promarněný čas a své zdraví prohlašoval za nezlomné. Následující výroky však Jindřich Chalupecký považuje za pouhé

²⁰ Ladislav Klíma publikoval v periodících jako České slovo, Právo lidu, Nová Svoboda, Pramen, Tvorba, Ruch filozofický, Židovské zprávy, Rozvoj a dalších.

²¹ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 276.

²² KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 254.

²³ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 280.

sebezbásňování.²⁴ „Chlastal jsem vodu, kterou se umývali neštovičníci, snědl vuřty, kterých zbyli téměř jenom červi, pil vody, po kterých by normální člověk aspoň těžce onemocněl, - odstonal jsem to jenom dvoudenním diaré. – Lékaři by posli hladem, kdyby všichni pacienti byli jako já, stejně jako ovšem advokáti, úředníci a podobné funkce, zbytečné u zdravých a moudrých lidí, kterých je ovšem stíží pět v Evropě...“²⁵ Jedinou nemoc, kterou Klíma připouští, že trpěl po celý život, byla způsobená jeho permanentní zuřivou vůlí, která vyvolávala nutkání násilně myslet o nemyslitelnostech.

Důsledky nuzných podmínek, živoření, alkohol a celkově důsledný imaterialismus však na jeho zdraví těžce dopadly. Klíma zemřel 19. dubna roku 1928 v nedožitých padesáti letech na tuberkulózu.

1. 2. Tvorba Ladislava Klímy

Filozofie i prozaická tvorba²⁶ Ladislava Klímy je, jak jsme již výše uvedli, silně ovlivněna dvěma událostmi jeho života. První byl v období dospívání otřesný prožitek smrti jeho matky, babičky, tety a sestry. Druhým se stalo střetnutí se svou smrtí, kdy autor při výletu v Alpách téměř zřítíl do několikametrové propasti. Vedle pocitu smrtelnosti vlastního těla, uvědomění si konečnosti pozemského světa Klíma však zároveň pociťoval něco nekonečného, nesmrtelného. Chalupický hovoří o tom, že Klíma tím vytyčil rozdíl mezi člověkem a zvířetem. Vědomí konečnosti a zároveň nekonečnosti jsou známkou pouze lidskou, nikoli zvířecí. „Lidská duše vztahuje k něčemu nesmrtelnému a přece nemůže být bez smrtelného těla. Jsme zvířaty a je v nás něco božského. Výjimečné u Klímy bylo teprve to, s jakou vahou na něj toto

²⁴ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 274.

²⁵ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 279.

²⁶ Klíma o svých prozaických dílech vypovídá následovně: „V posledních dvou letech vychrlil jsem pro zábavu a zotavení fůru ,bel’letrie, desetkrát realističtější a hnusnější, než Zola, 10krát fanatičtější než Hoffmann, 10krát obscénnější než Tasanova, 10 x perversnější než Baudelaire, 10 x cyničtější než Grabe, 10 x paradoxnější než Wilde, 10 x hrubší než Havlíček, 10 x účinnější prostředek k zvracení než Labyr. světa a r. s., krátce non plus ultra nemravnosti, zlotřilosti a bláznovství.“ (KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výbor z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 30–31.)

*vědomí nalehlo. Utvářelo celý jeho život a zůstalo trvalým podnětem jeho díla.*²⁷

Za svého života dostal Klíma porozumění pouze v úzkém kruhu přátel. Podle Josefa Zumra však ani ze své podstaty se Klímovo učení nemohlo stát myšlením masy, ba ani skupiny, neboť „*je především určitou tóninou ducha a trvale si pozdržuje funkci myšlenkového katalyzátoru.*“²⁸ Ladislav Klíma ani neusiloval o všeobecné přijetí, naopak byl proti podbízení se vkusu většiny. Samotná tvorba mu sloužila jako prostředek k dosažení cíle, nebyla cílem samotným. Vytvářela mu cestu pro strastiplné putování k vysněnému záměru zbožštění. Můžeme tedy říci, že Klímovo dílo je jen něco, co bylo vytvořeno mimochodem bez jakýchkoli uměleckých ambicí. A i právě to činí jeho spisy mimořádnými a originálními.

Klíma považoval za úsměvnou a nesmyslnou snahu filozofů hnát se za zaznamenáním svých myšlenek. „*Bylo by k politování, kdybych teď zemřel – musím ještě připojit důležité dodatky k Pareegám*“ – řekl několik dní před svou smrtí Schopenhauer. *Blázen, nízký chlap: Vše se u něho točilo kolem knih, kolem „děl“... Z těchto bot vyrostl jsem už v 18. roce.*“²⁹ Klíma navíc vypovídá, že nejprve měl v úmyslu, po vzoru před Sokratovských filozofů, a též Sókrata samotného, žádné myšlenky nepsat pro publikování, maximálně na stáří vydat jednu velkou knihu, do které by veškeré své teze shrnul. S politováním dodává, že finanční situace jej dohnala k jinému počínání.

Valná část díla Ladislava Klímy zůstala neotištěna, značný podíl dokonce autor sám zničil. Díky snaze autorových přátel a soukromých nakladatelů se podařilo část z nezveřejněných spisů zachránit, významnou zásluhu má mimo jiné Jaroslav Kabeš.

Abychom si významná vydaná Klímova díla představili, uveďme si stručně knižní publikace v uceleném nástinu³⁰. První vydanou knihou bylo filozofické dílo *Svět jako vědomí a nic* (1904). Kniha vyšla po druhé roku

²⁷ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 287.

²⁸ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 8.

²⁹ KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 129.

³⁰ Soupis je čerpán ze kapitoly *Bibliografie Ladislava Klímy* ze souboru *Victoria Aeterna*. (KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 307–318.)

1928 a toto vydání Klíma doplnil vlastní předmluvou. Roku 1922 dospal společně s A. Dvořákem hru *Matěj poctivý*. Téhož roku vyšel soubor myšlenkových úvah, které byly nejdříve publikovány časopisecky, a to *Traktáty a diktáty* (1922), a poté ve stejném duchu vyšla *Vteřina a Věčnost – Filozofické intermezzo* (1927). Další díla byla vydaná již posmrtně. První z nich bylo „groteskní romaneto“ *Utrpení knížete Sternenhocha* (1928) a následovala renesanční novela *Soud boží* (1928). Roku 1932 vyšel pozoruhodný soubor beletristických novel *Slavná Nemesis a jiné příběhy*. Téhož roku bylo vydáno torzo nedokončeného románu *Edgar a Eura*. Pět let nato byl uveřejněn *Vlastní životopis filosofa Ladislava Klímy* (1937) a následně *Filozofické listy Ladislava Klímy* (1939). O rok později byl uspořádán výbor dopisů *Duchovní přátelství*, který obsahoval vzájemnou korespondenci mezi Klímou, Chalupným a Březinou (1940). Téhož roku byly publikovány *Listy o iluzionismu a Ivanu Karamazovu* (1940). Dalším významným souborem byl *Boj o vše* (1942), který obsahuje deníky a korespondence z let 1909–1917. Následuje dlouhé mlčení v komunistické režimu a po mírném uvolnění je pod taktovkou Josefa Zumra sestaven soubor *Vteřina věčnosti* (1967). O něco později je publikován *Chalupnický sen* (1978), následně prozaický počín *Putování slepého hada za pravdou* (1982), který Klíma vytvořil společně s Franzem Böhlerem, a poté soubor textů z pozůstalosti *Jsem absolutní vůle* (1987). Na začátku devadesátých let vyšel soubor *Victoria Aeterna* (1991) a divadelní hra *Lidská tragikomedie*³¹ (1991). O rok později, 1992, vychází trojdílné zpracování Klímova torza tzv. velkého románu, a to *Velký román I – Soud boží, Velký román II – Bílá švině, Velký román III – Ženy Cesareovy*. Následně je opět sestaven soubor Klímovy korespondence pod názvem *Měj odvahu k sobě* (1993), který obsahuje dopisy Antonínu Pavlovi z let 1913–1925. Téhož roku je vydán i *Český román* (1993). Roku 1997 byl vytvořen také pozoruhodný soubor dosud nevydané Klímovy prózy pod názvem *Z* (1997).

Dílo Ladislava Klímy zůstává pro české badatele stále atraktivní a dosud ne zcela prozkoumané. Významné autorovy knihy, jako *Slavná*

³¹ Ve hře *Lidská tragikomedie* představuje výraznou postavu Odjinud, který již podle jména předznamenává postavu z posmrtného světa. Odjinud ve hře připomíná autorovo alter ego, Klíma jej vylíčil jako ideál deanimalizace, jako bytost, která docílila absolutnosti. Svá životní moudra vypráví svému bývalému spolužákovi Pulcovi na absolventském srazu již jako duch.

Nemesis, Svět jako vědomí a nic, Utrpení knížete Sternenhocha či *Traktáty* a diktáty se dočkaly hned několika reedicí. Od devadesátých let vychází v nakladatelství Torst *Sebrané spisy* Ladislava Klímy. Zatím byly vydány tři svazky z plánovaných šesti.

2. Filozofie Ladislava Klímy

2. 1. Osobnosti inspirující Klímovo myšlení

Filozofie Ladislava Klímy je nejvýrazněji ovlivněna myšlením Athura Schopenhauera a Friedricha Nietzscheho, kteří byli Klímovi blízcí nejen ústředním tématem vůle, ale zejména tím, že byli spíše filozofy-umělci, než filozofy-vědci. Klíma preferuje volnost, neuznává svazování pravidly a systematizování ani v životě, ani ve filozofování. „*Většinu hříchů filozofie má na svědomí pod jménem ‚systematičnost‘. Systematická manie filozofů je vážná nemoc, je největší hubitelka myšlenek.*“³² Inspirační zdroje Klímových myšlenek můžeme hledat také u Georga Berkeleyho.

Friedrich Nietzsche v českých uměleckých kruzích našel řadu obdivovatelů. Výrazně oslovil Otokara Březinu, zejména v myšlence ideálu vyššího člověka.³³ Stoupence měl Nietzsche též v Josefu Svatopluku Macharovi, kterého zaujalo především odmítnutí křesťanské morálky a kultury a celkově kult Antikrista. V duševním aristokratismu a Nietzschevě literární formě se nechali inspirovat dekadenti Arnošt Procházka, zakladatel *Moderní revue*, či Jiří Karásek ze Lvovic. Dionýský kult, ze kterého vycházela Nietzscheova dynamika a životní síla, zapůsobil na F. X. Šaldu. Dalšími spisovateli a umělci, kteří se k Nietzscheovi hlásili, byli S. K. Neumann, František Krejčí či programový zakladatel české dekadence Arthur Breiský. Přestože je tedy patrné, že Nietzsche měl v českém prostředí řadu obdivovatelů a stoupců, o Ladislavu Klímovi, jako snad o jediném, můžeme hovořit navíc i jako o následovníkovi tohoto slavného německého myslitele.

³² KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 268.

³³ Patrný Nietzscheův odkaz můžeme například nalézt v Březinově básni *Vladaři snů* ve sbírce *Svítlání na Západě*.

Josef Zumr poznamenává, že výraznou oblastí, ve které lze Ladislava Klímu a Friedricha Nietzscheho konfrontovat, je metafyzika.³⁴ Nietzsche soudobou metafyziku podrobil silné kritice a vyzval k návratu do antického Řecka, zejména k Hérakleitovi. Veškerá pozdější metafyzika byla podle něj zkažena pojmem křesťanského boha. Z hlavních rysů Nietzscheovy filozofie můžeme odvodit odpovědi na metafyzické otázky. Vůle k moci charakterizuje jsoúcnost, věc jako takovou. Podle Nietzscheho vše pulsuje, nemá pevné hranice, což je způsobené neustálým úsilím vůle k moci tyto hranice posouvat. Nietzsche tím vymezil předěl mezi bytím a nebytím. Časové zakotvení jsoúcího pak stanovil prostřednictvím teorie věčného návratu téhož, čímž negoval lineární plynutí času, typické pro židovsko-křesťanskou tradici. V neposlední řadě metafyzickou problematiku dovršil prohlášením, že všichni bohové jsou mrtvi, čímž svět pozbyl nejvyššího ukazatele dobra. „*Jsou mrtvi všichni bozi: teď chceme, aby živ byl nadčlověk.*“³⁵ Mírou všech věcí se Nietzscheovi tedy stal nadčlověk.

Přestože Nietzsche zbavil lidstvo nadvlády Boha, neoprostil se od moci metafyziky objektivního světa. Právě zde Ladislav Klíma svého učitele převyšuje tím, že okolní svět prohlásil za fiktivní, za pouhé zdání. „*Svět prostě neexistuje. Jediné, co můžeme o světě vypovědět, je: „Zdá se nám, že se nám zdá, že něco jest. Proto jediné, o čem víme, že existuje, jsou naše duševní stavy.*“³⁶ Na pozadí všeho dění tedy Klíma umístil vědomí.³⁷ Destrukci objektu a důslednou skepsi vůči okolnímu světu odstartoval pro člověka pravý začátek svobody. Odpoutal jej od Boha, od břemene dějin a i od vlastní tělesnosti. Člověk v pravém slova smyslu má být podle Klímy pánem světa, a tím tvůrcem svého osudu. „*Člověk je tvor absolutně aktivní, tvořivý, aktivita, vědomá vůle, jeho podstatou. Aktivita, které tvoří svět a dává mu nejvyšší lidský smysl. Toto lidské je ovšem negací všeho otrockého, závislého a*

³⁴ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 13.

³⁵ NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1992, s. 64.

³⁶ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 16. Více viz kapitola 2. 2. Hledání pravdy a podstaty světa.

³⁷ Zde je právě patrný návrat k učení G. Berkleyovi (vyjma víry v boží záruku v existenci světa).

služebného, je to lidství „egosolistní“, bezmezně svobodné, nezávislé a nepokořitelné.“³⁸

V Klímových názorech je patrný nádech existencialismu. Svoboda pro člověka však u něj nepředstavuje utrpení. Člověk si svobodu volí, není k ní odsouzen. Lidské stávání se Bohem je pro Klímu hrou na troskách směšného světa, kdežto pro J. P. Sartra představoval egodeismus východisko z nouze lidské existence. Klíma též unikl základnímu existenciálnímu problému, tedy odcizení, které vytěsnil „sebeobjetím“.³⁹

Jak jsme již výše uvedli, voluntaristické smýšlení Arthura Schopenhauera a Friedricha Nietzscheho ovlivnilo zaměření L. Klímy. Schopenhauer považoval za hybnou sílu slepou, temnou vůli. Nietzsche Schopenhauerův pesimismus překonal a nahradil abstraktní vůli konkrétním principem, vůlí k moci, plodivou a nevyčerpatelnou silou k životu. Klíma toho pojetí podstaty světa dovršil pojmem vůle jako vědomí. „*Svět jest jen množství na sebe působících duševních stavů.*“⁴⁰ Tím chápal svět jako výtvar, jako hru absolutního já, přičemž vůle je pak neoddělitelnou součástí, hybnou silou a projevem tohoto já.

Hlavním předpokladem Klímova myšlení je absolutní svoboda, nespoutanost, oproštění se od tradic, od pravidel a též od svých „učitelů“. Přestože Klíma nepopírá, že ve slovech jeho vybraných předchůdců našel inspiraci, zároveň cítí její tíhu, která jej brzdila v plném rozletu. „*Plul jsem tu dlouho zbaběle ve vodách stoicismu, spinozismu, nietzscheovského dionýsiemi, upanišadismu*⁴¹, - ale to vše nebyl jsem já, - celý způsob této praxe ovšem nemohl vyhovět mně, - mému základnímu absolutnímu instinktu...“⁴²

³⁸ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 22.

³⁹ Více viz kapitola 2. 4. Božství

⁴⁰ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 31.

⁴¹ Upanišady jsou staroindické filozofické a náboženské texty.

⁴² KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 145.

2. 2. Hledání pravdy a podstaty světa

*„Je-li jen jedna objektivní pravda mimo mne,
- nade mnou, jsem do věčnosti v okovech.“⁴³*

Klíma lpění na ideji pravdy a honbu za jedinou pravdou považoval za opovržením hodné. Není jedné absolutní pravdy. Jedinou hodnotou, kterou tak pravdě Klíma připisoval, je její hledání, nikoli ona sama. Navíc pravda jako taková nikdy nespočívá v samotné filozofii, nýbrž v životní praxi. Zde ovšem narážíme na paradox, neboť jakmile si tento fakt uvědomíme, už filozofujeme. Tudíž se na ramena vah opět překlání z praxe k myšlení. Pokud se ptáme po pravdě, ona sama je již v podstatě nepravdou. *„Nepopíratelné základní pravdy není, protože není „první příčiny“: kausalita je podstatou svou nekonečná, tedy nesmyslná, logika alogická, svět bludný kruh, [...]. Jako začátek kruhu, jest i pravda všude a nikde.“⁴⁴* Výchozí Klímovou tezí v pojetí pravdy a lži je identita těchto pojmů. Vše se tak stává stejně pravdivé jako lživé. *„Odevždy bylo pravdou, že $2 \times 2 = 5$ a odevždy bylo to lží; nikdy nepřestalo být lží, že $2 \times 2 = 4$, a vždy bylo to pravdou!“⁴⁵*

Naléhavější výzvou, než je hledání pravdy, však bývá dotazování se na smysl a podstatu světa. Klíma se však ptá: *„Nebojujeme proti fantomům? Existuje to, čeho smysl hledáme? Existuje vůbec něco?“* Naše myšlení nás pouze šálí. Vytváří iluze a klamy. Klíma náš intelekt dokonce považuje za lháře z povolání, který se nás ustavičně snaží přesvědčit o tom, že něco jest. Avšak tím, že se nám zdá, že něco jest, je prakticky důkazem toho, že ničeho není. *„Že nic neexistuje, bylo by úplnou pravdou, kdyby úplná pravda vůbec byla. Že se nám to zdá být absurdní, je vina naší lživé přirozenosti, – absurdnost je zde důkazem pravdy. Musíme považovat za pravdu, o čem víme, že je to lež..., – to pochopí, kdo pochopil dvojsmyslnost světa, identitu pravdy a lži. [...] Světový smysl neexistuje, prostě proto, že svět neexistuje.“⁴⁶* Otázka pravdy a jsočnosti je velmi úzce propojena. Jestli není pravdy, zároveň tedy i není pravda, že něco existuje. Tudíž „něco“ neexistuje. Klíma však dodává,

⁴³ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 44.

⁴⁴ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 17.

⁴⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 244.

⁴⁶ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 26.

že i samotné „nic“ neexistuje. Není tedy ani něčeho, ani ničeho, což se stává základní premisou Klímova absolutního nihilismu.

Klíma jako krajní subjektivistu eliminoval svět na pouhé duševní stavy. Svět se skládá z omezeného počtu vědomě-volných atomů kosmického vědomí, které se vzájemně v časové nekonečnosti slučují a rozlučují tak, že „*každý myšlenkový atom sloučí s průběhem světového roku se všemi myšlenkovými atomy a stane se tak za dobu světového roku tím, čím je svět v každém momentu*“.⁴⁷ „Mé“ vědomí tak vykazuje paralelismus s vědomím jiným. Nabízí se otázka, zda myšlenkové atomy původně vzešly z homogenity? Odpověď je však vrtkavá. Na jednu stranu to může být způsobeno vzájemným působením jednotlivých idejí, na stranu druhou tu je opravdu možnost zrození z homogenního. Jestliže neexistuje absolutní pravda, nelze na tuto, ani na další podobnou otázku odpovědět jednoznačně. „*Může-li být původně svět, může zde být původně i homogenní seskupení: obé je stejně nevysvětlitelné: „náhodná“ původní rozumnost, je právě tak možná jako původní nerozumnost, – zvláště v tomto veskrze intelektuálním světě.*“⁴⁸

Každý atom získává svůj podíl na věčnosti, na nesmrtelnosti. Svět stejně jako duch se stává nesmrtelným, neboť duch je svět a svět je duch. Zároveň se tak slívá rozdíl mezi životem a smrtí, mezi bděním a sněním. Na základě této myšlenky je vystavena řada Klímových próz, například *Jak bude po smrti*, *Strýc a Já*, též část *Velkého románu*⁴⁹, *Utrpení knížete sternenhocha* a další. Živé postavy se k svému úleku dostávají do styku s mrtvými. Čtenář a kolikrát ani sami protagonisté netuší, zda je v podstatě daný hrdina mrtev či nikoli. „*Živá – mrtvá – obé totéž. Mrtvé je živé, živé mrtvé jest. Svět jest jen živá mrtvola; i tygr ve svém nádherném skoku – jen galvanizovaným umrlcem!*“⁵⁰ Svět pozbývá své hodnoty a člověku se otevírají dveře k rozehrání životní hry, ve které nemá co získat ale ani ztratit.

⁴⁷ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 46.

⁴⁸ Tamtéž, s. 35.

⁴⁹ Postavy se ocitají v tzv. Orku, který lze považovat za „druhý břeh“, za další svět, ve kterém pobývají zemřelí a živí se zde s nimi stýkají a komunikují s nimi. Rozdílné je ovšem to, že postavy vědí, zda jsou živé či mrtvé.

⁵⁰ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 157.

2. 2. 1. Kontradikcionismus

Kontradikcionismus je základním principem Klíмова myšlení a velmi úzce souvisí s problematikou pravdy. Klíma, jak jsme výše uvedli, vycházel z dvojího pojetí světa, z identity pravdy a lži. Každé tvrzení je podle Klímy stejně tak pravdivé jako lživé, čímž samo sobě odporuje. Původ veškerých odporů a protikladů však nespočívá v účelném vyvrácení, ve snaze o negaci původního, ale koření v principu hry. Vše má rub i líc, tudíž vše je stejnou měrou hodno chvály i hany. Při myšlení v protikladech se Klíma navrácí až k Hérakleitovi, kterému dává za pravdu, že „*vše je opakem sebe. Důkazy vyvracejí, vyvrácení dokazují.*“⁵¹

Klíma ve svých úvahách o kontradikci překonal logiku a stanul na prahu alogické logiky, kterou nazývá metalogikou. Sama logika nic nevyvrací a ani nedokazuje. Myšlení stojí mimo pojetí pravdy a lži, je založeno na ludibrionismu,⁵² kterým se dostáváme až k nadpravdě právě skrze metalogiku. V její sféře veškeré pojmy ztrácejí svou původní platnost, neboť se ruší dosavadní zákony myšlení. „*Je-li opak všeho pravdou, pak je pravdou, že opak všeho není pravdou.*“⁵³ Tím se dostáváme do nekonečného kruhového vyvrácení, což Klíma nevnímá jako úskalí, ba naopak jako velké pozitivum, jímž se docílí ucelenosti, jistoty a harmonie myšlení. „*A jde to tak do nekonečna – ale, nikde už neobjeví se nikdy trhlina, vše provždy krásně souhlasí.*“⁵⁴ Klíma dokonce hovoří o „*Nadjistotě*“, ke které lze dospět tím, že získáme jistotu a zároveň si zachováme „nejistotu“, ve smyslu pocitu volnosti, absolutnosti a božství.

Kontradikcionismem Klíma osvobodil myšlení a zbořil dosavadní bariéry ve filozofování. Uvažování v kontrastech však připlul až na břeh absurdity. Přestože tvrdí, že lidstvo cítí z absurdnosti stejný strach jako ze smrti, on sám ji vítá, neboť v ní vidí odpoutání se od lidské směřnosti, malosti a zoufalého pudu sebezachování. V postupném opuštění lidské podstaty navíc vnímal přímou cestu k Bohu.

V nihilistickém duchu Klíma vybízel k popření a zvratu stávajícího světa, myšlení a hodnot. Nejednalo se o výzvu ve smyslu přehození černého

⁵¹ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 245.

⁵² Viz kapitola 2. 2. 2. Ludibrionismus.

⁵³ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 53.

⁵⁴ Tamtéž, s. 91.

za bílé a naopak, ale o naprostou přeměnu bytí. Ve srovnání s Nietzschovým filozofováním kladivem Klímovu tezi můžeme pojímat jako hlubší ponor do lidského myšlení. „*Úplné převrácení všech dosavadních nazírání na kosmos, obrácení kosmu samotného, – ne naruby, ale na líc: lidstvo vidělo snad dosud vše nohama vzhůru.*“⁵⁵

2. 2. 2. Ludibrionismus

Slovo ludibrionismus pochází z latinského ludibrium, neboli hračka, žert, zábava. Podstata ludibrionismu, tedy jak jeho název napovídá, spočívá v principu hry. Zachycuje a popisuje způsob vývoje a dění ve světě jako hříčky a šaškovství. „*Hra jest jedinou možnou činností Boha; jedině hříčkou může být vše, s čím je mu jednat.*“⁵⁶ Ludibrionistní princip považoval Klíma za nejhlubší a nejplodnější způsob myšlení.

Ladislav Klíma dospěl k rozřešení světového problému prostřednictvím právě ludibrionistní věty: „*Svět jest absolutní hříčkou Své Absolutní Vůle.*“ Tuto formulaci následně blíže zpřesňuje: „*Svět je absolutní hříčka Mé Absolutní Vůle.*“⁵⁷, neboť vůle mluví vždy jen v první osobě – chci! Je tedy zbytečné hledat smysl či řád ve světě, jehož zákonnosti byly stvořeny nahodile a naprosto spontánně.

Ludibrionismem Klíma vyjádřil lhostejnost k jakémukoli soudu, postavil se dogmatismu a celkově vyvrátil dosavadní světové učení. Podmínkou ludibrionismu je absolutní svoboda individua, které je odpoutané od stávajících pravidel morálky a společnosti. Člověk pak jedná nesystematicky a nahodile. Činí v daném okamžiku jen a pouze to, co chce, co ho baví. Ludibrionismus velmi úzce souvisí s kontradikcionismem a metalogismem.⁵⁸

2. 3. Komandující vůle

Z celku idejí, které prostupují naším duchem, vystupuje specifická skupina, jež určuje osu našeho duševního života. Tyto ideje ve svém

⁵⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 227.

⁵⁶ Tamtéž, s. 246.

⁵⁷ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 57.

⁵⁸ Více viz kapitola 2. 2. 1. Kontradikcionismus.

komplexu tvoří vůli. Ostatní ideje jsou s nimi neodlučitelně spojeny. Vědomý svět je tudíž založen na vůli. „*Všechny ideje jsou volního rázu, tj. mají smysl jen vzhledem k vůli: myslíme chtějíce. [...] Vědomí je nutně volní: existence idejí, nemajících vztah k vůli, je nemyslitelna.*“⁵⁹ Veškerý zevní svět je projevem vůle spící, slepé, která je schopna komandovat jen instinkty. Vůli bdící zabývání se vnějším světem není hodno, stará se pouze o sebe samu, o vlastní nitro.

Vůli Klíma blíže specifikoval jako vůli k příjemnosti. Podle něj formulace vůle jako vůle k životu či vůle k moci není dostatečně výstižná. Člověk touží uniknout nepříjemnosti, proto každé přání lze zredukovat na snahu docílit příjemnosti. Vůle k příjemnosti je však na vůli k moci založena, neboť jestliže člověk touží po příjemném, touží po moci, po podmanění si něčeho. „*Svět jest boj všech proti všem. Ale ničeho není mimo myšlenky: svět jest jen boj mezi myšlenkami. Každý myšlenkový celek chce nebo nechce vždy jen myšlenkový celek jiný: buď chce jej míti, tj. účinkovat naň, přizpůsobit si jej, překonat, absorbovat jej, obohatit se jím [...] nebo chce ubránit se mu, zapudit, setřásti jej, osvobodit se od něho...*“⁶⁰

Klíma usiloval o plné ovládnutí svého těla a mysli a přemožením pozemskosti docílit božského. Nešlo však o zdokonalování, nýbrž o neustálý boj se sebou samým. Snahu udržet svou mysl ve stavu co nejsoustředěnější Klíma nazývá sebeznásilňování, neboli sebeovládání a sebezpřekonání skrze tyranizování svých pudů vlastní vůlí. Vůle se tak stává hnací silou při dosahování cílů. Je aktivní, vymaňuje člověka z vegetativního stavu a bičuje ho k činnosti. „*Člověk buď spí, nebo se mrská. Buď řádný habitus sebezmrskání (Vůle) – nebo spánek.*“⁶¹ Vůle rozkazuje duši, komanduje ji, představuje její direkci. Vůle poručí a svět, tedy myšlení, pak tvoří prostředek k vykonání rozkazu. Psychické stavy jako pocity, afekty či žádosti jsou podle Klímy chybně spojovány s pudy, neboť neudávají žádnou příčinu ani podnět k činnosti, jsou pouhými emanacemi. Klíma hovoří o vůli jako o

⁵⁹ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 39.

⁶⁰ Tamtéž, s. 43.

⁶¹ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 95.

reálném imperátorském vnitřním kynu. „*Je komandem! – není fikcí jen, vyjadřující koordinovanost instinktů, jak se mylí Nietzsche.*“⁶²

Vyšší člověk usiluje o přemožení sebe samého. Obyčejný člověk lpí na pohodlnosti, která jej činí nízkým. Takový typ člověka Klíma přirovnává k hnoji, následně snahu o překonání lidské nízkosti ke krásnému vybředání z hnoje⁶³. Pokud toužíme docílit vznešenosti, musíme se udržovat v neustálém napětí, nepolevit k spokojenosti, k jistotě. Duch při svém vzrůstu nesmí přestat být aktivní. Houževnatostí a silou vůle se pak z kukly vyloupne překrásný motýl.

Klíma svým duchovním úsilím navazuje na tradici F. Nietzscheho ve smyslu, že člověk je něco, co musí být překonáno. V individualistickém smýšlení však tuto tezi vztahuje pouze na sebe samého, nikoli na lidstvo jako celek. „*Nebýt člověkem! to je vše! Těžké – ale chci to!*“⁶⁴

2. 3. 1. Vývojové fáze vůle

1. První, primitivní fáze vůle je nazvaná vůle elementární. Tato vůle řídí duše zvířat, dětí či psychicky narušených dospělých. Vůle je zdánlivě svázána, vyvolává pouze bezděčné mentální stavy bez vědomého úmyslu.

2. Druhým stupněm vůle je vůle k Vůli. Obyčejný člověk si je již vědom toho, co chce, a vydává rozkazy. Vůle však stále zůstává z poloviny instinktivní, bezděčná a nevědomá.

3. Vrcholnou fází vůle je přechod vůle k Vůli k Vůli, která se rozvíjí jen u výjimečných osobností. Tyto „muži činu“, jakými je Klíma nazval, přestují sebeovládání a autodisciplínu. Vůle si začíná slabě uvědomovat sebe sama a postupně vědomě stále více poroučí a utváří se. Tím dochází k vlastnímu sebepoznání, až nakonec spočine v sebeobjetí ve své absolutnosti.⁶⁵

Podle jednotlivých fází vůle Klíma rozlišuje typy lidí na *instinktivní*, u nichž vládne vůle elementární, dále *intelektuální*, u kterých se již vůle začala rozvíjet, a *imperativní*, kteří dosáhli požadovaného rozkvětu vůle. Autor

⁶² KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 175.

⁶³ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 97.

⁶⁴ Tamtéž, s. 95.

⁶⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 178.

uvádí, že plného zabsolutizování vůle bylo docíleno již u nejednoho jednotlivce. Z národů učinili patrný pokrok pouze Židé.⁶⁶

2. 4. Božství

*„Bůh je vše; je Jím. Bůh je absolutní vůle; vše jest jí.
Objektem Boží Vůle může býti jen jedno: absolutně vše:
Věčnost zove se toto všedosažení, všeuskutečnění.“⁶⁷*

Jsem Absolutní. Těmto dvěma slovům Klíma přikládá nebývalý význam. Zahrnuje nepojmenovatelné a zároveň obsahuje to nejvyšší, tedy bytí Bohem, neboť vědomí absolutnosti je totožné s bytím Bohem. Mimo vědomí neexistuje nic. Bůh tedy spočívá ve vědomí bytí Bohem a zároveň toto vědomí spočívá v Bohu. Absolutismem Klíma překonal skepsi a získal, jak sám hovoří, Nadpravdu, Nadskutečnost a Věčnou Samozřejmost.⁶⁸ Absolutismus je ve svém podstatě imperativem, neboť vše, co je a jak se děje, je pouhým diktátem vůle. Základní axiom, který ze svých úsudků Klíma vyvodil, zní: *„Svět je absolutní hříčka své Absolutní vůle, – neboli: Vše jest jen Má hříčka.“⁶⁹* Podstatou absolutnosti je též naprostá volnost a svoboda. *„Bud' je něco, ať už cokoli, nade mnou, – a vše, co bylo by mimo mne, nade mnou by bylo, – a pak věčně pes, [...] nebo pes nejsem, a pak není nic mimo mne.“⁷⁰*

Vůle, jsoucnost a absolutnost má význam jen ve spojení s já, tedy má vůle, ve smyslu „Já chci!“, jsoucnost ve vyřčení „Jsem!“ a absolutnost ve spojení „Jsem absolutní!“. Já ve své podstatě zahrnuje veškerenstvo. Myšlenka mimojá či tvé já vyznívá jako nonsens. Já v sobě prakticky obsahuje i uvedenou vůli, jsoucnost a absolutnost, neboť každá z těchto formulí pouze rozvíjí ideu já, a to v následujícím pořadí: „Já jsem!“, je rozvinutím idey Já, následně „Já chci!“ navazuje předchozí a vše završuje „Jsem Absolutní!“, které vychází z obojího. Existuje pouze mé já, dotazování se po jsoucnosti či nejsoucnosti je tedy jen tázání se po existenci mého já.

⁶⁶ O židovské otázce více viz kapitola 2. 6. 1. Národ židovský.

⁶⁷ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 77.

⁶⁸ Tamtéž, s. 184.

⁶⁹ Tamtéž, s. 184.

⁷⁰ Tamtéž, s. 285.

Nesmrtelnost duše pak vyplývá z věčné kontinuity budoucích já. „*Bůh spočívá zcela jen v cítění se Bohem, – toť jeho nejvnitřnější tajemství. A dojde se k výsledku: pravda pravd nespočívá v myšlence „jest Bůh“, nýbrž „Jsem Bůh“: velmi důležitá to distinkce.*“⁷¹ Základem Klímova učení je tudíž krajní solipsismus, který on sám nazývá egosolismem⁷² nebo také umbistním nadsolipsismem. Umbrismus definuje jako naprosté oproštění se od reality, od každého jejího bodu, neboť stejně je vše založeno na pouhé iluzi, na magické hře stínů.

Žádosti o zjevné důkazy boží existence jsou podle Klímy nesmyslné a zbytečné. Jsoucno, zevní svět, je pouze součástí vědomí, mého vnitřního já. Mimo vědomí ničeho není. Tudíž hledání a předkládání důkazů Boha je podle Klímy pouhým „směšným pachtěním, které je rovno dokázání existence krásy“.⁷³ Vedle dotazů na existenci Boha se často kupí otazníky, či až pochybovačné výtky, o Boží všemohoucnosti. Tedy jestliže je Bůh všemocný, proč dovoluje, aby lidé trpěli bolestmi či nemocemi? Odpověď logicky plyne z Klímových tezí. Objektem božského chtění je naprosto vše, proto i ve své věčnosti si stvořil čas, prostor a veškeré události v něm. Boží vůle je suverénní a svrchovaná vůle ke všemu. Tato vůle obsahuje vůli k nejvyššímu, ale zároveň i vůli ke špatnému, která vyvěrá z temné stránky vůle ke všemu. Vůle se skládá analogicky jako svět z části denní, světlé, a noční, temné. „*Bůh chce vše, i nemožné, – teprve nemožné je vskutku božské; chce opak Všeho: absurdní nicotu. Chce bolest, nízkost, kal.*“⁷⁴ Klíma navíc dodává, že ve své podstatě je Bohu vnější svět lhostejný, neboť jedinou jeho činností se stává glorifikace sebe samého, sebeobjímání, což podle Klímy odhaluje pratajemství světa.

Přestože Bůh má moc nad vším, není k ničemu připoután. Pojem Bůh je pro Klímu synonymní k pojmu absolutnost, dovršenost a volnost. „*Bůh může býti prostě jen něco, na čem nevisí žádné okovy.*“⁷⁵ Člověk by se měl tedy pokusit odpoutat se od pozemských tužeb, od honby po bohatství a zaměřit se na zušlechťování ducha, na rozvoj své vlastní moudrosti, a tak dojít

⁷¹ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 62.

⁷² Více kapitola 2. 4. 1. Naprostost a egosolismus.

⁷³ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 138.

⁷⁴ Tamtéž, s. 231.

⁷⁵ Tamtéž, s. 241.

k sebeadoraci završené spočinutím v Bohu. „*Nejprepychověji žil Diogenes – svým celoživotním snem, že je bohem.*“⁷⁶ Takového člověka, který by pokořil duševní vrchol, ale zatím podle Klímových slov nebylo.

2. 4. 1. Naprostost a egosolismus

K vyjádření absolutnosti a božskosti Klíma též užívá výraz naprostost.⁷⁷ Tento pojem v sobě ukrývá dovršení filozofie ve smyslu nalezení rovnováhy, úplnosti a sebejistoty. Souhrnně můžeme říci, že naprostost shrnuje jednotlivé prvky Klímova filozofického systému a celkově pojetí metafyziky. „Jsem naprostý,“ je vyslovení Boha ke své všemohoucnosti, obsáhlosti světa a jeho smyslu. „*V této paroli je Vše a všechno. Srdce jsoucnosti a každý zátřpyt kůže její; podstata Boha a on sám celý. Začátek a konec filozofie a centrum její.*“⁷⁸ Naprostost není myslitelná bez egosolismu.

Egosolismus je Klímův termín pro označení krajního solipsismu, tedy pro vyjádření absolutního subjektivismu. Jak bylo již míněno, Klíma svou první vydanou knihou *Svět jako vědomí a nic* vyjádřil, tak jako název napovídá, že svět je pouze vědomí, které je vedené absolutní vůlí. V rámci egosolismu toto pojetí Klíma vztáhl pouze k jedinému já. „*Jsoucnost dvou vědomí, – tedy svou homogenit, – na sebe nepůsobících, je nesmyslná: homogenosti zahrnuje v sobě vzájemné působení. Vzájemné působení dvou já, – neboli absolutních heterogenit, je rovněž nesmyslem. Právě: vědomí je kompatibilní jen s jedním já.*“⁷⁹ Tedy svět je mé vědomí, mé duševní stavy, poháněné mou absolutní vůlí. Klíma si je vědom určitých námitek vůči egosolismu, které obratem vyvrací:

1. *Mé vědomí je přeci tak malé, že není schopné produkovat bohatost a obsáhlost vesmíru.* Klíma naopak tvrdí, že je vědomí podceňováno a vesmírné dění zase přeceňováno. Vědomí obsahuje v každý okamžik milióny psychických stavů, které předčí jednoduché a analogicky opakující se formy kosmu.

⁷⁶ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 141.

⁷⁷ Nejvíce se podle Klímy ideje naprostosti přiblížil Spizona, avšak i on jí zůstal na míle vzdálen. (KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 312.)

⁷⁸ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 297.

⁷⁹ Tamtéž, s. 272.

2. *Mé vědomí vzbuzuje v určitých situacích totožné reakce u mě i u druhého, například píchnutí špendlíkem vyvolá bolest a způsobí ucuknutí.* Klíma na tuto námitku oponuje tím, že vše vnější je jen klamání, a v tomto případě se tudíž jedná o šálení úmyslné se záměrem vyvolat dojem analogie. *„Cizí organismy i anorganismy jsou jednoduše jen má velmi živá fantasma, úmyslně mnou tak fingovaná, abych měl co největší iluze, že jsou totéž co já, - abych snad uvedl svou samovazbu ad absurdum.“*⁸⁰

Klíma rozlišuje dvojí egosolismus, a to empirický a absolutní. Empirický egosolismus vypovídá, že *„mnou percipovaný svět nemá nijakou jsoucnost o sobě.“* Kdežto absolutní praví, že *„mimo mé vědomí neexistuje, neexistovalo, nebude existoval absolutně nic, - tedy ani mé „podvědomí“, tato čtvrtoradá, však prakticky nutná fikce.“*⁸¹ Absolutní egosolismus nese ten pravý význam a jedině jím se člověk stvoří v Boha. Empirický egosolismus je, pro svou polovičitost, absolutnímu pouhým nedochůdčetem.

2. 4. 2. Egodeismus a deoesence

Pro pojetí přerodu člověka v Boha se v Klímových spisech objevují názvy egodeismus a deoesence.

Předpokladem prvního zmíněného pojmu, egodeismu, je svobodná lidská vůle, tvůrčí a neomezená, která na základě svého potenciálu může člověka povznést na úroveň Boha. Egodeista není poután limity svého fyzického těla, je oproštěn od vlivu společnosti, historie, tradic, morálky či náboženství. V cestě mu nestojí žádné bariéry, nepřipouští jakékoli tabu. Ve své absolutní svobodě se stává Bohem a získá moc nejen nad sebou samým, ale i nad světem, neboť zjišťuje, že svět je pouhou součástí jeho vědomí a mimo to nic neexistuje. Klímův egodeista je ve své podstatě velmi podoben nadčlověku Friedricha Nietzscheho, ale je mnohem více radikálnější a aktuálnější. Egodeistickou naléhavou výzvou a možností uskutečnění se tady a teď vizí nadčlověka nelze naplnit. Dalo by se říci, že Klíma urychlil, ale zároveň i transformoval a umocnil zrod nadčlověka.

Deoesence znamená samotný proces stávání se člověka Bohem. Deoesence je vyvrcholením egosolismu. Ladislav Klíma byl přesvědčen, že je

⁸⁰ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 263.

⁸¹ Tamtéž, s. 268.

možné, aby se tomu dělo ještě za života člověka. Osobnost silou své vůle se prostřednictvím vědomí odpoutá od tělesné schránky a od všech okovů, které jej svazují, a dostává se tak do stavu, ve kterém se cítí být Bohem. Egodeismus je tedy chápán jako možnost být Bohem, oproti tomu deoesence je vystupňování toho pojmu, tedy samotné uskutečnění. „*Deoesence je naprosté, čiré bytí Bohem už v animálním životě. – Ne pouze bytím Jím v temně hluboké podstatě, tj. bytím Jím potenciálně, zakukleně snově. Od egodeismu k Deoesenci je stále ještě ohromný skok.*“⁸²

Klíma věřil v sílu svých tezí. Byl přesvědčen, že vytvořil vyvrcholení světového myšlení. „*Všechna budoucí pokolení jsou zhola samozřejmě má; nebude už filozofie po Egodeismu!*“⁸³ Klíma svou filozofií žil. Vlastní myšlenky aplikoval v praxi a v určitých momentech jej přepadl pocit a silné přesvědčení, že se stal Bohem v plném slova smyslu. „*Zjevila se ne ji jako ono zsinalé teoréma: jako bych byl Bohem jen v jakési hloubi, v jakési vlastní podstatě, potenciálně, Bohem hluboce spícím, zakuleným -: zjevila se v podobě tisíckrát gigantičtější, zářivější, hrozivější, jakožto strašlivá jistota, že jsem Bohem v nejplnějším významu a rozvití, Bohem actu, bdícím a skvěle obnaženým, Bohem se všemi titul, predikáty, insigniemi Boží Moci, jejími prostředky, projevy, povinnostmi...*“⁸⁴ Intenzivní pokusy o proces deoesence a heroismus spočívající v absolutní lhostejnosti vůči všemu pozemskému jej přivedl až na pokraj smrti. „*Dvě léta neslýchaného znásilňování myslících procedur – mnohé hodiny ležel jsem například zkřehlý na sněhu v křečích, - Cíl tak zdánlivě blízký, jen po něm sáhnout – stál za risiko každé katastrofy.*“⁸⁵ Na pokraji fyzických i psychických sil se před vrcholem Klíma, alespoň na čas, vzdal svého snažení. Byl si vědom, že pokračování jeho počínání by mu v brzké době vyšlapalo cestu buď do hrobu, nebo do psychiatrické léčebny.

⁸² KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 288.

⁸³ KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 147.

⁸⁴ Tamtéž, s. 146.

⁸⁵ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 273.

2. 4. 3. Záře

Záře je pro Klímu symbolem božského, nejvyššího stavu. „*Stav můj, neboli stav světa neboli Boha jest, jakožto něco absolutního, – Boží Zář-, světlem, tj. symbolem Nejvyššího, tedy absolutně neměnného.*“⁸⁶ Záře se navíc velmi často stává dominantním motivem jeho děl. Chvilky, kdy se ústřední postava dostává do styku s božským, do stavu deoesence, jsou prozářeny výrazným světlem. Ve stejném smyslu je též užíváno slovních modifikací jako například všezáře nebo synonym ve významu světla či třpytu.

Autor užívá záři jako symbol i jako plnohodnotný pojem sám o sobě. V *Utrpení knížete Sternenhocha* představuje záře glorifikaci, status Boha i proces zbožšťování. V závěru knihy, kdy tento stav graduje, slovo záře v textu výrazně kumuluje. „*Jím ulehčil jsem Ti a urychlil Vítězství, jím házím Ti do tůně Tvé záchranné lano, - nejlaskavější ve své krutosti!... Za mnou, do nekonečné Záře, ženo Má!*“⁸⁷ či „*Blahoslaven Choť Tvůj! Díky Vám! Bohem a Záři nejsem jako Vy; ale jsme přece jen reflexem Boží Záře, a tedy také Ji.*“⁸⁸ Ve *Slavné Nemesis* byla smrt Sidera též doprovázena „uragánem nekonečného světla“.

Záře zároveň Klímovi též supluje popis blaženého stavu, pro který nenachází slova. „*Však nejlepším zde líčením je pomlčení. Vše vyšší, jakmile o tom začne mluvit i myslit, persifluje ubohý člověk, jehož duch připoután ke hnusné mozkové kaši, ke skřekům mozkové kaše.*“⁸⁹ Záři nelze racionálně uchopit, musí se pouze procítit. Je abstraktní pojem, obtížně definovatelný. Lze jej připodobnit ke stavu naprosté nedotknutelnosti a blaženosti.

Společně se záři bývá též dominantním motivem a symbolem smrti v Klímově tvorbě sklaní propast. Jestliže ve scéně padá hrdina do propasti, do popředí vystupuje kulisa záře. „*Pro záři neviděl, jak se po příkré stráni kutálí ještě několik metrů hloub do štěrbiny skalní.*“⁹⁰ Sama propast je metaforickým vyjádřením smrti a záře představuje světlé východisko z utrpení a cestu k nadpozemskému.

⁸⁶ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 26.

⁸⁷ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 160.

⁸⁸ Tamtéž, s. 162.

⁸⁹ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 221.

⁹⁰ KLÍMA, Ladislav. *Slavná Nemesis*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2002, s. 117.

V tzv. *Velkém románu* motiv propasti má též své stěžejní místo. Stále v sobě nese příměr smrti, avšak ve smyslu pohlcení smrti již za života. Banda loupežníků je usídlena v jeskyních nazvaných Hrob, kde se nachází propast jménem Rakev. Většina z nich při útěku zde přijde o život. Náznaky a evokace, které místo jejich pobytu vyvolávají, poukazují na predestinaci fyzicky zemřít pádem do propasti a zároveň navozují pocity, že banditi byli již vnitřně mrtvi ještě před skutečnou smrtí samotným pobýváním v ní.

2. 4. 4. Věčné vítězství

Věčné vítězství, nebo-li Victoria Aeterna Klíma užívá pro vyjádření boží vůle, božské všemoci.⁹¹ V *Boji o vše* je toho termínu užito i k popsání věčného bytí. Obsáhleji řečeno věčné vítězství znamená umění dosažení cíle pokaždé, když si nějaký stanovíme, ať už je jakýkoli. Nejvyšším cílem bytí by podle Klímy mělo být směřování a následné naplnění duše pocitem sebeobjetí, zbožštění, které by pramenilo z nepodmíněné suverenity a absolutnosti.⁹² Jakmile se to uskuteční, je třeba tento stav udržet a poté vítězit jen pro vítězství samo.

K dosažení vytyčeného cíle musíme nejprve chtít tento cíl pokořit, dále zvolit vhodné prostředky a v neposlední řadě být odhodlaní samotný čin vykonat. Klíma usuzuje, že u silných lidí se všechny popsané kroky dějí instinktivně, neboť v sobě ukrývají zárodek Boha. A i přesto, že existují určité stupně božství, i toto nepatrné zrnko činí velké osobnosti božskými, jelikož na každém stupni je Bůh v jistém smyslu celý, tak „*jako v každém droptu hostie je celý Christus*“.⁹³

Věčné vítězství obsahuje dvě hlavní části, jako první je pocit vlastní absolutní suverenity ve vědomí dovršenosti. Druhá pak spočívá v projevu činem, přesněji v sebeaffirmaci, neboli soustavném upevňování svého vlastního božského stavu právě skrze věčné vítězství. „*Nejryzejší stav Victoriae Aeternae je syntesou obého: hrubě materiálního a nanejvýš spirituelního vítězení; výslední produkt je parole: nic jiného nečinit, než vše*

⁹¹ Ladislav Klíma uvádí, že je mu milejší užívat pro pojmenování Boha názvu Victoria Aeterna než teologicky zapáchající slova jako boží vůle či boží všemoc. (KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 32.)

⁹² Viz kapitola 2. 4. Božství.

⁹³ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 33.

*jen souverainně pohrávavě se smíchem znásilňovat, - sebe tím afirmovat – vítězení kvůli vítězení bez starosti o výsledek té akce - ;- teprve tato lhostejnost podmiňuje i garantuje absolutní Boží vítězení.*⁹⁴

2. 5. Pojetí člověka a otázky života

2. 5. 1. „Velký člověk“ ve společnosti

Člověk upoutaný ve společnosti nemůže být nikdy svobodný. Zůstává papouškem society, jejím otrokem. Sociální okovy jej stahují ke slabosti a lenosti. Takto však vnímá Klíma drtivou většinu soudobých lidí. *„V tom je hlavní mizérie obyčejného člověka, že není absolutně, a priori schopen brát vážně něco, co odporuje vládnoucím sociálnímu míněním.*⁹⁵ Člověk je pohlcen veřejným tlakem. Myšlení většiny vnímá jako absolutní pravdu, jako dogma, vůči kterému není radno se stavět. Avšak ten, kdo se dokáže z moci společnosti vymanit, stává se silným, svobodným, a tak nabývá na kvalitě a postupně se stává osobností v užším slova smyslu. Taková osobnost se podle Klímy vyznačuje neobyčejnou silou, vůlí a sebevědomím. Jádro personality sídlí v charakteru, ve vůli, „v krvi“, nikoli v rozumnosti, „v mozku“. Tudiž i nejpozoruhodnější osobnosti mohou vzrůst na poli prostřednosti. Záleží pouze na síle vůle, na pilnosti a touze plodit prvotřídní díla. Opatrnost, stav klidu a bezpečí, „usínání na vavřínech“, to vše je nežádoucí, neboť podobné počínání tvoří z velkých osobností choré slabochy. *„Každá duše sahá kořeny svými až k srdci Jsoucnosti; každá je zásobárnou odvěkých reminiscencí na to nejhlubší, nejvyšší, nadlidské, nadgeniální; v hloubi je každý člověk géniem.*⁹⁶

Nahlédne-li Klíma do minulosti, jen stěží tam nachází silnou osobnost. Ve filozofii považuje za geniální dvě personality, Schopenhauera a Nietzscheho. Ponoří-li se však hlouběji do historie, domnívá se, že snad ani jiných velkých osobností nebylo, přestože k nim velikáni jako Sókrates, Hérakleit, César, Kristus či Gautama měli velmi blízko. Při hledání velkého

⁹⁴ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 39.

⁹⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 129.

⁹⁶ Tamtéž, s. 59.

člověka v historii se Klíma zamýšlí i nad rolí ženy.⁹⁷ Nejen že žádnou mezi velikány nenalézá, postrádá i jakoukoli vhodnou partnerku, která by společně s géniem zplodila dítě hodné pokračování výjimečného rodu. Tím i Klíma vysvětluje, proč se geniálním mužům rodí obyčejné či i degenerované děti. Za jedinou, duševně odhodlanou a vyrovnanou ženu považoval autor ženu židovskou, která má navíc v sobě cosi tajemného a démonického.⁹⁸

Velkého člověka Klíma rozhodně nenachází ve vědě, která je podle něj antagonismem ke všemu, co k takové osobnosti bezvýhradně patří. Schopnosti a vlastnosti jako volnost, fantazie, smělost, skepse, duchaplnost, vznešenost či mystika vědě odporují, avšak velké inteligenci bezvýhradně náleží. K vědě, a celkově k výtvarným moderní doby, byl Klíma více než skeptický. Lidstvo vynalézá s velkými ovacemi léky na nemoci, které si samo přivodilo svou nerozumností. *„Existence mnohých velkých duchů je jen stále zběsilé prchání před požáry, které sami založili.“*⁹⁹

V umění Klíma upozorňuje na to, že je třeba rozlišovat mezi velkými talenty a génií. Génius se pyšní velkým duchem, neomezeností a originalitou. U talentu může být originalnost pouze zdáním. Klíma se domnívá, že všichni významní umělci byli pouze jen enormně rozvinutými talenty, kterým scházel odhodlaný bič geniality, ženoucí je dále. Výjimku tvoří snad jen Beethoven či Wagner, které považuje za geniální alespoň z poloviny. Ovšem je vůbec možné, aby umění zrodilo velkého ducha? Klíma dochází k závěru, že umění velkého člověka svádí z cesty a rozptyluje jej od snahy docílit absolutnosti.

Člověk je ve své podstatě již od přírody slabý a zbabělý. Jeho tělesná schránka způsobuje, že se musí spoléhat na společnost, na pomoc druhých. Klíma hovoří o lidské bytosti jako o bázlivém, sentimentálním zvířeti, které je pasivní k boji.¹⁰⁰ Koordinace lidského chování rozumem je slabým východiskem k cestě přemožení sebe samého. *„Lev je nízká mohutná, na pevném základě ležící budova, člověk vysoká tenká věž na polobahně.“*¹⁰¹ Jestli člověk v sobě nalezne odvahu a statečnost, jedná o pouhou „statečnost ze

⁹⁷ K ženské otázce více viz kapitola 2. 5. 5. Pojetí ženy a muže.

⁹⁸ Více viz kapitola 2. 5. 5. Pojetí ženy a muže a též kapitola 2. 6. 1. Národ židovský.

⁹⁹ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 127.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 236.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 237.

zbabělosti“, kterou Klíma hodnotí hůře než zbabělost samu, neboť taková statečnost bývá slepá, temná a bezhlavá.

Chyba současného člověka tkví v tom, že málo přemýšlí. Klíma se vrací k Sókratovi, který dokázal přemýšlet v pravém slova smyslu. Moderní člověk myšlení nepěstuje, nezušlechťuje je. Stává se pouze jakousi prázdnou schránkou, ve které myšlenky chaoticky kolují. *„Člověk musí se stát vskutku myslícím: aktivním, t.j. myšlení své ovládajícím, ne, jako dosud, jeho otrokem a bezděčným rejdištěm a pouzdrem.“*¹⁰²

2. 5. 2. Vývoj lidského ducha

Ladislav Klíma pojal vývoj lidského ducha jako příměr k jednotlivým fázím dne.

A. Animální realismus

Člověk žije pudově, lépe řečeno pouze přežívá. Okolní svět vnímá jen smysly a na podněty reaguje prostřednictvím základních potřeb, tužeb či pocitu strachu. Rozum užívá jen okrajově, pro jednoduché úkony z praxe. Začne-li o okolnostech uvažovat, psychologizovat či filozofovat je prohlášen za blázna. Animální realismus halí tma. Je noc. Duch spí.

B. Mlhavý idealismus

Myšlení se probouzí, avšak duch stále tápe. Nedokáže konkretizovat, vše je prozatím zahaleno mlhou, vágní všeobecností, abstraktností bez jakéhokoli názorného příkladu. Jedná se o fázi svítání, následné ráno a dopoledne. Klíma hovoří o abstruzně absurdním abstraktivismu a řadí sem většinu německých filozofů. *„Zlobí se na ně čtenář, myslí, že schválně nechtějí tím napomoci jeho chápavosti; ale oni nemohou, ubozí zplozenci mlh.“*¹⁰³

C. Intelektuální realismus

Když se sluneční paprsky proderou hustou mlhou, posílené myšlení zatouží po jasnějším zření, po jistotě a obrátí se zpět k realitě. Duch je opojen skutečností, netuší však, že je pouze zdánlivá. Jistoty o reálnosti reality lze

¹⁰² KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 83.

¹⁰³ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 83.

totiž docílit pouze skrze metafyzické pravdy. Duch se domnívá, že ví, avšak není tomu tak. Pouze věří v to, co ví. Jeho víra je navíc posílena tím, že je slepá. Tuto fázi Klíma připodobňuje k poledni, k času ostrého slunečního svítu, práce a boje.¹⁰⁴

D. Zjasněný idealismus

Duch již není oslněn poledním sluncem, které ustupuje za obzor, a začíná si uvědomovat absurdnost svých předchozích fází. Vycítí, že vše je pouze a jen tím, čím to sama vůle chce mít. Toto stádium je opakem druhého, nenávidí fázi třetí a nazývá idiotstvím pozici prvou. Po stmívání nastává večer a Ladislav Klíma se ptá: „*Bude po tomto večeru následovat únava, úpadek, nová noc či – Nadden?*“¹⁰⁵

Autor nám svou otázkou navozuje aluzi na Nietzscheův věčný návrat téhož, kdy při silné vůli a tvořivé aktivitě ducha bychom mohli „Nadden“ opravdu očekávat. Z hlediska Friedricha Nietzscheho by to bylo v budoucnu, z odhodlaného postoje Ladislava Klímy bychom „Nadden“ mohli vítat velmi brzy.

2. 5. 3. Morálka, výchova a sounáležitost

„*Mravností zovu otrockou shrbenost pod panujícími názory a řády lidí bez těžišť, bez vůle, bez světlejší inteligence.*“¹⁰⁶

Jestliže něco chceme, nutně musíme být sobečtí. Egoismus je přirozenou vlastností člověka. „*Být nesobecký znamená: chodit leže, mluvit mlče.*“¹⁰⁷ Příkazy a vybízení k nesobeckosti pouze negují život a přetváří člověka v hloupou a zbabělou bytost. „*Tuto zaječí a oslí kůži morálky odhalil překrásně Nietzsche..., a po něm je vskutku škoda každého slova o lidské zvrhlosti, zvané morálka!*“¹⁰⁸

S morálkou souvisí otázka výchovy. Klíma považoval jakékoli ovlivňování dítěte za chybné. Lidé by neměli usilovat o přetvoření druhého s cílem jej napravit, neboť dojde pouze k jeho zkažení. Člověk si ve své

¹⁰⁴ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 84.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 85.

¹⁰⁶ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 23.

¹⁰⁷ KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 45.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 45.

domýšlivosti pouze připisuje moc, kterou nedisponuje. Instituci školství Klíma též neuznával, ba co více striktně odsuzoval výuku a výchovu dětí a dospívajících ve školních lavicích, které přirovnává k mučírám. „Škola, i ta nejlepší, je pořád trochu horší než nejhorší káznice; výchova, i ta nejrozumnější, je vždy naprosto křivá...“¹⁰⁹ Za zcela skandální Klíma považoval výuku morálky na univerzitě. Pomyšlení na povolání profesora morálky je pro něj trýznivější než nejhorší noční můra. Výstižně svůj postoj popsal ve *Velkém románu*, kdy loupežník Fabio se má v dalším životě za všechny vraždy, které spáchal, stát právě tímto profesorem. Fabio poté, co se o svém budoucím osudu dozví, upadá do panické hrůzy a děsu. „[...] je způsob, abych ušel tomuto hroznému osudu? Jsem zoufalý jako ten Záhoř, poprvé lituju svého života, jsem zdrcen jako červ! Rci! Co mám činit? Hůl s vroubky nemám, – ale vím přesně, kolik vražd mám na svědomí! Sto dvanáct! Budu po celou dobu, co ještě živ budu, nic jiného nedělat, než počítat do sto dvanácti a zase nazpět, – jen když stanu se po smrti hovniválem a ne profesorem!“¹¹⁰

Autor zdůrazňuje nesmyslnost morálních zákonů již z principu toho, že samo lidstvo, které je káže, se podle nich nechová. Lidé zavírají oči před nesmyslným hromadným vražděním v bitvách a místo toho plitce tlachají o ctnosti a mravnosti. Za opravdu mravného považuje autor bez výjimky toho, kdo by ani samotný pojem nemravnosti, následně tedy i mravnosti, vůbec neznal.

Klíma nebyl, jak jsme již výše zmínili, sociálně založený. Nikdy nepociťoval s lidmi soucit či sounáležitost. Intenzivní city v něm vyvolávali pouze zvířata. V tomto ohledu odkazuje k významným osobnostem dějin, např. k Napoleonovi, který prohlašoval, že se jej nikdy nedotkly hrůzy bitevních polí, ale zato jej vždy niterně rozrušilo zaslechnutí psího vytí. „Co to značí? Že nejsilnější duchové milovali zvířata o to víc, oč lidi méně, že lidi nenáviděli nebo opovržlivou lhostejnost k nim cítili, že mezi cítěním se zvířaty a lidmi není pouze rozdílnost, ale antagonismus [...].“¹¹¹ Láska ke zvířatům

¹⁰⁹ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 15.

¹¹⁰ KLÍMA, Ladislav. *Filozofa Ladislava Klímy tzv. Velký román : [jak jej z dochovaných fragmentů sestavila a upravila družka autorova Kamila Lososová]*. Praha: KMa, s. r. o., 2007, s. 322.

¹¹¹ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 19.

v sobě podle Klímy ukrývá vyšší, jemnější city než láska k lidem, která je založena na sobectví.

Přestože Klíma ve svém *Vlastním životopise* poznamenává, že „ohromný a trapný soucit se zvířaty již z devadesáti procent překonal“, ¹¹² v řadě jeho děl je více než patrný. Například v souboru *Z* najdeme ne jeden příklad, ať už je popsán explicitně nebo skrytý mezi řádky: „*Kdyby lidstvo skutečně bylo vyspělé, netrpělo by vraždy zvířat, [...], žádný řezník-vrah nebudí v lidech ošklivosti a žádný řezník-vrah sám nedělá si výčitek svědomí, že svůj život naplnil vraždou tisíců živých tvorů, ubohé oběti čtvrtí, věší v krámě, seká a nasoluje (vše na úřední koncesi...) a jemná, útlocitná panička, která omdlévá, píchne-li se do malíčku, necítí nikterak výčitek svědomí umučená těla zvířat připravovat na roastbeef nebo segedinský guláš. Přírodní zákon, namítáte? Ne, a stokrát ne: tupost inteligence živočišného rodu Homo Sapiens, nic jiného!*“ ¹¹³ Ladislav Klíma pociťoval velmi silné pouto s přírodou. V lesích trávil téměř každou volnou chvíli, a tudíž můžeme usuzovat, že soucitný vztah se zvířaty spadá pod pocit sounáležitosti právě s přírodou jako celkem. Člověka z tohoto kontextu ale vyjímá, neboť mu do konceptu přírody nezapadá. Zabití obyčejného člověka je ve světě jeho románových hrdinů pouhý sociální předsudek a v kontextu jeho imateriální filozofie prakticky neznamená téměř nic. „*Zabít člověka je totéž a méně, než zabít myšlenku. Zabiju-li myšlenku, mohlo se stát jen tím, že jsem jinou, silnější, t. j. vyšší dosadil na její místo; co je to poznávání? Jen zabíjení in rebus psychis.*“ ¹¹⁴

Klíma, jak sám prohlásil, lidem nerozuměl. „*Říkáte také „němá tvář“ o zvířatech, učený pane? Já říkám „němá tvář“ 99 procentům mluvících zvířat, lidí: neříkají mi nic, nerozumím jim.*“ ¹¹⁵ Za své života se také zdržoval jen v úzkém kruhu přátel a široké veřejnosti se stranil. Ve svém *Vlastním životopise* popsal, že snad jediný strach, který jej ještě kdy přepadává, vyvěrá ze setkání s člověkem, který má ve zvyku dávat se v hospodě s lidmi do řeči.

¹¹² KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 282.

¹¹³ KLÍMA, Ladislav. Z. Praha: Lege Artis, 1997, s. 161.

¹¹⁴ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 87.

¹¹⁵ KLÍMA, Ladislav. Z. Praha: Lege Artis, 1997, s. 170.

2. 5. 4. Sebevražda

„*Není světlo,“ tázal se, „totéž co štěstí? A štěstí totéž co – bolest? Nestvořily všechno utrpení, všechnu tmu jen zraky duše, věčnou Září oslněné, - aby si od ní odpočinuly?“ A v masochistní bolestné rozkoši zavíjel se mu duch a tělo,- přál si zemřít...“¹¹⁶ Tento úryvek je citován ze souboru *Traktáty a diktáty* z pasáže *Smrt a věčnost*, která je celá věnovaná problematice sebevraždy, jenž u Ladislava Klímy nepředstavuje pouze teoretický problém, ale ryze osobní a bezprostřední.*

Klíma se už od svého dospívání zamýšlel nad otázkou dobrovolného odchodu z pozemského života. Nejednou se duchovně ocitl na rozcestí s touhou svůj život svévolně ukončit. Klíma vzpomíná, že v těchto nejtěžších chvílích teprve pochopil Nietzscheovu větu, že i nejsilnější lidé mívají své slabé hodiny.¹¹⁷ „*Dominuje smrtelná úvaha a odpor ke všemu; a výjimečným chvílím relativní svěžesti dominují zas ony fantastické, hloupé a svůdné plány.*“¹¹⁸

Sebevražda měla pro Klímu význam až heroický. Autor považoval sebevraždu za velký čin silné vyrovnané osobnosti, která poznala život i smrt a dobrovolně, vlastní vůlí, se rozhodla pro odchod ze světa s cílem získat věčnost. „*Chůzí, prací nedojde se de facto nikam, jimi chodíme jen v kruhu, trolové slepí! A nejdále do výší a krás netušených doskočíme heroickým skokem „sebevražda“ zvaným. Jej umět s velkým opovržením učinit, toť paradoxní cíl všeho žití pozemského – i nebeského, jen proto se žije!*“¹¹⁹ Sebevražda není popřením vůle k životu, ale naopak ve své psychologické hloubce, kterou jí Klíma přikládal, její uznání. „*Hrdý odejde ze života, kdy chce; všichni však lidé nechávají se z něho jako z hospody vyhodit.*“¹²⁰ Sebevražda podle Klímy vyzdvihuje v člověku vznešenost, to, co je jí vzpírá, je animální a temná stránka duše. „*Sebevražda byla by pro člověka samozřejmostí, kdyby nebyl tak bídný, slepý, nízký, zbabělý. Okamžitě mohu mít vše - - proč váhat?*“¹²¹

¹¹⁶ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 202-203.

¹¹⁷ KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 188

¹¹⁸ Tamtéž, s. 181.

¹¹⁹ Tamtéž, 1995, s. 182–183.

¹²⁰ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 235.

¹²¹ Tamtéž, s. 205.

V rámci myšlení v kontradikcích si Klíma pohrával se zaměňování pojetí života a smrti. Výsledkem mu nakonec bylo silné propojení, až téměř splynutí, jednoho pojmu s druhým. Život bez smrti nenesl žádného významu, stejně tak smrt bez života postrádá smysl. „*Užívaje života nežil, nemyslel na smrt mrtvých byl.*“¹²²

U pojmu sebevraždy v kontextu Klímovi filozofie a života narážíme, vedle explicitního významu usmrcení sebe sama, sekundárně i na sebevraždu duchovní, filozofickou. Tento „typ“ sebevraždy Klíma spáchal nejednou prostřednictvím téměř až demonstrativního pálení svých spisů. Dospěl tak k názoru, že s problémy, které stejně jako vše byly duchovní povahy, je třeba vypořádat se duchovně, nikoli fyzicky.

Nejednou se Klíma octl tváří v tvář smrti. Trýznivé praktiky v honbě za boží korunou jej dovedly k maximálnímu vyčerpání. Na prahu smrti pocítil toužebné spojení se zesnulými příbuznými. „*K blahu mému přispívá těšení se, že se zase sejdu se spícími mými miláčky, – v jejich celé zářivé realnosti.*“¹²³ Přesto však dodává, že blízkost smrti mu naopak dala sílu k životu, pocit energie a pevné půdy pod nohama. Uvědomil si také vědomí krásy a hodnoty existence a našel magičnost v tom, že má nad svým bytím nejen moc s ním skoncovat, ale též sílu je udržet. „*Je něco nevýslovně nádherného už v tom, že je někdo vlastníkem existence...*“¹²⁴

2. 5. 5. Pojetí ženy a muže

Kontradikci, jako základní stavební myšlenkový prvek, Klíma vztáhl i na pojetí ženy. Bytost, jíž halí řada otazníků, v sobě snoubí stovky protikladů, které však, obdobně jako síly jin a jang¹²⁵, v závěru působí harmonicky a vyrovnaně v svém celku. „*Žena odpouští vše a neodpouští nic; nezapomíná nikdy a zapomíná ustavičně. Je největší labilita, a právě proto velkou soliditu a zdravím. Přizpůsobila se toku všeho, rozplynula se v něm;*

¹²² KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 213.

¹²³ KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 152

¹²⁴ Tamtéž, s. 152.

¹²⁵ Koncept síl jin a jang pochází ze čínských filozofií, Taoismu a Konfucianismu. Představují protiklad světla (jang) a temnoty (jing), které se v kruhovém symbolu dokonale doplňují a harmonicky splývají ve vyrovnaný celek.

*nalezla se, ztrativši se. Je nevědomá moudrost a moudrá nevědomost. Je přírodou samou, a tedy jako ona l'amas des contradictions.*¹²⁶

Přestože Klíma se povětšinou vyvíjel v společnosti, pociťoval jistou náklonnost k jemnějšímu pohlaví. „*Co z viditelných bytostí mám nejraději, jsou hory, mraky a kočky – a snad přece také ženy.*“¹²⁷ Podstata lásky podle Klímy tkví v erotice, a tak láska je schopna šálit a přetvořit i „bláto ve zlato“. Přitažlivost mužů k ženám tudíž vyvěrá ryze z fyzické, animální touhy. Přesto by kvalita ducha muže a ženy při společném soužití měla být v souladu. „*Vysoký duch, vzbudí-li lásku ve všední ženě, měl by se podobně stydět, jako každý jemnější člověk se rdí, zamiluje-li se do něho opičí samička.*“¹²⁸

V řadě Klímových děl můžeme sledovat výraznou roli ženy jako nositelky osudu. Ve *Velkém románu*, přesněji v třetím cyklu *Ženy Cesareovy*, vystupují ženy emancipované, chytré a silné, silnější než mnozí muži. Nad nimi však vládne jich manžel s příznačným jménem Cesare. Přestože se mu v určitých situacích snaží oponovat, muž z nich vychází jako vítěz, zachovává si dominanci a své svrchované postavení.

Zdánlivě vyrovnaná bilance mezi pozicí muže a ženy se objevuje ve *Slavné Nemesis*. Hlavní hrdina Sider je lákán magickou silou Orey, která jej jako Siréna vábí do propasti. Sider v závěru podlehne a sebevraždou naplní svůj osud, jehož ztělesněním byla právě Orea¹²⁹. Vedle Sidera a Orey vystupuje v díle o něco méně výrazná postava Erraty, která uzavírá milostný trojúhelník¹³⁰, na jehož vrcholu stojí Orea. V příběhu *Slavné Nemesis* již dominuje žena, která tahá za nitky osudu. S mužem svou tajemnou silou manipuluje a dovede jej ke smrti. Postavení muže, ztělesněného Siderem, není zatím totálně podmíněno ženským vlivem. Sider si dlouho zachovává zdravý

¹²⁶ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 126-127.

¹²⁷ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 272.

¹²⁸ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 133.

¹²⁹ V minulém životě, přesně před sto lety, mladý Sider okouznil dívku Oreu, která mu byla bezmezně oddána. On její lásky zneužíval a záměrně ji trýznil. Po čase se zamiloval do její sestry Erraty a společně s ní se rozhodl Orey zbavit. Nad domem, ve kterém bydleli, vyčníval za skály balvan, který Sider jednu noc uvolnil a ten se následně zřítíl na dům. Oreu však nezabil, jen velmi pohmoždil. Sider, v úmyslu svůj plán dokončit, vlákal Oreu ke skalní propasti, kterou sám přeskočil a nařídil jí, aby skočila za ním. Dívka ve slepé lásce svého milého poslechla, avšak s dosud nedohojenými ranami nedoskočila dostatečně daleko a zřítíla se do propasti. Její sestra Errata jí ve skoku chtěla zabránit, avšak už bylo pozdě. Role muže v tomto vypravování dominuje nad postavením ženy. Avšak o století později se příběh do alpského městečka Cortona vrací k tomu, aby došlo k dorovnání osudu.

¹³⁰ Motiv milostného trojúhelníku se objevuje v dalších Klímových dílech: *Utrpení knížete Sternenhocha* (Helga, Sternenhoch a Trhan), *Melia* (Melia, Curcio a jeho sestra Oktavia) či *Historie* (Livia, její manžel a Ottomar).

rozum, v závěru jej však ztrácí. Zdánlivá vyrovnanost sil se bortí a ženská moc se překlene nad mužskou. Plnou dominanci však v této próze zatím postavě ženy nelze přisoudit. Orea je natolik zahalena tajemství, že do samého závěru se čtenář nedozví, zda byla opravdovou bytostí z masa a kostí či pouhým přeludem vyvolaným samotným Siderem ve svůdné a lákavé touze milovat transcendentální bytost.¹³¹ Autor věnuje podstatnou část své pozornosti právě Siderovi a Orea je pro zachování tajemnosti odsunuta do pozadí.

Vrcholné postavení ženy je vykresleno v próze *Utrpení knížete Sternenhocha*, které si představme pro svou komplexnost v širších souvislostech. Dílo, které autor sám nazývá groteskním romanetem, se řadí mezi nejvýraznější z Klímovy bibliografie. Komplexně zahrnuje autorovu filozofii egodeismu, představuje sílu vůle a vědomí. Obsahuje též Klímovy satirické názory na výchovu, instituci státu či povolání lékaře. Dílo si na hranici vkusu jízlivě pohrává s morálními zásadami a principy. Boří veškerá tehdejší tabu, sarkasticky vypovídá například o vraždění, sadomasochismus nebo homosexualitě a korupci ve státních kruzích. Klíma si nebere servítek a ve snaze šokovat žene popisy až na pokraj perverznosti.

Dílo je psáno jako fiktivní deník knížete Sternenhocha, který byl po jeho smrti nalezen a vydán.¹³² Deník zahrnuje události přesně jednoho roku a je doplněn o úvod údajného vydavatele a též závěr, dokreslující poslední minuty Sternenhochova života.

Postava Sternenhocha je parodií nejen na šlechtice, ale celkově na mužské pokolení. Již v úvodu je fiktivním vydavatelem ponížen tím, jak editor vypovídá, že zápisky knížete musel „zintelektualizovat, neboť byla jeho jasnost s pérem dosti na štíru“.¹³³ Jeho vlastní žena jej přezdívala Hnusem, jméno Sternenhoch evokuje fakt, že není mužem, ale pouze „hochem“, a ani samotný popis své vlastní osoby knížeti na mužnosti nepřidal. „*Mohu o sobě směle říci, že jsem krasavec, přes některé vady, na př. že měřím jen 150 cm a vážím 45 kg, že jsem skoro bezzubý, bezvlasý a*

¹³¹ V próze se prolínají dva paralelní světy, sto let od sebe vzdálené. V příběhu z minulosti je skutečná existence Orey nepopíratelná, v aktuálním dění však vyvolává pouhé zdání hlasu minulosti.

¹³² Fiktivnost deníku je záměrně podtrhována četnými promluvami spisovatele ke čtenáři, z nichž je patrné, že byl text psán nikoli jako osobní deník, ale jako literární text v deníkové formě.

¹³³ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 3.

*bezvousý, trochu též šilhavý a značně pajdavý; ale i slunce má skvrny.*¹³⁴ Sternenhoch je tedy nejen zesměšňován okolím, ale nevědomky i sebou samým. Přestože v deníkové ich-formě postrádáme nadhled vypravěče, stále pocítujeme, jako by v povzdálí někdo dělal knížeti oslí uši.

Protipólem Sternenhocha je jeho žena Helga¹³⁵, která představuje typickou Klímovu hrdinku jak vzhledově, tak charakterem. Bledá až zsinalá pleť, téměř průhledná kůže, tmavé vlasy, extrémně štíhlá postava a hluboký nepřítomný pohled patří k popisu ženy, kterou autor považuje za strašidelně odpudivou a zároveň krásnou. Toto splynutí Klíma označuje jako transcendentální magickou příšernost. Ve Sternenhochovi vyvolávala pocity strachu a zároveň obdiv a úctu. Helga disponuje silou až ďábelskou.¹³⁶ Působí, jako by měla schopnost uhranout, neboť jí byl zcela podřízen nejen kníže, ale též kočkovité šelmy, které pěstuje jako domácí mazlíčky. Za chladným a pasivním vyjadřováním se u Helgy ukrývají silně zvrácené pohnutky, které v ní vyvolávají privilegium a moc trestat lidi a rozhodovat nad jejich životy. Ale právě schopnost zavraždit desítky lidí, včetně svého syna a vlastního otce, bez výčitek svědomí v kontextu Klímových hrdinů představuje důkaz síly vůle a velikosti ducha.¹³⁷ Zde je právě bytostný rozdíl mezi Helgou a Sternenhochem. Oba byli schopni zavraždit člověka. On však v afektu, vyvolaném pudy, tedy svou „nízkostí“. Ona vraždí s rozmyslem, účelně, je vedena svou „velikostí“, a proto také, narozdíl od knížete, je schopna nést následky vlastní činů, včetně těch morálně zvrácených.

Stěžejní událostí v díle je situace, kdy kníže, v záchvatu vzteku a též ve snaze zachovat si vlastní život, Helgu zavraždí. Následně její tělo odtáhne do věže, sváže a zneuctí. Následující měsíce se mu Helga zjevuje na mnoha místech v různých situacích a on začíná pochybovat o tom, že ji opravdu usmrtil. Představy postupně gradují natolik, že i sám čtenář je na pochybách, zda je Helga opravdu mrtvá nebo živá.¹³⁸ Tento autorův záměr je typickým

¹³⁴ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 8.

¹³⁵ Klíma v díle využívá příznačnosti křestních jmen i názvu míst. Aliterační podobnost jmen Hellmuth Sternenhoch a Helga má naznačovat jejich vzájemnou blízkost či propojenost. Společná jim však je pouze situace, do které se dostanou, a to peklo, neboli německy die Hölle.

¹³⁶ Sternenhoch Helgu příznačně přezdíval Démona.

¹³⁷ V kontextu „velkých lidí“ Klíma považuje vraždu za pouhý sociální předsudek. Viz kapitola 2. 5. 3. Morálka, výchova, sounáležitost.

¹³⁸ Rozdíl mezi Helgou a Orey tkví v tom, že si je čtenář jist, že Helga byla jistě živou postavou, zná jejího otce a též i její dětství a dospívání. Skutečnost Orey je však pro čtenáře záhadou.

propojením jeho filozofie do praxe skrze literaturu. Klíma v rámci pojetí světa jako hříčky slíval rozdíl mezi životem a smrtí, mezi bděním a sněním.¹³⁹ A právě znejistěním čtenářem o smrti Helgy jen poukazuje na sílu vědomí, kterou v závěru zcela utvrdí tím, že se Helžina smrt opravdu prokáže.

Sternenhoch na závěr sesbírání poslední zbytky odvahy a rozumu a rozhodne o smrti Helgy přesvědčit výstupem do věže. Jakmile se dostane do hladomorny, uvidí svou ženu živou. Nastane smíření splynutím jejich těl a duší a v záplavě záře dojde ke zbožštění knížete Sternenhocha. Právě v tu chvíli dorazí do věže přátelé a poddaní knížete a uvidí jej, sami omdlévající, jak souloží s roční mrtvolou. Kníže si při aktu poraní tvář od obnažené nosní kosti Helžiných ostatků a dva dny nato podlehně otravě krve. Závěr *Utrpení knížete Sternenhocha* je vystavěn na stejných motivech jako novela *Slavná Nemesis*, tedy dochází ke smíření hlavního hrdiny s jeho osudovou ženou, protagonista umírá a nastává stav zbožštění. Jazykové ztvárnění a celkové okolnosti jsou však v obou dílech značně rozdílné.¹⁴⁰

V *Utrpení knížete Sternenhocha* navíc vystupuje specifická postava Trhana, milence Helgy, který představuje autorovo alter ego. Trhan je personifikování Klímovy filozofie, přesněji ztělesněním egodeismu a právě skrze něj autor do díla zakomponoval své stěžejní filozofické myšlenky.¹⁴¹

Souhrnně můžeme říci, že postava ženy v Klímově próze vystupuje jako ruka osudu, která vede muže k jeho naplnění. Velmi často bývá žena propojena s motivem smrti jako její nositelka. Většinou též sama žena v příběhu umírá a následně vystupuje jako postava z posmrtného světa, aby tak naplnila a dovršila své poslání. Ženy nebývají vyobrazeny jako typicky krásné, ale svou tajemností a démoničností krásu určitým způsobem překračují.

¹³⁹ Viz kapitola 2. 2. Hledání pravdy a podstaty světa.

¹⁴⁰ *Slavná Nemesis* je psaná vybraným jazykem, popisy přírody propojené s duševním stavem Sidera jsou obohaceny metaforami a oproti *Utrpení knížete Sternenhocha* se jen zřídka objevují pejorativa. V *Utrpení knížete Sternenhocha* však hojně narážíme na vulgárnosti a zvrhlosti včetně samotného závěru.

¹⁴¹ Řada myšlenek je též reprodukována skrze postavu Helgy. Avšak postava Trhana se v románu objevuje prvotně za účelem zprostředkování filozofických myšlenek. Jeho role Helžina milence, tedy vyplnění podivného milostného trojúhelníku, je až druhotná.

2. 6. Národ a nacionalismus

Zamýšlí-li se autor nad osudem českého národa, dochází k rozcestí, na kterém by si Češi měli zvolit buď cestu ke Vznešenosti, nebo zánik. Vegetování či volba cesty prostřední je podle Klímy rozhodnutí nepřijatelné. „*Kde není Čech vysoký, stává se nezbytně tím nejnižším. Hoří, nebo hnije. Není proň střední cesty. Není proň volby. Vznešenost, nebo zánik: tak tomu chce tajemství jeho osudu.*“¹⁴² Češi by měli následovat husitský odkaz, uchopit jej jako východisko, jako vodítko k žárnější budoucnosti. Nechat se inspirovat, ponořit se do sebe a nalézt dostatek síly a vůle k překonání své minulosti. „*Jediný úkol českého národa: uzříti plamen svůj v sobě, afirmovat jej, vědomě pěstovat a rozdmýchovat ve strašlivý, trvalý požár, proti němuž jednou bude husitismus explozí parního kotle proti erupci vulkánu - -.*“¹⁴³

Na rozcestí se však neocitá pouze národ český. Klíma uvažuje v celoevropském měřítku. Dějiny Evropy vnímá jako oscilaci mezi slaboštvím a temným pudem ztracené vznešenosti, které se docílilo v období renesance. Od té doby je pod tíhou morality a materialismu kvalita Evropy v regresi, která neustává. „*Byli národové, kteří měli národní hrdost; dnešní mají jen národní nestydatost.*“¹⁴⁴ Klíma však pociťuje, že vývoj brzy dospěje ke dnu. Povznesení evropského ducha by se dalo uskutečnit dobrovolným zánikem jednotlivých národů a jejich splynutím v národ evropský. Klíma však poznamenává, že národnostní citění, duchovní i materiální hodnoty států, jsou zatím velmi silné.

Veškeré národnostní rozdíly pramení na sebelásce. A čím větší národ, tím větší sebeadorace. Tato pýcha se rozdmýchávala v urputné nenávisti a pěstování nepřátelství vůči sousedům. Po letitém selektivním boji došlo k izolaci a následné krystalizaci odlišností národů a ras. Patriotismu tedy dle Klímových slov vyvěrá nikoli z rozumu, ale z citů, z čistého iracionálního šovinismu.

K tomu, aby národní duch polevil a zcela utichl, je třeba alespoň stejné doby jako k jeho kulminaci. Evropského národu v pravém slova smyslu tedy

¹⁴² KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. I. Olomouc: Votobia, 1995, s. 103.

¹⁴³ Tamtéž, s. 103.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 130.

můžeme plně docílit až za tisíce let. Chybou evropského společenstva Klíma vnímá právě ve lpění na racionalitě, na národním rozčleňování, které koření nejen v historii, ale přežívá dále právě ve smýšlení občanů a proniká až k samotné metafyzicitě.¹⁴⁵

Klíma si je vědom síly a moci nacionálního citění. Usuzuje, že český národ lační po dominantním vůdci, po kultu osobnosti, kterou by mohl uznávat a modlit se k ní. Za směšné a zženštilé považuje soudobé vedení státu, a tak není možno, aby k němu český občan přilnul a vzhlížel k němu. Klíma věří v sílu Čechů, kteří by podle něj pod výrazným, inteligentním a charismatickým vedením dokázali nemalé věci. „*Český národ [...] nešťasten a rozerván, nemá-li důstojných předmětů kultu, dojemně hledaje za ně všelijaké náhražky, do všech pekel šel by za vskutku velkým vůdcem; [...] Jakým strašným mečem by byl v mocné ruce! – však žádné nebylo, která by jej unesla... Je strašným neštěstím, že od Žižky neměli jediného génia činu ni caesarského génia myšlenky.*“¹⁴⁶ Klíma předjímá, že do dvaceti let český národ povstane, že dospěje k znovuzrození, čímž si otevře cestu k vznešenosti. Pokud tuto vizi vztáhneme na události 2. světové války, přesněji na květnové povstání roku 1945, můžeme hovořit o tom, že se Klíma zmýlil jen o pár let.¹⁴⁷ Touto událostí si Češi opravdu rozdmýchali svůj plamen, avšak následné udržování ohně si Ladislav Klíma nejspíše představoval odlišně.

Z postav evropské historie Klíma obdivoval Napoleona Bonaparta. Vnímá jej jako osobnost, v níž se snoubí všechny kvality. Autor je nazval „*géníem činu, myšlenky i srdce*“.¹⁴⁸ Za vrchol českých dějin Klíma považuje dobu husitskou. Zbylá česká historie pouze vzdáleně pokulhává za touto zářnou dobou. Je okouzlen národem božích bojovníků, jehož duch by se měl uchovat pro pozdější generace. „*Nemám vlastně rád český národ, nýbrž jen husitský uragan, přesněji Tábor a Žižku. Češství je mně jen appendix toho.*“¹⁴⁹

¹⁴⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. I. Olomouc: Votobia, 1995, s. 99.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 107.

¹⁴⁷ Soubor *Traktáty a diktáty* byl vydán roku 1922.

¹⁴⁸ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. I. Olomouc: Votobia, 1995, s. 87.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 49.

2. 6. 1. Národ židovský

Jestli hovoříme o otázkách národního cítění, v kontextu myšlení Ladislava Klímy nesmíme opomenout jeho názory na národ židovský, který velmi obdivoval. Fascinován byl nejen historií tohoto lidu, jeho nezdolností a houževnatostí, ale zároveň i mystickým oparem, který se nad židovstvím vznáší. Klíma vnímal právě toto propojení mystiky a vnitřní síly jako přítomnost božské moci, jako cosi démonického, co člověka diriguje a pohání plánovitě kupředu.

Židovský národ i přesto, že neměl zázemí, tak se i bez vlasti a bez svobody vzepřel, udržel a odolal resignaci. Podle Klímy byla mu hnacím motorem metafyzická vůle k životu, vůle k nejvyššímu. Židovská mentalita zahrnuje vážnost, zádumčivost, důstojnosti a společně s rozumností řízenou vůlí byla děděna z generace na generaci. Jedině tak měli sílu odolat tlakům christianizace, nezpronevřit se sobě a nezradit svého vnitřního Boha. Takový tlak, jaký doléhal na Židy, by dle autorových slov pro jakýkoli jiný národ znamenal zánik. *„Smrt byla by mu bývala často tak blahým ulehčením, ale rozhodl se k nejheroičtějším z martyrií: žít za absolutně všech okolností – zapřít v sobě k tomu cíli vše, čím duch jindy dýchá... Výkřiky bolesti všech jiných národů znějí vedle sotva slyšitelného sténání tohoto velkého mlčenlivce skoro jako smích, [...]. Všichni národové hynuli za okolností desetkrát méně nepříznivých, desetkrát méně k sebevraždě vábících.“*¹⁵⁰

Židovský duch podle Klímy již více než osmnáct století podvědomě vládne světu. Kult Boha, tradice, kulturu a celkově i víru přinesli Evropanům Židé. Autor připomíná, že i samotný Ježíš Kristus vzešel z židovského jádra. *„Temný instinkt toho je to, co snaží zbudovat protiklad mezi Christem a Židovstvím; ale Jesus byl jen krásnou eflorescencí dosavadního izraelského ducha, erupcí jeho nitra – proti čemu v Židovstvu bojoval, byl jen židovský povrch a povrchnost.“*¹⁵¹

Antisemitismus Klíma připodobňuje k megalofobii, k chorobnému strachu z velikého. Antisemitismus dělí na tři druhy: 1. národní, 2. náboženský a 3. kulturní.

¹⁵⁰ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 156–157.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 155.

Ad 1. Národy, které pociťovaly nenávisť vůči Židům, pouze ventilovaly odpor vůči své vlastní malosti. V tom tkví antisemitismus národní.

Ad 2. Antisemitismus náboženský je podle Klímy snadno vysvětlitelný v tom, že jakéhokoli náboženství považuje jiné náboženství za sobě nepřátelské.

Ad 3. „Židovský národ je dnešní aristokracie ducha.“¹⁵² Klíma dodává, že jestliže čteme dílo, které má v sobě ducha, je více než z poloviny jisté, že bylo napsáno právě Židem. Kulturní antijudeismus tak pramení čistě v zášti netalentovaného umělce vůči talentovanému.

Celkově nenávisť vůči Židům podle Klímových slov umocňuje velikost samotného národa. „Nemožno, aby meče všechny vždy obracely se proti málovýznamnému.“¹⁵³ Obdobný obdiv sklízeli Židé též u Friedricha Nietzscheho. „Psychologicky počítáno, je židovský národ národem nejhouževnatější životní síly [...]. Židé jsou protikladem všech dekadentů: musili je hrát až do iluze.“¹⁵⁴

2. 7. Kritické postoje

2. 7. 1. Skutečná hodnota umění

Ladislav Klíma byl kritický jak k vědě, tak, přestože o něco méně, i k umění. „Jednomu z hlavních dvou typů dnešního inteligenta: hlupci je fetišem „věda“, druhému: zženštilému estétovi, „umění“; teoretická filozofie je popelkou, praktická hloupým vyvalením očí.“¹⁵⁵ Negativně a posměšně se stavěl i vůči spisovatelům, kteří by měli sdělovat pouze velmi důležité a především nové poznatky. Každá věta by měla být lidstvu stejným překvapením jako objevení Ameriky, jinak se stává bezpředmětnou informací. „Všichni dosavadní spisovatelé byli z toho hlediska jen tlachalové,

¹⁵² KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 159.

¹⁵³ Tamtéž, s. 167.

¹⁵⁴ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 51.

¹⁵⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 232.

*rozřed'ovatelé řídkých břeček, opakovači nicotností, jež lůzu zajímaly. Básník, malíř, komponista: oblekači potvor do luzných oděvů.*¹⁵⁶

Umění záměrně nepodává obraz skutečnosti, ale úmyslně ji využívá, deformuje, nikterak nezkrášluje a navíc do ní vnáší zmatek. Umělec není schopen své dílo prodchnout myšlenkou, a tak je pro nás jeho tvorba prázdná a vzdálená. Z umělců uznával Klíma jen básníky. Přestože i ti bořili realitu skrze sebe sama, činili to jiným způsobem, obohacujícím. Básník, žijící v království snů, vnáší do své práce fantaskní vize, maniakální ideje a přání, a rozkládá tak realitu k nepoznání. Pravou podstatou poezie je féerie, tedy pohádkovost.¹⁵⁷ Klíma však dodává, že přestože si básníci počínají jako Don Quijoti, žádný se zatím zcela nepoddal svým vidinám a touhám, které blokují ve strachu z neveřejného odsouzení a přirovnání k bláznu.

Klíma umění vnímá jako pouhou dekoraci lidskosti. Výtvarným uměním ani hudebním nebyla nikdy dokonale a jednoznačně vyjádřena myšlenka, tak jako slovy. Lidé mají tendenci protěžovat a obdivovat výtvarníky či skladatele oproti myslitelům a spisovatelům z jednoho prostého důvodu, neboť obyčejní lidé sami neumějí malovat či komponovat, kdežto relativně srozumitelně se vyjádřit slovy ano.

2. 7. 2. Křesťanské náboženství

Stejně jako Nietzsche stvořil *Antikrista*, sepsal Klíma protikřesťanskou satiru, která je však mnohem ironičtější a zákeřnější. Pod názvem *Bílá švině*, v druhém cyklu *Velkého románu*, Klíma nevybíravým způsobem převyprávěl osudy panny Marie a Ježíše Krista. Klímova verze vzniku křesťanství je podána skrze diskusi loupežníka Pietra s pannou Marií. Pietro po rozhovoru s tlupou věřících loupežníků musel stále myslet na jejich patronku Bohorodičku, která se mu po chvíli zjevila. Přestože byl nevěřící, pokorně padl na kolena a sepjal ruce. Marie mu sdělila, že byl vyvolen jako mstitel boží, a loupežník s údělem souhlasil ve vší úctě, která však ve snaze o biblický sloh vyzněla výsměšně. Jeho prvním úkolem mělo být zabití

¹⁵⁶ KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 57–58.

¹⁵⁷ Féerismus Klíma vztahoval i na pojetí světa, jehož podstatu viděl v kráse, čarovnosti a pohádkovosti. (LÍZNAR, Martin. *Filosofická terminologie Ladislava Klímy*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2006, s. 30.)

Friedricha Nietzscheho, aby jeho *Antikrist* nikdy nespátřil světlo světa. Následně měl usmrtit rodiče Ladislava Klímy, který v čase románu byl zatím nenarozen. Klíma ve srovnání s Nietzschem zlehčuje svou inteligenci a postavení a je si vědom božího hněvu, který bude následovat po sepsání této knihy. „*Dále spisovatel románu tohoto, ač daleko hloupější jest, neméně, ba více ještě ohavný, kterýž jméno mé svaté neslychaným způsobem zlehčovati bude, ze světa zahlazen býti musí.*“¹⁵⁸

Po udělení úkolů Marie Pietra svedla a následně udivenému loupežníkovi vyprávěla svůj osud. Potvrdila, že kdysi v Nazaretu porodila Ježíše, kterého pejorativně nazvala Krucifix, aby jej odlišila od dalších jejích synů, kteří se též jmenovali Ježíš. Marie potvrdila nesmrtelnost duše tím, že prohlásila, že nyní se stala několikátým pokračováním svého já. Posmrtný život vylíčila jako snění, přesněji jako kumulující se sny, ze kterých čas od času vzejde sen spoutaný, neboli bdění.

Marie představila sebe jako ženu lehkých mravů, která nejedno své dítě zavraždila. Tesař Josef nestal se otcem Ježíše, neboť když se s Marií seznámili, byla již těhotná, nevědě s kým. Malého Ježíše vykreslila jako nezvladatelného uličníka, který lhal a kradl. S rostoucím věkem se nepolepšil, ba naopak. Živil se krádežemi a žil nemravně natolik, že se ani incestu nevyhýbal. Po šestiletém egyptském vězení se stal údajným „prorokem“. Skrze podvody, vymyšlené věštby a falešné zázraky včetně zmrtvýchvstání získal charismatický řečník důvěru lidí, kteří se kolem něj začali hojně kumulovat. Tím Ježíš nabyl postavení, moci a téměř neomezeného přístupu k penězům. Samotný vznik křesťanského náboženství Marie vysvětluje tak, že Ježíš přečetl několik hebrejských knih, které poté zmizely neznámo kam, a jejich obsah bezhlavě převyprávěl. Skupina nadšených věřících jeho slova a skutky zheroizovali a zapsali. Ježíš na sebe strhával stále více pozornosti a skupina jeho obdivovatelů rapidně rostla. Pocítil brzy, že by měl svým počínáním ustat, a jelikož nastřádal dostatek majetku, rozhodl se s ním prchnout. Apoštol Jidáš Iškariotský však vycítil jeho nekalé úmysly a ve své poctivosti jej udal. Po ukřižování Krista se jeho stoupencům podařilo zakrýt

¹⁵⁸ Klíma též zesměšňuje postavení Čechů v Evropě, neboť Pietro území Čech situoval do Španělska. (KLÍMA, Ladislav. *Filozofa Ladislava Klímy tzv. Velký román : [jak jej z dochovaných fragmentů sestavila a upravila družka autorova Kamila Lososová]*. Praha: KMA, s. r. o., 2007, s. 477.)

stopy podvodů, a tak se lidstvo nikdy nedozvědělo tuto „pravdu“. Marie se následně v dalších životech živila jako kuplířka, a když se jejím obchodům přestalo dařit, začala podporovat a udržovat křesťanskou církev, avšak jen z ryze finančních důvodů.

Klíma tedy Ježíše vypodobňuje jako zloděje a podvodníka. On však namítá, že tím naopak osobnost Krista přibližuje lidem. *„Co je zlodějství proti děláni zázraků? Ale co je děláni zázraků proti intelektuálnímu lhaní. Děláme Krista zde lepším, lidštějším, srdci bližším než dle evangelií [...]“*¹⁵⁹ Navíc dodává, že samotný vznik křesťanství je stále čistší než ono samo.

Postoj Klímy ke křesťanství již není možné považovat za kritický, ale za sarkastický. *Antikrist* Friedricha Nietzscheho je založen na boření křesťanství skrze rozbor dogmat hlavních pilířů tohoto náboženství, které staví do kontrastu s vlastní filozofií. *„Vezměte z toho jediný pojem, nehradte jej jedinou realitou – a celé křesťanství se propadne v nicotu!“*¹⁶⁰ Oproti tomu však Klímovo ztvárnění postrádá argumentační hodnotu, a tím sklouzává do úrovně prostého satirického vypravování.

Negativní postoj ke křesťanskému náboženství u obou filozofů pramení z postaty jejich filozofie, jejímž cílem je zrod nadčlověka či egodeisty, nad kterým nebude nic dominovat. Jeho svrchovat nesmí být limitovaná ničím a nikým. Pro křesťanství je takový člověk nežádoucí, neboť učí pokoře a sounáležitosti, nikoli jedinečnosti a dominanci. *„Člověk nemá hledět ven, má hledět do sebe, nemá vidět chytře [...], nemá vůbec vidět: má trpět. A má trpět tak, aby vždy potřeboval kněze.“*¹⁶¹ S tím souvisí také otázka víry. Nadčlověk či egodeista nepotřebuje věřit, že něco jest, on sám je tvůrce, je samostatně myslícím jedincem. Kdežto křesťanství si zakládá na slepé víře v dogmata. Navíc oba filozofové stavěli na odporu vůči morálce a soucitu, o které se křesťanství opírá.

Souhlasný náhled měli oba autoři též na postavu Ježíše Krista. Nemůžeme říci, že by právě jeho osobu odsuzovali. Výrazné negace chovají totiž až k samotnému křesťanskému náboženství. Klímovi byl Kristus, i když svébytným způsobem, sympatický. Zápory křesťanství mu rozhodně

¹⁵⁹ KLÍMA, Ladislav. *Filozofa Ladislava Klímy tzv. Velký román : [jak jej z dochovaných fragmentů sestavila a upravila družka autorova Kamila Lososová]*. Praha: KMa, s. r. o., 2007, s. 488.

¹⁶⁰ NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*. Olomouc : Votobia, 1995, s. 87.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 116.

nepřisuzuje a dokonce jej téměř považuje za osobu.¹⁶² Stejně tak Nietzsche ze své kritiky křesťanství osobu Ježíše vymanil. Pokládá jej za psychologický symbol, který stojí mimo čas a prostor, a tím pádem také mimo náboženství. Oba filozofové si stojí za názorem, že až následně věřící a následovníci Kristovi pojetí jeho osobnosti obrátili naruby. Nietzsche dokonce tvrdí, že křesťanství záměrně osobou Ježíše zneužilo ke svému prospěchu. Za největší dezinterpretaci podle obou stojí svatý Pavel z Tarsu.

Přestože Ladislav Klíma svým spisem *Bílá svině* útočí na křesťanství, je zajímavé, že v dalších jeho pracích můžeme nalézt aluze právě na křesťanské motivy. V *Utrpení knížete Sternenhocha* narážíme na téma prvotního hříchu a spasení. „Existuje věčná odplata boží. A vše, co žije pro tajemný hřích, v temnostech věčnosti spáchaný, k smrti umrskáno.“¹⁶³ V závěru *Slavné Nemesis* dochází ke splnutí duší postav Sidera, Orey a Erraty v trojjedinost. „A plamen Jeho a Její slily se v jeden jediný, nade všechna slunce tohoto chorého vesmíru plápolající. A jiný mocný světelný vír obtékal jejich Dvojjedinost – a slastně mihotala se v něm tvář milostné spasené Erraty, [...] a trojjediností stali se.“ Stejně tak k vyjádření stupňovitosti boží používá Klíma příměr z křesťanského přijímání hostie.¹⁶⁴ A i v rámci svých filozofických úvah často narážel na křesťanské příměry. „„Já jsem ten, který jsem“. Co Christus tím chtěl říci, nevím ovšem; já chci tím říci: má podstat spočívá ve vědomí Mé absolutnosti neboli v absolutnosti neboli ve Jsoucnosti; nebo prostě: jsem Bůh.“¹⁶⁵ Tento Klímův postoj působí mírně rozporuplně, vypovídá však o tom, že křesťanství nebylo Klímovi lhostejné a vzbuzovalo jeho pozornost.

¹⁶² Viz kapitola 2. 5. 1. „Velký člověk“ ve společnosti.

¹⁶³ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 70.

¹⁶⁴ Viz kapitola 2. 4. 4. Věčné vítězství.

¹⁶⁵ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 21.

3. Systém vzdělávání a kurikulárních dokumentů

Systém vzdělávání v České republice je zakotvený v zákoně č. 561/2004 Sb., *zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělání*, neboli tzv. *školský zákon*. *Školský zákon* upravuje vzdělávání ve školách a školních zařízeních, určuje podmínky, ze kterých se má vzdělávání a výchova uskutečňovat, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání a stanovuje také působnost státních orgánů a samosprávu ve školství.¹⁶⁶ Průběh vzdělávání na středních školách je obsažen v § 66 až § 68 tohoto zákona a také ve vyhlášce č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.¹⁶⁷

Principy vzdělávání jsou dále stanoveny v dokumentu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) zvaného *Národní program pro rozvoj vzdělání v České republice*, neboli tzv. *Bílá kniha*. *Bílá kniha* byla schválena roku 2001 jako systémový projekt obsahující ideje, záměry a programy pro usměrnění české vzdělávací soustavy. Obsahuje východiska a předpoklady pro rozvoj vzdělávací soustavy pro předškolní, základní, střední, terciární vzdělávání, včetně vzdělávání dospělých. Zaměřuje se na rozvoj osobnosti jedince, na posilování soudržnosti kultury včetně vědomí její historie, na podporu demokracie a partnerství v evropských i globálních souvislostech, také ale na zvýšení zaměstnanosti obyvatel či konkurenceschopnosti ekonomiky. *Bílá kniha* je pojímána jako závazný základ pro další vzdělávací dokumenty.

V souladu se školským zákonem a Bílou knihou byl vytvořen nový systém kurikulárních¹⁶⁸ dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let, a to na dvou úrovních, státní a školní. Státní úroveň představuje Národní program vzdělávání, zkráceně NPV. NPV formuluje obecné vzdělávací požadavky, vymezuje hlavní oblasti vzdělání, jeho obsah a vzdělávací prostředky. Pro každý obor vzdělání v základním a středním vzdělávání, ale též pro

¹⁶⁶ ŠIMONÍK, Oldřich. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD, 2003, s. 15–16.

¹⁶⁷ HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 7.

¹⁶⁸ Kurikulum je výraz používaný pro vzdělávací programy, projekty, plány, dále pro samotný průběh studia a jeho obsah. Navíc také v sobě zahrnuje veškerou zkušenost, kterou žáci ve škole získají, včetně jejího plánování a hodnocení.

předškolní vzdělávání, základní umělecké a jazykové vzdělávání jsou vydány tzv. rámcové vzdělávací programy, neboli RVP, které stanovují závazné rámce pro jednotlivé etapy vzdělávání, tedy předškolní, základní a střední. Zároveň však zachovávají a podporují autonomii jednotlivých škol. RVP vycházejí ze strategie vzdělávání, které se zakládají na propojenosti tzv. klíčových kompetencích se vzdělávacím obsahem a následném uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě¹⁶⁹. Zároveň konkretizuje tyto kompetence a převádí je v cíle, k jejichž naplnění by měl žák v jednotlivých etapách směřovat a po absolvování studia by jich měl dosáhnout. Ke komplexnosti výuky v RVP také dopomáhají tzv. průřezová témata, které prostupují jednotlivými vyučovacími předměty, a tím prohlubují a upevňují souvislosti v osvojovaném učivu. RVP staví na konceptu celoživotního učení. Pro jednotlivé typy vzdělávacích institucí jsou platné následující programy: *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání* (RVP PV), *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* (RVP ZV), *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia* (RVP G), *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou* (RVP GSP) a *Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání* (RVP SOV).¹⁷⁰

Školní úroveň je obsažena ve školních vzdělávacích programech, neboli ŠVP, podle kterých probíhá vzdělávání na konkrétních školách. ŠVP si každá škola utváří sama, podle zásad ukotvených v příslušném RVP, pod který daná škola spadá. RVP tedy stanovuje obecný rámec vzdělávání na určitém typu školy. Možností ŠVP je tento rámec vyplnit a obohatit dle záměru a potřeb jak žáků a vyučujících, tak i regionálních podmínek. Právě prostřednictvím ŠVP školy utvářejí specifický profil svých absolventů.

3. 1. Rámcový vzdělávací program pro gymnázia

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia byl schválen MŠMT roku 2004 a vzešel v platnost roku 2007. Je určen pro tvorbu školních vzdělávacích

¹⁶⁹ HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ, Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 6.

¹⁷⁰ Viz příloha č. 1.

programů na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií. RVP G specifikuje klíčové kompetence¹⁷¹, kterých má student po absolvování gymnázia dosáhnout, vymezuje vzdělávací obsah, včetně jeho modifikací pro žáky nadané či se speciálně vzdělávacími potřebami, vytyčuje průřezová témata¹⁷² a komplexně stanovuje úroveň vzdělávání, jakou by mělo dané gymnázium při tvorbě ŠVP respektovat. Dle RVP G se dále očekává od vyučujících vhodná volba vyučovacích metod, které budou reflektovat individuální potřeby žáků.

V RVP G se hovoří o tom, že by gymnázium mělo vytvářet žákům náročné a motivující studijní prostředí, a tím je připravit na budoucí studium, profesi a též na občanský život. Smyslem vzdělávání na gymnáziu nemá být memorování za účelem pojmání co nejvíce poznatků, ale schopnost systematického a vyváženého myšlení a konstruktivní práce s informacemi a také motivace žáků k celoživotnímu vzdělávání. V RVP G se tedy klade důraz na tvořivé myšlení, kooperaci, ale i samostatnost žáků, kterou by měli vyučující rozvíjet skrze různé výukové formy a metody. Vyučující by celkově měli naslouchat potřebám žáků, které mohou naplnit otevřeností novým možnostem a výzvám. Absolvent gymnázia by studiem měl získat široký základ vzdělání a dosáhnout požadované úrovně osvojením si klíčových kompetencí, což by mu mělo zajistit předpoklady pro studium na vysoké škole a následné uplatnění se na trhu práce. Cíle gymnaziálního vzdělávání jsou v RVP G tedy staveny jako vybavení žáků klíčovými kompetencemi a širokým vzdělanostním základem na úrovni stanovené RVP G a připravení absolventů k celoživotnímu vzdělávání a k uplatnění profesnímu, občanskému i osobnímu.¹⁷³

3. 1. 1. Klíčové kompetence RVP G

Klíčové kompetence jsou popsány jako soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a návyků, které jsou důležité pro osobnostní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení se do společnosti a budoucí uplatnění

¹⁷¹ Viz kapitola 3. 1. 1. Klíčové kompetence RVP G.

¹⁷² Viz kapitola 3. 1. 2. Průřezová témata.

¹⁷³ HUČÍNOVÁ, Lucie; JERÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 8.

v životě.¹⁷⁴ Klíčové kompetence představují požadavky na vzdělávaného jedince, které následně může univerzálně využít v životních situacích.

Při studiu na gymnáziu by se u studentů mělo navázat na kompetence, které si osvojili na základní škole, a nadále je rozvíjet. Stanovená úroveň klíčových kompetencí představuje ideální stav, ke kterému by se všichni žáci měli postupně přibližovat. Závisí však na jejich individuálních schopnostech a potenciálu, je tedy důležité se zaměřit na samotný průběh dosahování kompetencí a individuální pokrok žáků. Postupy a procesy k osvojování kompetencí by měly navrhnout a popsat jednotlivé školy ve svých ŠVP, které budou učitelům sloužit jako vodítko k rozvoji svěřených žáků v průběhu vyučování i mimo ně. Tyto metody se v rámci ŠVP nazývají jako výchovné a vzdělávací strategie.

Klíčové kompetence jsou RVP G rozděleny do 6 skupiny, které se vzájemně doplňují a prolínají. Během gymnaziálního studia by si žáci měli osvojit kompetenci k učení, k řešení problémů, kompetenci komunikativní, sociální a personální, občanskou a kompetenci k podnikavosti.

Stručně si představme, v čem spočívá úroveň jednotlivých kompetencí.

Kompetence k učení zahrnuje to, že žák efektivně získává a zpracovává nové poznatky a nezaujatě přistupuje k informacím. Samostatně plánuje a organizuje vlastní proces učení, rozvíjí účinné postupy a kriticky zhodnotí průběh práce i její výsledky. A v neposlední řadě žák konstruktivně využívá kritiku svou i ze strany druhých, je schopen sebereflexe a poučení se z vlastních chyb.

Kompetence k řešení problémů se vyznačuje tím, že žák identifikuje problém, objasní jeho podstatu, stanoví hypotézy a kroky řešení, přičemž uplatňuje analytické a kritické myšlení, kterým výsledky zhodnotí a následně formuluje své poznatky a dokládá je patřičnými argumenty. Žák zároveň připouští různá řešení a objektivně zvažuje jejich klady a zápory, včetně rizik a důsledků.

Kompetence komunikativní vystihuje to, že žák využívá vhodné verbální i neverbální prostředky komunikace vzhledem k situaci a účastníkům, vyjadřuje jasně a srozumitelně a s porozuměním používá odborný

¹⁷⁴ HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 8.

jazyk a symbolickou grafiku. Žák patřičně prezentuje sebe a svou práci před známým i neznámým publikem, věcně argumentuje a v nejasných či sporných komunikačních situacích usiluje o porozumění. Žák též efektivně pracuje s moderní informační technologií.

Kompetence sociální a personální obsahuje to, že žák optimálně posuzuje své fyzické i psychické možnosti a stanovuje si priority a cíle vzhledem ke svým schopnostem, zájmům a životním podmínkám. Je si vědom důsledků svého jednání a podle nich také toto jednání koriguje. Je flexibilní v životních i pracovních situacích, rozhoduje se dle vlastního úsudku, ale je i otevřený kooperaci s druhými, avšak odolává tlaku médií a společnosti. Zároveň žák přispívá k upevňování vztahů mezi lidmi, založenými na toleranci, empatii a úctě, pečuje o zdraví své i druhých.

Kompetencí občanskou se rozumí, že žák objektivně posuzuje a propojuje zájmy své či skupiny, jíž je součástí, se zájmy společnosti, spoluutváří a chrání kulturní hodnoty a respektuje kulturu, schopnosti a názory druhých. Žák je též informovaný o veřejném dění, k němuž vyjadřuje a obhajuje svá stanoviska. V rámci možností společnosti jedná tak, aby nepoškozoval životní prostředí, v krizových situacích se chová racionálně a zodpovědně a v případě potřeby poskytne druhým pomoc. Zároveň si je žák vědom svých práv a povinností, spoluvytváří předpoklady jejich plnění a zaujímá negativní postoj k jejich porušování.

A v neposlední řadě kompetencí k podnikavosti pojednává o tom, že se žák cílevědomě zaměřuje v rámci svých potřeb a předpokladů na budoucí vzdělávání a profesní zaměření. Jedná proaktivně a iniciativně vyhledává a využívá příležitosti pro osobní rozvoj, kriticky posuzuje informace o případném budoucím vzdělání či profesi, plánovitě si stanovuje cíle a motivuje se k jejich dosažení. Objektivně hodnotí možná rizika svých rozhodnutí a případně je schopen nést jejich důsledky. Žák také chápe základní principy podnikatelské činnosti včetně rizik a při vlastní podnikatelské iniciativě jedná s ohledem na své možnosti a schopnosti, ale také na další okolnosti, jako příklad na aktuální tržní situaci.

3. 1. 2. Průřezová témata

Průřezová témata představují aktuální otázky společnosti. Úkolem průřezových témat je především pozitivně ovlivnit jednání, hodnoty a postoje žáků. Průřezová témata obsahem a pojetím navazují na průřezová témata z RVP ZV a pro školy jsou závazné. Realizovat je školy mohou skrze obsah vyučovacích předmětů či v rámci projektů, seminářů nebo besed, ale také jako samostatný vyučovací předmět. Efektivnost průřezových témat může škola navíc posílit skrze mimoškolní akce, jako jsou divadelní či filmová představení, výstavy, exkurze aj.

Průřezová témata v RVP G se dělí do pěti dílčích témat, a to Osobnostní a sociální výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova.¹⁷⁵ Každé téma je v RVP G charakterizováno, je popsán jeho přínos pro žákův osobnostní rozvoj a také propojení se vzdělávacími oblastmi. Jednotlivá témata se dále dělí na tematické okruhy, které představují jejich obsah a také nabízejí možnosti činností a náměty k realizaci. Všechny tematické okruhy jsou pro školy povinné, musí je tedy zakomponovat do ŠVP, ale pojetí a realizace témat je již v režii školy.

3. 1. 3. Vzdělávací oblasti RVP G

Vzdělávací obsah na gymnáziích je v RVP G shrnut do osmi vzdělávacích oblastí, které jsou naplněny příslušnými vzdělávacími obory. Vzdělávací obsah zahrnuje učivo a očekávané výstupy, které představují žádoucí dosaženou úroveň absolventů, která spočívá v osvojení si vědomostí, dovedností, postojů a návyků. Učivo i očekávané výstupy v RVP G jsou pro ŠVP závazné. Obsah dílčích vzdělávacích oborů je rozdělen do tzv. tematických okruhů, jejichž členění však již v ŠVP nemusí být striktně dodržováno. V ŠVP je vzdělávací obsah zahrnut v učebních osnovách vyučovacích předmětů. Obsah vzdělávacího oboru může být pojat jedním vyučovacím předmětem, ale i více. Dokonce i obsah více oborů lze integrovat v jeden vyučovací předmět. V ŠVP mohou být také spojeny jen jednotlivé

¹⁷⁵ HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 65.

tematické okruhy různých vzdělávacích oborů, čím dojde k posílení mezioborových, tedy mezipředmětových, vztahů.

Uvedme si konkrétně jednotlivé vzdělávací oblasti RVP G včetně oborů, které pod ně spadají:¹⁷⁶

1. Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk);
2. Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace);
3. Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Biologie, Geografie, Geologie);
4. Člověk a společnost (Občanský a společenskovědní základ, Dějepis; Geografie);
5. Člověk a svět práce (Člověk a svět práce);
6. Umění a kultura (Hudební obor, Výtvarný obor);
7. Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova);
8. Informatika a informační a komunikační technologie (Informatika a informační a komunikační technologie).

V RVP G jsou jednotlivé vzdělávací oblasti popsány a charakterizovány včetně jejich cílů a vzdělávacího obsahu v sobě zahrnujícího. Vzdělávací oblasti RVP G by měly navazovat na pojetí oblastí z RVP ZV. Cíle stanovené v dílčích vzdělávacích oblastech musí všechna gymnázia reflektovat ve svých výchovných a vzdělávacích strategiích popsaných v ŠVP, konkrétně v učebních osnovách jednotlivých předmětů.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Výčet je čerpaný z: HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 11.

¹⁷⁷ Jedná se plány výukových metod a aktivit uplatňovaných s cílem rozvinout a upevnit klíčové kompetence u žáků.

4. Výuka filozofie na gymnáziích

Výuka filozofie je zahrnuta v tematickém okruhu Úvod do filozofie a religionistiky, který je součástí vzdělávacího oboru Občanský a společenskovědní základ. Vedle Úvodu do filozofie a religionistiky se tento obor skládá z následujících tematických okruhů: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Občan a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět. Vzdělávací obor Občanský a společenskovědní základ společně s Dějepisem a Geografií tvoří vzdělávací oblast Člověk ve společnosti. Na většině gymnázií je filozofie vyučována v rámci předmětu Základy společenských věd, zkráceně ZSV. Velmi často je tento předmět doplněn o společenskovědní seminář, který slouží především k prohloubení studia pro žáky, kteří se rozhodnout ze ZSV maturovat či v budoucím studiu na společenskovědní obor navázat. Tematický okruh Úvod do filozofie a religionistiky do svého učiva řadí: 1, Podstatu filozofie, kam spadají základní filozofické otázky, a také vazba filozofie k mýtu, náboženství, umění či vědě; 2, Dějiny filozofie, tedy objasnění základních etap a směrů filozofie; 3, Víru v životě člověka, přesněji přiblížení znaků a forem víry, včetně náboženské, a představení světových náboženství, církví a sekt.

V očekávaných výstupech se hovoří o tom, že žák popíše a srovná klíčové filozofické směry, včetně jejich představitelů, a porovná hlavní otázky filozofie a etiky v dějinných etapách a vymezení hlavní náboženské systémy. Nahlíží na jednání člověka z etického hlediska, rozpozná projevy náboženské či rasové nesnášenlivosti a také sektářského smýšlení.

Žák se také aktivně zapojuje do diskuse, dodržuje její pravidla a věcně argumentuje. Rozpozná chybné argumenty a manipulativní záměry v komunikaci. Žák také posoudí význam vědy a techniky a zhodnotí přínos moderních technologií pro život včetně potenciálních rizik jejich zneužití.

Dle RVP G by měl též žák objasnit podstatu filozofického tázání a porovnat východiska filozofie, náboženství, mýtu, vědy a umění.¹⁷⁸

Výuka filozofie probíhá nejčastěji v posledním, maturitním ročníku gymnázia. Tento ročník je však zkrácen o dobu, po kterou se studenti

¹⁷⁸ HUČÍNOVÁ, Lucie; JEŘÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007, s. 42.

připravují na maturitní zkoušky a přijímací řízení na vysokou školu. Obvykle se učitelé uchylují k rekapitulacím probraného učiva pro zopakování a upevnění látky. Na samotnou výuku tedy zbývá mnohem méně času než v předchozích ročnících. Avšak nejen při výuce filozofie se vyučující potýkají s nedostatkem času. Přestože rozdělení časových dotací předmětům stanovuje škola dle svých zkušeností a uvážení, předmětu ZSV jsou zpravidla shodně přiřazeny 2 vyučovací jednotky týdně, tedy 90 minut. Učivo předmětu je však natolik obsáhlé, že se vyučující jednohlasně shodují nedostatečnosti časové dotace. Vezměme na vědomí, že výuka ZSV předpokládá objasnění základů psychologie, sociologie, ekonomie, státovédy a práva, ekonomie, religionistiky, politologie a mezinárodní vztahy, filozofie, etiky, estetiky, ale též třeba i logiky či ekologie. Pokud tedy vyučující nechce studentům nabídnout pouhé „úvody do úvodů“ a ani je přehltnout informacemi v nepatřičném kvantu, nesporně narazí na boj s časem.

Filozofické znalosti tvoří základnu, na které lze vhodně stavět při poznávání dalších disciplín společenských věd. Řada sociologů, psychologů či politologů vychází právě z filozofických hledisek. Pochopení filozofického uvažování je však dosti náročné, vyžaduje zkušenosti a dobrou schopnost abstrakce, proto je výuka umístěna až do posledního ročníku, neboť předpokládá patřičnou vyzrálost studentů. V prvních ročnících se obvykle probírají témata psychologická, sociologická či státovědná. Jednak jsou pro studenty atraktivnější, ale zároveň přístupnější, bližší a srozumitelnější. Filozofická problematika však tvoří velkou část maturitních otázek a též se hojně vyskytuje v přijímacích řízeních na vysokou školu, tak nejen z toho důvodu není vhodné její výuku podceňovat či zanedbávat. Otázkou je, zda by nebylo efektivnější přesunout výuku filozofie do ročníku třetího¹⁷⁹, ve kterém už studenti disponují jistými znalostmi a schopnostmi, a na pojmutí filozofické problematiky by tak již měli být celkem připraveni. Touto změnou by však nemělo dojít k ochuzení jiné, neméně důležité disciplíny vyučované v rámci ZSV.

Samotné pojetí výuky filozofie, ale též celkově ZSV, bývá obvykle děleno na dvojí. První způsob výuky je volba následování historické

¹⁷⁹ Filozofie ve třetím ročníku je vyučována například na Gymnáziu a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Zlín.

posloupnosti, během níž učitel předkládá studentům charakteristiky hlavních směrů filozofie v určitém období a významné představitele, kteří spadají do tohoto časového úseku a směru, jejichž filozofii a díla následně podrobněji zmíní. Tato výuka je přehlednější a jednodušší jak pro učitele, tak pro žáky samotné. Ovšem tento způsob nezabíhá do hloubky, je zde nebezpečí v povrchnosti a plytkosti. Přestože jsou filozofické osobnosti předkládány chronologicky, může se vytratit propojenost problémová či mezioborová. Tím se dostáváme k druhému pojetí výuky filozofie, a to rozdělení myslitelů a jejich děl dle určité problematiky, dle hlavních filozofických témat. V rámci tohoto pojetí by se též měla dodržovat chronologická posloupnost, nikoli ale napříč výuky celých dějin filozofie, ale pouze daného tématu. Například zabýváme-li se problematikou skepse, nezmíníme dříve Davida Huma než Zénóna z Kitia, ale po charakteristice problému předkládáme příslušné osobnosti, které se k ní řadí, v historické posloupnosti. „Problémové“ pojetí výuky filozofie umožňuje propojení a prohloubení souvislostí napříč jednotlivých směrů a napomáhá také k utváření mezipředmětových vazeb, což i samotné učivo v myslích žáků více tříbí a upevňuje. Ať už učitel zvolí pojetí „chronologické“ nebo „problémové“, měl by, vzhledem k útlé časové dotaci, pečlivě vybírat nejdůležitější a nejzajímavější body, nepřehlít studenty informacemi, ale pokusit se zejména o to, aby se žáci v dané problematice dobře orientovali, aby nebyli jen pasivními přijímači a celkově aby byla výuka kvalitativně i kvantitativně vyrovnaná. K tomu je vhodné využít i společenskovedního semináře, ve kterém je větší prostor věnovat se podrobnostem, kdežto v běžných vyučovacích hodinách je třeba zaměřit se na podstatné a zásadní otázky. Při „chronologickém“ pojetí výuky je důležité neopomíjet vazby časové a tematické, a tím jednotvárnost chronologického výkladu doplnit o pozitiva výkladu „problémového“.

4. 1. Práce s textem

Při výuce filozofie je velmi podstatné zabývat se prací s texty. Tato činnost je často podceňována, avšak ukrývá v sobě nebývalou hodnotu. Je nutné je naučit tomu, aby byli schopní rozdělit sdělení na významné a

doplňkové informace, aby jej dokázali převyprávět vlastními slovy a přitom vystihnout hlavní myšlenku či aby si dokázali udělat zápis, případně zpracovat referát. K výuce filozofie, stejně tak jako k výuce literatury, práce s textem nezbytně patří a její přirozenou součástí. Práce s textem není schopnost důležitá ke studiu, ale životu celkově. V dnešním světě jsme zahlceni informacemi, z nichž některé jsou pro nás důležité a některé absolutně zbytečné. Studenti by se měli právě prostřednictvím práce s textem naučit hodnotu jednotlivých sdělení identifikovat, snažit se porozumět i skrytým myšlenkám textu, rozpoznat manipulativní či záměrně klamné vyjádření a formulovat k textu vlastní názor podložený argumenty. Celkově by se studenti měli naučit přistupovat k rozboru jakéhokoli sdělení objektivně a kriticky a tento přístup uplatňovat nejen při četbě básně, či filozofického textu, ale zejména pak v praktickém životě. Nejde však pouze o pochopení novinových zpráv, reklamy či inzerce, ale zejména o porozumění nájemních, obchodních, pracovních či jiných smluv. Samozřejmě nikdo se nemůže plně vyvarovat nekalým úmyslům případných podvodníků, ale porozuměním sdělení či smlouvy, kterou se chystáme podepsat, tomu můžeme předcházet a vyvarovat se tak případným problémům. Především tedy z toho důvodu, by práce s textem neměla být v hodinách opomíjena. Často však opět narážíme na problém s časem, a tak práce s texty je v některých případech redukována na pouhé přečtení úryvku bez následného rozboru, což v našem kontextu ztrácí význam. Čtení citátů je vhodné k doložení výkladu, nelze jej však považovat za práci s textem.

4. 2. RWCT

Zkratka RWCT označuje program *Reading and Writing for Critical Thinking*, neboli *Čtením a psáním ke kritickému myšlení*. Jedná se o mezinárodní projekt na podporu zavádění kritického myšlení do školní výuky. Kritickým myšlením rozumíme komplexní poznávací proces, jehož jádro tvoří aktivní vnímání textu, schopnost nezaujatého posouzení nových informací, kritického a pozorného náhledu na text z různých perspektiv a schopnost ohodnocení informací z hlediska jejich kvality a významu pro vlastní potřebu

jedince. Projekt RWCT usiluje o posílení aktivního učení a samostatného myšlení skrze práci s textem, informacemi a vlastního vytváření textu. Skrze RWCT se studenti učí přečteným textům lépe porozumět a získávají schopnost efektivní práce s informacemi, včetně jejich posouzení a využití. Silným nástrojem pro výuku založenou na RWCT, vedle čtení, představuje psaní. Psaní vybízí k aktivitě studenta, k promýšlení významu nápadu a utřebením informací. V rámci projektu RWCT se však navíc setkáváme i s psaním, které je nezávislé na myšlení, a slouží mimo jiné k podpoře tvořivosti, nápaditosti a přenesení podnětů, dojmů a pocitů na papír. Vyjadřování se skrze psaní však není pro studenty obvykle jednoduchou a přirozenou záležitostí. Stejně tak vyučujícímu tato činnost přidává práci, avšak tím, jak se samotné výsledky stávají hmotnými, nabývají i na hodnotě a důležitosti. Vedle čtení a psaní hraje důležitou roli ve výuce podložené RWCT také diskuse pro posílení kooperace studentů, vzájemné inspirace, tolerance, respektování a pochopení názorů druhých. Aktivní zapojení se do diskuse má také, jako práce s textem, významný dopad do praktického života. Žáci se mimo jiné naučí srozumitelně vyjádřit své názory, podložit je argumenty a celkově odbourat ostych a obavy z veřejného projevu a zároveň se také naučí naslouchat druhým.

Konstruktivistický model učení založený na principech RWCT se skládá ze tří fází, a to evokace, uvědomění si významu a reflexe. Evokace představuje to, že si žák aktivně vybaví informace, které již k danému tématu zná, ať už samostatnou prací, rozhovorem ve dvojici se spolužákem či kooperací se skupinou. Cílem evokace je motivovat studenta, tedy aktivovat jeho zájem o danou problematiku. Ve druhé fázi se student setkává s novými informacemi, a to většinou formou textu. Méně obvyklý je pro tento model výklad. Pokud je vyučujícím zvolen, je doplněn o aktivaci žáka, například skrze doplňování chybějících poznámek do studijního materiálu. Z dalších možností, jak studentům zprostředkovat informace, tento výukový model připouští formy i více časově náročné jako výstavy, prezentace, besedy atd. Cílem fáze uvědomění si významu je udržení aktivity a zájmu studenta o látku. Závěrečná fáze, reflexe, směřuje k utřebením, sjednocení a upevnění získaných informací, případně i k přehodnocení starších poznatků, pokud nejsou v souladu s nově nabytými. Cílem je to, aby byl žák schopen získané informace vyjádřit vlastními slovy.

Projekt RWCT je v České republice realizován skrze občanské sdružení Kritické myšlení, o jehož strategiích, metodách a kurzech se vyučující může aktuálně informovat na internetových stránkách tohoto sdružení, a to www.kritickemysleni.cz, či skrze jejich publikace a čtvrtletník *Kritické listy*, který zahrnuje mimo odborné články také řadu nápadů a inspirativních podnětů pro výuku od samotných učitelů z různých typů škol.

4. 2. 1. Metody RWCT

Možnost výběru zajímavých metod RWCT je velmi mnoho a také navíc neustále vznikají nové. Uvedme si vybrané z nich a představme si je blíže. Jednotlivé metody lze většinou aplikovat skrze individuální formu výuky, partnerskou i kooperativní. Závisí na zkušenostech a zvyklostech studentů a učitele, počtu přítomných žáků a celkově i na klimatu třídy.

Výuka podepřená principy a metodami RWCT je inovativní, pestrá a zároveň efektivní. Metody RWCT lze téměř univerzálně aplikovat při vyučování různorodých témat. Stejně tak texty, se kterými se pracuje, mohou být psány rozličnými slohovými styly. Uplatnění metod RWCT ve výuce tématu Ladislava Klímy nastíníme v kapitole 4. 5. Příprava na výuku L. Klímy ve vyučovací hodině ZSV .

I.N.S.E.R.T.

Zkratka I.N.S.E.R.T. znamená *Interactive Noting System for Effective Reading and Thinking*, neboli *Interaktivní poznámkový systém pro efektivní čtení a myšlení*. Jak tedy sám název napovídá, jedná se o speciální práci s textem, kdy prostřednictvím znamének studenti rozlišují informace, které již znají (✓), které jsou pro ně nové (+), které jsou naopak v rozporu s tím, co znají (X) a které se jim zdají nejasné a chtěli by o nich vědět více (?).¹⁸⁰ Studenti neoznačují veškeré informace v textu, ale ty nejvýraznější. Vyučující tedy při zadání úkolu stanoví, že například ke každému znaménku student vybere tři až čtyři poznámky. Vyhodnocení se nabízí různé. Studenti si mohou ve dvojicích sestavit tabulku, do které body zaznamenají a označí ty, ve kterých se společně shodli, nebo se skrze diskusi studenti vzájemně

¹⁸⁰ Dle potřeb je možné stanovit značení jiné či obsáhlejší.

s vyučujícím zaměří na nejopakovanější sporné či nejasné informace, které společně rozeberou a objasní.

Vím – chci vědět – dozvěděl jsem se

Metoda V-CH-D využívá k prohloubení učiva práci se studijním textem a také učí studenty identifikovat v textu důležité informace.

Studenti si před samotným čtením rozdělí volný list papíru na tři sloupce. Do prvního postupně vepisují informace k textu, které již znají, do druhého, které se chtějí z textu dozvědět, a do třetího sloupce ty informace, které se z textu dozvěděli. Následně porovnávají sloupce „vím“ a „dozvěděl jsem se“, a stejně tak sloupce „chci vědět“ a „dozvěděl jsem se“. Na závěr sloupce, zejména ten obsahující „chci vědět“, zkonzultují se sousedem či vyučujícím.

Podvojný deník

Podvojný deník představuje hlubší práci s textem a dává studentům možnost se k myšlenkám v textu názorově vyjádřit.

Před čtením textu si studenti připraví volný list papíru, kde na levou stranu během čtení vypisují důležité či zajímavé citáty z textu a na pravou stranu k jednotlivým citátům dopisují své vlastní komentáře. Na závěr práce si studenti vybrané citáty a komentáře vzájemně porovnají. Cvičení často vyústí v krátkou diskusi.

Metoda ANO/NE

Metodou ANO/NE se studenti učí porozumět obsahu textu, obezřetněji vnímat informace a správně je vyložit. Toto cvičení také pomáhají k celkové orientaci v textu. Přestože tato metoda může působit banálněji, neměla by být opomíjena, neboť je hojně užívaná při přijímacích testech studijních předpokladů na vysoké školy.

Po přečtení textu je studentům předloženo několik tvrzení, které vyhodnotí tak, zda jsou dle textu buď pravdivá, nebo nepravdivá. Občas bývá tato metoda ztížena o třetí možnost výběru, a to že dané tvrzení nevyplývá z textu. Jednotlivé teze jsou formulovány odlišně než v textu, a tak se i student zároveň učí transformovat myšlenky a vyjadřovat je v různých

zněních, které však zachovávají identický smysl. Důležitá je práce s textem, nikoli zkoušení znalostí žáků, neboť všechny odpovědi musí být podloženy právě textem.

Čtení s otázkami

Tato metoda slouží k prohloubení vnímání textu, jeho smyslu a hlavních myšlenek. Studenti pracují v párech. Text čtou postupně po odstavcích. Na konci každého odstavce se zastaví a stanoví si vzájemně otázky, kterými se doptávají na důležité informace, které zrovna přečetli. Pokud vyčerpají své dotazy, přechází k dalšímu odstavci. Tímto dotazováním se a fázováním si studenti nejen prohlubují získávání znalostí, ale i schopnost rozlišovat klíčové informace v textu od doplňujících.

Brainstorming

Brainstorming je spíše než metoda způsob a princip myšlení, získávání podnětů a inspirace. Jedná se o volný proud nápadů a asociací k danému tématu, které není více méně brzděný rozumem. Brainstorming se ideálně využívá ve fázi evokační. Studentům je předložen určitý pojem, ke kterému se pokouší vybavit si vše, co je k němu napadne. Důležité je volit pojem širší, o kterém víme, že je studentům známý a relativně blízký. Cílem je aktivovat žáky, vzbudit u nich inspiraci k dalším myšlenkám, a tím vytvoření řetězových reakcí. Snahou je také získat z myslí studentů poznatky, které byly zasunuty hluboko v paměti.

Brainstorming má řadu podob, nejtypičtějším je brainstorming nestrukturovaný, volný. Během této činnosti studenti chrlí nápady a myšlenky bez struktury, kontroly a kritiky učitelem i sebe samých. Jednotlivé podněty zapisuje obvykle jeden vybraný student nebo vyučující na tabuli či na papír. Tento typ brainstormingu může probíhat ve dvojích, ve skupinách či v rámci celé třídy, ale i individuálně. Tuto aktivitu je důležité časově omezit. Po uplynutí limitu se jednotlivé nápady vytríbí, strukturují a vyhodnotí. Brainstorming je i vhodná činnost k prolomení bariér a ostychu u studentů.

Další metodou brainstormingu je volné psaní. Jedná se o individuální činnost žáků, během níž studenti po časově omezenou dobu soustavně píšou na dané téma vše, co si k němu zrovna vybavují. Smyslem není psát co

nejrychleji, ale především nepřetržitě. Pokud žákům dojdou nápady, zapisují své momentální pocity, nálady, potřeby a jednoduše i to, co jim v danou chvíli připadá třeba i naprosto bezpředmětné. Účelem také není stylistická a pravopisná správnost. Studenti se zpětně v textu již nevracejí, neopravují chyby a nepřepisují ani nevylepšují myšlenky. Veřejné vyhodnocení činnosti je dobrovolné, žáci si mohou práce vzájemně přečíst či odevzdat učiteli, avšak primárně tato metoda slouží k vlastní aktivaci, inspiraci a podnětu k dalšímu psaní či sebereflexi.

Hojně využívanou metodou brainstormingu jsou myšlenkové mapy. Jedná se o grafický záznam myšlenek, které se odvíjí od jednoho ústředního tématu. Jednotlivé pojmy jsou mezi sebou vázány významovými vztahy. Struktura vazeb je tedy díky této organizaci záznamu dobře znázorněna. Metoda probíhá tak, že doprostřed tabule či archu papíru je zapsáno klíčové téma. Úkolem studentů je, aby k tomuto tématu napsali co nejvíce pojmů, které k němu přiřazují významově, ale i asociálně. Dále pokračují dopisováním nápadů a příbuzných myšlenek k již vytvořeným podpojmům, jejichž vazby také zvýrazňují propojením. Jednotlivá hesla se na sebe navalují, shlukují, a tím se tvoří mapa. Forma myšlenkových map má nespornou výhodu v tom, že se k ní mohou studenti vrátit, doplnit ji o další nápady, ale nenarušit tím celkovou strukturu. A proto i z tohoto důvodu je příhodné myšlenkovou mapu využít v evokační fázi výuky a vrátit se k ní ve fázi reflexní, při níž studenti, obohaceni novými poznatky, mohou mapu na závěr hodiny vhodně doplnit o předtím neznámé či opomenuté informace. Myšlenkové mapy slouží k utřebením vazeb a souvislostí v daném tématu, avšak vyučující je může také aplikovat jako aktivační prvek v hodině či jako atypickou a zajímavou formu zápisu.

Kostka

Cílem metody kostky je navození komplexního pohledu na daný problém. Metoda je podložena textem, ale primárně nečerpá pouze z daného textu, ale celkově propojuje informace se znalostmi studenta. Tato metoda se skládá z šesti fází, které představují stěny kostky.

1. stěna – *popiš* (daný problém),
2. stěna – *porovnej* (čemu je problém podobný či od čeho se liší),

3. stěna – *asociuj* (neboli co tě napadne, když se daný problém vysloví),

4. stěna – *analyzuj* (z čeho se problém skládá, jaké jsou jeho příčiny a důsledky),

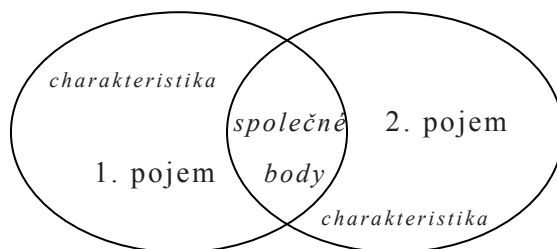
5. stěna – *aplikuj* (neboli navrhní využití daného problému v praxi)

6. stěna – *argumentuj* (neboli zaujmi určité stanovisko vůči danému problému a vyjádři vlastní názor na něj).

Metoda kostky posiluje souhrnné pojetí tématu, tak aby byly naplněny všechny požadované stupně získávání a osvojování si informací. Studenti při zpracování úkolu mohou pracovat sami, v párech, a také ve skupinách.

Vennovy diagramy

Tato metoda se obvykle používá ke srovnání dvou pojmů, textů, děl či osobností. Mechanika umožňuje dobře vykreslit rozdílné i společné body daných pojmů, k němuž slouží dvě množiny se společným průnikem:

Jak je výše znázorněno, do jednotlivých množin studenti vepíší charakteristické znaky pojmů, které jsou rozdílné a specifické. Společné hodnoty poznamenají do průnikové části množin.

4. 3. Učebnice pro výuku filozofie na gymnáziích

Dalším problémem ve výuce filozofie, vedle nízké časové dotace předmětu ZSV, bývá nedostatečná sekundární a studijní literatura pro žáky. Učebnice často suplují roli osnovy či pouhého doplňku výuky a těžiště informací, ze kterých žáci čerpají, bývá výklad učitele. Výklad je ovšem časově náročnější a studenty nevede k samostatné práci s literaturou a informačními zdroji. Situace někteří učitelé efektivně řeší tvorbou vlastních

skript a podpůrných materiálů pro studenty, což je v případě, že se určitá témata nestihnou probrat, pro učitele sice náročnější, ale praktické řešení.

Nahlédněme do publikací za účelem výuky tématu filozofie Ladislava Klímy. Zmínky o jeho osobě najdeme v učebnicích filozofie či ZSV pro gymnázia jen stěží. Pro výběr posuzovaných učebnic jsem oslovila několik vyučujících ZSV z brněnských gymnázií, aby mi sdělili, s jakými učebnicemi jejich studenti nejčastěji pracují a jaké svým studentům doporučují jako sekundární literaturu. Drtivá většina oslovených učitelů projevila nespokojenost s učebnicemi filozofie. Všichni oslovení se snaží studentům předložit informace skrze vlastní výklad, případně i přes materiály, které studentům sami připraví a učebnice považují více za doplňkový výukový nástroj, nikoli za dominantní a primární zdroj. Například vyučující z Gymnázia Brno – Řečkovice, Terezy Novákové 2 se zaměřuje zejména na výklad studentům a práci s původními filozofickými texty. Pro studenty jsou pak tedy primárním učebním textem jejich vlastní poznámky a učebnice jim má následně sloužit jako podpůrný materiál pro studium. Učitel ze soukromého Gymnázia Integra, s.r.o., Rašelinová 11, Brno, je natolik nespokojen s kvalitou a nedostatkem učebnic filozofie, že pro studenty sepisuje učební texty, které tvoří podklad pro výklad a slouží i jako základní studijní materiál pro žáky. Texty jsou dostatečně obsáhlé a žáci je při výkladu pouze doplňují vlastními poznámkami, nepíší si tedy celý výklad, což je časově úsporné. Vyučující se navíc snaží hodiny maximálně prokládat primární literaturou, prací s textem a diskusemi. Obdobně situaci vyřešili i učitelé z Biskupského gymnázia Brno, Barvičova 85, kteří vlastními silami sestavili skripta, které jsou pro studenty dostupné na školním intranetu.

Představme si tedy vybrané učebnice filozofie, případně ZSV, pro gymnázia a střední školy s ohledem na tematiku české filozofie, zejména osobnosti Ladislava Klímy.

Kniha německého autora Arna Anzenbachera *Úvod do filozofie* se celkově českou filozofií vůbec nezabývá. Tato publikace nepředstavuje typickou středoškolskou učebnici. Autor se při výkladu filozofie orientoval dle filozofických problémů, nikoli dle směrů či osobností. Obsahově je kniha objemnější a také stylisticky, kompozičně i lexikálně náročnější. Studentům se může jevit méně přehledná, proto je vhodnější ji užívat spíše jako

doplňkovou literaturu, nikoli jako opěrnou. Přesně tak ji i doporučují například vyučující ze státního všeobecného Gymnázia Brno, třída Kapitána Jaroše 14.

I přes svou značnou obsáhlost se *Malé dějiny filosofie*, německého autora Hanse Joachima Störiga, českou filozofií také nezabývají. Tato, kdysi hojně užívaná publikace, je dnes už méně frekventovaná. Svými více než šesti sty stranami sice studentům poskytuje značně obsáhlé informace, avšak postrádá stručnost, hutnost a přehlednost klasických učebnic, a tak je užívána zejména jako doplňková literatura, a to například na státním všeobecném Gymnáziu, Brno, Křenová 36 či na brněnském biskupském gymnáziu.

Oblíbená učebnice *Odmaturuj! ze společenských věd*, kterou sepsal František Emmert s kolektivem, vykládá filozofii skrze historické etapy a směry, ve kterých podává krátký přehled hlavních představitelů. Následně nabízí i stručný nástin základních filozofických problémů. Osobnost Ladislava Klímy sice nezmiňuje, ale poskytuje studentům alespoň stručný nástin české filozofie. V útlých medailoncích jsou zde nastíněny osobnosti jako Jan Hus, Jan Ámos Komenský, Bernard Bolzano, Josef Durdil, František Krejčí, Josef Tvrdý, Tomáš Garrigue Masaryk, Jan Patočka a z osobností současné filozofie Erazim Kohák a Václav Bělohradský. Přestože má učebnice jen něco málo přes dvě stě stran, studenti v ní též naleznou, vedle filozofického přehledu, základy politologie, práva, mezinárodních vztahů, ekonomie, sociologie, psychologie, etiky, logiky a náboženství. Díky rejstříku a přehledné kompoziční výstavě se studenti mohou v knize dobře orientovat a tato učebnice jim může uspokojivě posloužit jako základní osnova pro studium ZSV. S touto učebnicí aktivně pracují například studenti řeckovického gymnázia či gymnázia na třídě Kapitána Jaroše.

V obdobném duchu byla vytvořena i učebnice *Společenské vědy v kostce* od Zdeňky Zubíkové a Renáty Drábové z roku 2007. České filozofické myšlení je podrobněji rozpracováno než v předchozí učebnici. Je mu věnováno více než 5 stran z celkových 188. V této učebnici se také dokonce setkáváme s osobností Ladislava Klímy. Klíma je zařazen pod iracionalismus a jsou také zmíněny prvky voluntarismu a solipsismu v jeho myšlení. Dále je uvedena Klímova aforistická forma a prostor je věnován též vůli, jako základnímu prvku jeho filozofie. Z Klímových spisů jsou uvedeny *Svět jako*

vědomí a nic a prozaická díla *Utrpení knížete Sternenhocha* a *Slavná Nemesis a jiné příběhy*. Učebnice je velmi dobře kompozičně řešena, systém poznámek a barevného značení je značně přehledný. Učebnice tedy, stejně tak jako předchozí zmíněná *Odmaturuj! ze společenských věd*, může být pro studenty dobrou oporou ve studiu a zejména svou hutností a přehledností kvalitní osou pro výuku, kterou následně vyučující může doplňovat výkladem a prací s texty. *Společenské vědy v kostce* využívají například studenti Gymnázia Brno, Elgartova 3.

Starší vydání učebnice *Společenské vědy v kostce* z roku 2002 Ladislava Klímu zmiňuje pouze jednou větou, a to v rámci voluntarismu vedle Schopenhauera a Nietzscheho. Stejně tak české filozofické myšlení je méně obsáhlejší z hlediska kvantity, za to však podává podrobnější medailony B. Bolzana, A. Smetany, T. G. Masaryka, E. Rádlu a J. Patočky. Novější přepracované vydání je pro studenty jistě atraktivnější nejen obsahem, ale i formou.

Obsáhlejší učebnici filozofie a etiky pro střední školy s názvem *Člověk na cestě k moudrosti* sestavili Přemysl Šil a Jana Karbolová, kteří vyučují na gymnáziu ve Zlíně. Publikace je rozdělena na část pro žáky a pro učitele. Celkově je komponována v moderním duchu a velmi úzce koresponduje s RVP, zejména tedy oddíl určený pro učitele. Učebnice mapuje dějiny filozofie chronologicky se zaměřením na stěžejní myšlenkové problémy a osobnosti. Jednotlivé kapitoly jsou uvedeny mottem, které představuje vzhled do problematiky, cíl lekce, úkoly a kontrolní otázky. Následující oddíl označený jako čítanka obsahuje výklad s ukázkami. Kapitoly poté uzavírá shrnutí základních pojmů. Některé lekce jsou navíc doplněny o přílohy sestavené formou testu. Česká filozofie je podána v uceleném přehledu, počínajíc Konstantinem a Metodějem a konče současnými filozofy.¹⁸¹ Ladislavu Klímovi je věnována téměř dvoustránková pasáž, ve které je pospán Klímův životní styl, vliv Schopenhauera a Nietzscheho na jeho myšlení, hlavní body Klímovi tvorby, ale také zajímavé poznámky a postřehy. Autor zmiňuje Klímův odpor k scientismu, příklon k nihilismu, absurditě, krajnímu

¹⁸¹ Česká filozofie je zpracována na necelých dvaceti stranách z celkových dvě stě čtyřiceti stran výkladu dějin filozofie. (ŠIL, Přemysl; KAROLOVÁ, Jana. *Člověk na cestě k moudrosti : Filozofie a etika pro střední školy*. Vyd. 1. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2008, s. 220–238.)

subjektivismu a nadlidství. Z Klímových děl je přibliženo *Utrpení knížete Sternenhocha*, ze kterého jsou i uvedeny a představeny tři krátké ukázky. Celý výklad navíc prokládají úryvky z *Vlastního životopisu filosofa Ladislava Klímy* a souboru *Boj o vše*. Publikace *Člověk na cestě k moudrosti* přináší učiteli více než klasická učebnice. Přidaná hodnota tkví v úzkém propojení s RVP a také především v nabídce kontrolní testů a úkolů pro studenty včetně „slepé mapy“ dějin filozofie, do jejíž struktury žáci během studia mohou doplňovat informace, a tím si vytvářet vlastní přehlednou osu učiva. Pro žáky je učebnice přehledná, atraktivní a funkční. Celkovou kompozici knihy pouze mírně narušuje oddíl pro učitele, který by bylo vhodnější vydat v přidružené publikaci, neboť v samotné učebnici představuje pro studenty irelevantní a zbytečný prvek.

Hojněji využívaná publikace Tomáše Měšťánka *Filozofie pro střední školy* je komponovaná chronologicky dle období. Závěrečná kapitola je věnována českému filozofickému myšlení od Jana Husa po současné filozofy. U významnějších osobností, například u Chelčického, Komenského, Masaryka či Patočky, jsou vedle medailonků uvedeny i úryvky z děl. Ladislav Klíma je v učebnici též zmíněn. Autor mu věnoval přibližně šest řádků, na kterých uvádí Klímovy inspirační zdroje, tedy Schopenhauera a Nietzscheho, Klímův extravagantní subjektivismus a jako hlavní filozofické dílo je předloženo *Svět jako vědomí a nic*. Učebnice je celkově dobře přehledná, k orientaci v ní napomáhají i rejstříky pojmů a osobností. Náhled na českou filozofii je podán věcně a vzhledem k časovému prostoru výuky filozofie i dostatečně. Tedy nejen z těchto důvodů je publikace obvykle studentům doporučována. Využívají ji žáci řeckovického gymnázia v Brně a pracují s ní i studenti gymnázia Matyáše Lercha a gymnázia na Křenové ulici v Brně. Vedle učebnice *Filozofie pro střední školy* Tomáš Měšťánek též sepsal *Poznámky k dějinám filozofie*, které nabízí studentům nástin filozofických osobností a směrů včetně filozofie české a slouží zejména jako přehledná kostra pro studium dějin filozofie.

Další učebnice, která se také zaměřuje pouze na filozofické otázky, je *Filozofie* od Ivana Blechy. Tato útlejší publikace dělí kapitoly skrze hlavní filozofické problémy, jejichž podkapitoly představují hlavní směry a osobnosti řazené chronologicky. Z českých filozofů jsou zmíněni jen čtyři

představitelé, a to J. A. Komenský, T. G. Masaryk, J. L. Fischer a J. Patočka. Obsah i kompozice působí, jako by autor chtěl poskytnout obsáhlý výklad osobností a zároveň souhrnný podklad pro výuku filozofie, což je ovšem na necelých tři sta stranách velmi obtížné. Ivan Blecha touto učebnicí navázal na svou předchozí publikaci *Filozofie (základní problémy)*, která je téměř totožná. Obě Blechovy učebnice obvykle nebývají stěžejní studijní literaturou, jako doplňkový zdroj informací ji využívají studenti již zmíněného brněnského gymnázia na třídě Kapitána Jaroše. Populárnější a frekventovaněji užívanou Blechovou publikací je *Filozofická čítanka*, kterou pravidelně využívají například studenti gymnázia na Křenové ulici či biskupského gymnázia v Brně. Čítanka vedle úryvků z původní literatury nabízí i medailonky autorů, které slouží jako vhled do daného kontextu. Ladislav Klíma je představen jako „český Nietzsche“ a je zde nastíněn jeho životní styl a filozofické názory. Následuje několikastránkový úryvek ze souboru *Traktáty a diktáty*, vypovídající o egosolismu a egodeismu¹⁸².

V další útlejší publikaci, *Základy filozofie, etiky: pro střední školy*, od trojice autorů L. Adamová, V. Ventura a V. Dudák, která je zaměřena jen na výuku filozofie a etiky, zmínky o Ladislavu Klímovi postrádáme. Filozofická problematika je v učebnici řazena chronologicky dle dějinných etap, myšlenkových směrů a jejich významných představitelů. Osobnosti české filozofie nejsou do knihy téměř zahrnuti, vyjma T. G. Masaryka a J. Patočky, kterým jsou věnovány podkapitoly v pasáži Filozofie 19. a 20. století.¹⁸³ Struktura učebnice je však přehledná a jazyk srozumitelný, tedy v případě, že učitel při výuce zvolil chronologický výklad, je jako kostra pro orientaci v dějinách filozofie a jako podklad pro studium žáků jistě dostatečná. Tuto učebnici doporučují svým žákům vyučující z řečkovického gymnázia v Brně, Gymnázium Matyáše Lercha Brno, Žižkova 55, ale i ze soukromého sportovního Gymnázia Hády, s.r.o., Horníkova 1.

Ani v dalších učebnicích pro výuku filozofie na gymnáziu, o kterých se však již oslovení vyučující nezmínili, nenalezeme četné poznámky o osobnosti Ladislava Klímy. Například v publikaci Jiřího Bílého *Základy*

¹⁸² Viz BLECHA, Ivan. *Filozofická čítanka*. Vyd. 1. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000, s. 403–409.

¹⁸³ ADAMOVIČ, Lenka; VENTURA, Václav; DUDÁK, Vladislav. *Základy filozofie, etiky: pro střední školy*. Vyd. 2. Praha: Fortuna, 1998, s. 101–104.

filosofie a psychologie je sice věnován prostor českým filozofům, ale jako nejbližšího českého filozofa Friedrichu Nietzschevi Bílý uvedl Miroslava Tyrše. Celkově je učebnice pojata jako chronologický nástin dějin filozofie, přičemž dílčí kapitoly tvoří filozofické směry. Čeští myslitelé jsou u vybraných směrů zmiňováni, například J. Tvrdý a J. Král v souvislosti s pozitivismem či Karel Čapek v pragmatismu. Komenskému a Masarykovi¹⁸⁴ jsou věnovány samostatné kapitoly. Učebnice je však dosti nepřehledně řešená a u určitých témat obsahuje rozvláčné vsuvky psané kurzívou někdy dlouhé i více stran. Jiří Bílý čtyři roky po této publikaci, tedy v roce 2009, vydal další učebnici nazvanou *Základy společenských věd II.*, s podtitulem *Základy filozofie a psychologie*, jejíž obsah je však téměř shodný s vydáním z roku 2005.

Opačnou strukturu než předchozí učebnice má publikace rakouské autorky Marii Fürts s názvem *Filozofie*, které se zaměřuje na stěžejní otázky filozofie, jež vykládá v chronologické linii. Jelikož se jedná o učebnici zahraniční autorky, česká filozofie zde není vůbec zastoupena. A tak nejen z toho důvodu není učebnice ideálním podkladem pro studium.

Naprosto matoucí název nese učebnice *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie*, s podtitulem *Nové pohledy společenských věd* od J. Kellera a P. Novotného. Tato učebnice totiž nabízí ponor jen do problematiky sociologie a psychologie. Filozofie je zde zastoupena prakticky jen v 9. kapitole s názvem *Sedm setkání sociologie s filozofií*¹⁸⁵ a ve sporadických zmínkách či v medailoncích myslitelů, kteří jsou však v textu uvedeni pouze v souvislostech sociologických či psychologických.

Shrneme-li hodnocení učebnic filozofie, docházíme k závěru, že jsme nenalezli stoprocentně vyhovující publikace, avšak *Společenské vědy v kostce, Odmaturuj! ze společenských věd, Základy filozofie, etiky* od L. Adamové a kolektivu či *Filozofie pro střední školy* T. Měšťánka může dobře sloužit jako podklad a osa pro výklad a studium žáků. Pozitivně hodnotíme též publikaci *Člověk na cestě k moudrosti*, která kvalitně zprostředkovává studentům

¹⁸⁴ T. G. Masaryk je zařazen pod kapitolu 3. 4. 12 Filozofie realismu. V této kapitole jsou též zmíněni další čeští realisté, a to Fr. Drtina, E. Rádl, J. Patočka, J. B. Kozák a J. L. Hromádka. (BÍLÝ, Jiří. *Základy filozofie a psychologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 124–130.)

¹⁸⁵ KELLER, Jan a Petr NOVOTNÝ. *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie: nové pohledy společenských věd : učebnice pro studenty gymnázií a zájemce o vysokoškolské humanitní vzdělávání*. Vyd. 1. Liberec: Dialog, 2008, s. 92.

výklad filozofie dějin a navíc poskytuje učitelů podporu a inspiraci pro výuku filozofie. Celkově studijní literaturu je dobré doplnit o Blechovu *Filozofickou čítanku*, která žákům pomůže k hlubšímu ponoru do problematiky skrze původní texty, a tím k celkovému prohloubení učiva. Nesmíme opomíjet, že jestliže ve výuce filozofie učitel zvolí tzv. problémový přístup, je třeba k tomu i patřičně zvolit typ učebnice, neboť ty, které mapují dějiny historie chronologicky, by ve spojení s výkladem problémovým mohly být pro studenty matoucí a tato kombinace celkově nepřehledná.

Je pochopitelné, že není snadné podat vyčerpávající podklady pro výuku filozofie na omezeném počtu stran, poskytnout při tom jasnou linii, zvolit vhodná témata a osobnosti a zachovat přehlednost a srozumitelnost. Většina učitelů filozofie není se současným stavem učebnic filozofie spokojena, a tak volí kombinace výkladu a primárních textů a roli učebnice odsouvá do pozadí. Je však důležité mít k dispozici dostatek literatury a zdrojů pro studenty, aby si oni sami byli schopni vyhledat a zpracovat informace pro zápis, referát či pro přípravu na přijímací zkoušky na vysokou školu.

4. 4. Výuka tématu filozofie Ladislava Klímy na vybraných gymnáziích

Výuka filozofie je v ŠVP stanovena rámcově v úrovni filozofických směrů a také nejvýznamnějších osobností filozofického myšlení. Zda je tedy při výuce dán prostor Ladislavu Klímovi, závisí na konkrétním vyučujícím. Někteří učitelé osobnost Klímy téměř nezmiňují, někteří jej zahrnují do přehledu české filozofie nebo do souvislosti s Arturem Schopenhauerem či Friedrichem Nietzschem a část vyučujících Klímu studentům předkládá podrobněji, tedy s životopisem, filozofií a soupisem děl včetně rozboru ukázek. Avšak jak bylo již výše zmíněno, přestože není Klíma světově významným ani v českém filozofickém prostředí dominujícím myslitelem, jeho dílo by pro svou originalitu a svéráznost nemělo být opomíjeno. Pro příklad si přiblížme výuku této problematiky na čtyřech různých gymnáziích.

Na státním všeobecném Gymnáziu Vyškov¹⁸⁶ sídlícím na Komenského náměstí 16, je osobnost Ladislava Klímy zmiňována jak v hodinách ZSV ve čtvrtém ročníku v rámci výuky filozofie, ale také již o rok dříve ve třetím ročníku v hodinách Českého jazyka a literatury. V literatuře je Klíma zasazen do kontextu expresionismu. Vyučující po krátkém představení jeho osobnosti a díla se studenty rozbírá romaneto *Utrpení knížete Sternenhocha* a také v hodinách čtou Klímův *Vlastní životopis*, který je podle slov vyučující pro studenty atraktivní a vždy je velmi zaujme. V hodinách ZSV, které má v kompetenci jiná vyučující, je Ladislavu Klímovi věnována jedna vyučovací hodina v rámci přehledu dějin filozofie, v níž je vyložen Klímův život, dílo, filozofické názory i etické postoje. Vyučující podotýká, že tak Ladislavu Klímovi vzhledem k celkové dotaci předmětu věnuje možné maximum.

Vyučující ZSV z Gymnázia Matyáše Lecha v Brně, které sídlí na ulici Žižkova 55, zmiňuje Ladislava Klímu v hodinách filozofie ve čtvrtém ročníku v souvislosti myšlení A. Schopenhauera a F. Nietzscheho. Učitel podotýká, že na osobnost Ladislava Klímy v běžných hodinách ZSV není dostatek času, a tak svým studentům doporučuje četbu jeho děl, zejména *Utrpení knížete Sternenhocha* a *Slavnou Nemesis*, v rámci domácího studia. Oslovený učitel též vyučuje společenskovední seminář, ve kterém již věnuje prostor Klímově filozofii. Vyučující však upozorňuje na to, že vzhledem k časovému presu a maturitním zkouškám se někdy tato tematika musí značně zredukovat. Pokud je však dostatek času, rozebírají se studenty Klímovo pojetí světa a skutečnosti jako pouhé hry, problematiku vůle a egodeismu. Vyučující se také snaží při výkladu propojovat učivo do časových a tematických souvislostí, a tak v rámci medailonků jiných autorů či skrze problematiku nihilismu a solipsismu Klímu zmiňuje jako zajímavý příklad z českého filozofického prostředí. V hodinách Českého jazyka a literatury se s osobností Ladislava Klímy studenti tohoto gymnázia nesetkávají.

Obdobná pozornost je osobnosti Ladislava Klímy věnována i na Gymnáziu Brno, třída Kapitána Jaroše 14. Klíma je pouze krátce zmíněn v hodinách filozofie v rámci předmětu ZSV ve čtvrtém ročníku. Studenti se s Klímou setkají ve výkladu dvakrát, nejprve v souvislosti s filozofií

¹⁸⁶ Oficiální název školy zní Gymnázium a Střední odborná škola zdravotnická a zemědělsko-ekonomická Vyškov.

Friedricha Nietzscheho a následně v přehledu české filozofie 19. a 20. století. Vyučující dodává, že tím, jak je čtvrtý ročník kvůli maturitám zkrácen¹⁸⁷, je obtížné studentům celou českou filozofii vyložit. Tento deficit se snaží dohnat ve společenskovědním semináři, kde v rámci jednoho bloku studentům představuje zajímavé, přesto občas opomíjené osobnosti, a to právě Ladislava Klímu, Egona Bondyho a Jiřího Kratochvíla.

Na Gymnáziu ve Zlíně¹⁸⁸, sídlícím na náměstí T. G. Masaryka 9, je výuka filozofie předsunuta do třetího ročníku, čímž je prostor pro filozofickou problematiku méně časově limitován. Výuka české filozofie probíhá až po výkladu dějin světové filozofie, tedy ke konci školního roku. Studenti se s osobností Ladislava Klímy setkávají nejen v hodinách filozofie v rámci ZSV, ale i ve druhém pololetí třetího ročníku v předmětu Český jazyk a literatura v období meziválečné literatury a v tématice expresionismu. V rámci výuky české filozofie vyučující, Mgr. Přemysl Šil, studentům předkládá stručný průřez osobnostmi počínaje Konstantinem a Metodějem a konče filozofy současné doby. Ladislav Klíma je nastíněn v hodinách ZSV jako filozof i literát. Při výuce jsou rozebrány úryvky z *Utrpení knížete Sternenhocha*, které jsou následně srovnávány s ukázkami z filmu *V žáru královské lásky*. Účelem této komparace není pouze doložení filozofických názorů, ale také srovnání knižního a filmového jazyka. Vyučující následně se studenty rozebírá povídku *Zde by měly růst brambory* ze souboru *Z. Učitel* podotýká, že přestože je Klímovo autorství této povídky sporné, je k výuce vhodná nejen z důvodu úsporné délky, ale zejména pro demonstraci Klímových etických postojů a jeho smyslu pro humor. Vyučující dodává, že čas, který věnuje problematice Klímovy filozofie, považuje za dostatečný vzhledem k jeho celkovému dopadu na české filozofické a literární prostředí. Ke studiu filozofie studenti zlínského gymnázia používají učebnici *Člověk na cestě k moudrosti*, s podtitulem *Filosofie a etika pro střední školy*, kterou pan Mgr. Šil sepsal společně s kolegyní Mgr. Janou Karolovou. Portrét Ladislava Klímy je v učebnici zmíněn na stranách 232 až 234 v souvislosti s A. Schopenhauerem a F. Nietzschem.¹⁸⁹

¹⁸⁷ Vyučuje se jen do konce dubna.

¹⁸⁸ Oficiální název školy zní Gymnázium a Jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky Zlín.

¹⁸⁹ Viz kapitola 4. 2. Učebnice pro výuku filozofie na gymnáziích.

Největší pozornost osobnosti Ladislava Klímy je tedy z uvedených škol věnovaná na zlínském gymnáziu. Především však z toho důvodu, že je celkově filozofické problematice věnován větší časový prostor, neboť výuka této disciplíny probíhá již v třetím ročníku.

4. 5. Příprava na výuku L. Klímy ve vyučovací hodině ZSV

Osobnost Ladislava Klímy tvoří zajímavý bod v dějinách českého myšlení. Uvážíme-li obsáhlost výuky dějiny filozofie a celkově filozofické problematiky, význam Ladislava Klímy a přínos jeho práce pro filozofické a literární prostředí je spíše obohacující, nikoli však dominantní. V ideálním případě je tedy vhodné Klímovi věnovat maximálně jednu klasickou vyučovací hodinu a podrobnější rozbor jeho tvorby a myšlení směřovat do společenskovedního semináře.

S osobností Ladislava Klímy by se studenti gymnázií měli setkat přibližně třikrát za studium. V předmětu ZSV by měl být zmíněn v souvislosti s voluntarismem A. Schopenhauera a F. Nietzscheho a v rámci českého filozofického myšlení přelomu 19. a 20. století. Jelikož Klímovo dílo zasahuje i do literární oblasti, je vhodné jej uvést v hodinách Českého jazyka a literatury v období počátku 20. století v rámci výuky expresionismu vedle Richarda Weinerja či Jana Weisse. Případně je možné Klímu v literární oblasti přiřadit i k tématice psychologické prózy k osobnostem Jaroslava Havlíčka a Jarmily Glazarové.

Pro zefektivnění hodiny by bylo vhodné studentům připravit podklady se základními informacemi o filozofovi, včetně objasnění klíčových pojmů a přehledu významných děl, čímž se ušetří čas, který by byl věnován zápisu. Případně dle zvyklostí může vyučující na začátku hodiny studenty pouze odkázat na příslušnou stranu učebnice či studijního materiálu, který žáci již mají.

V rámci klasické vyučovací hodiny by měly během výkladu zaznít alespoň stručné informace o Klímově životě, dále jeho hlavní díla a filozofické myšlenky, které jsou obsaženy v kapitolách 2. 2. Hledání pravdy a podstaty světa, 2. 3. Komandující vůle a 2. 4. Božství. Zmíněna by měla být

těž souvislost Klímovy filozofie s voluntarismem Schopenhauera a Nietzscheho, viz kapitola 2. 1. Osobnosti inspirující Klímovo myšlení. Uvedené kapitoly tvoří strukturu pro přípravu učitele. Kvantitu obsahu výkladu si vyučující zredukuje vzhledem k potřebám a zkušenostem studentům a zvyklostem jejich vyučování. Z toho důvodu nebudeme uvádět přípravu na hodinu slovo od slova. Vybrané kapitoly tedy slouží jako informační fond tak, aby učitel nemusel nadále čerpat informace k tématu z dalších zdrojů. Přestože je vhodné do výuky přinést alespoň jednu Klímovu knihu, aby si studenti prohlédli její hutnost, styl, kompozici psaní a případně ilustrace, samotné citace vyučující nemusí vyhledávat v primární literatuře, ale vybrat je přímo z první části diplomové práce, tedy z 1. Život a dílo Ladislava Klímy a 2. Filozofie Ladislava Klímy. Během výuky by neměla chybět práce s textem. Pro vyučující je níže nabídnuto několik úryvků z Klímovy tvorby včetně návrhu úkolů, které jsou pro zúčelnění a obohacení této činnosti buď podloženy, nebo alespoň inspirovány metodami RWCT.

Ke zpestření výuky může být využito ukázek z filmu *V žáru královské lásky*, který byl natočen na motivy Klímovy prózy *Utrpení knížete Sternenhocha*. Film, z roku 1990, zrežíroval Jan Němec. Do role knížete Sternenhocha byl obsazen Vilém Čok, jeho ženu Helgu si zahrála Ivana Chýlková a milence Trhana ztvárnil Bolek Polívka. Do vedlejších rolí byli obsazeni neméně známí herci jako Jiří Bartoška, Pavel Landovský či Josef Abrhám. Romaneto se dočkalo také divadelního zpracování. V roce 2007 měla premiéru divadelní inscenace *Utrpení knížete Sternenhocha* v pražském Divadle Komedie pod taktovkou režiséra Davida Jařava, který již dříve zpracoval Klímovu *Slavnou Nemesis*. Přestože již divadlo tuto inscenaci nehraje, vyučující může hru studentům představit skrze televizní pořad České televize *Divadlo žije!*, jehož záznam nalezne na internetových stránkách televize v sekci I-vysílání.¹⁹⁰ Videozáznam, který mu v hodině nezabere více než čtyři minuty, obsahuje nejen krátké ukázky z divadelního představení, ale také zajímavý komentář teatrologa Zdeňka Hořínka k osobnosti a myšlení Ladislava Klímy. Inscenaci *Utrpení knížete Sternenhocha* má v repertoáru také Divadlo V.A.D. Kladno, avšak aktuálně tato hra není na programu. I

¹⁹⁰ Přímý odkaz na video je: <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095352674-divadlo-zije/20754215450-divadlo-zije-ceske-sceny/obsah/35621-utrpeni-knizete-sternenhocha/>.

některé další Klímovy práce byly zdramatizovány, například *Boj o vše*, režírovaný Lumírem Tučkem. Tato inscenace se dokonce dočkala i premiéry ve washingtonském divadle Scena v roce 1993, čímž se Klímovo dílo ocitlo snad poprvé před americkým publikem.

4. 5. 1. Struktura přípravy na vyučovací hodinu ZSV

Tematický okruh-téma: Ladislav Klíma v českém filozofickém myšlení

Ročník: 4., případně 3.

Časová dotace: 1 vyučovací jednotka, 45 minut

Vzdělávací oblast: Člověk a společnost

Vzdělávací obor: Občanský a společenskovědní základ

Vzdělávací obsah: Úvod do filozofie a religionistiky

Průřezové téma: Osobnostní a sociální výchova

Mezipředmětové vztahy: Český jazyk a literatura, Dějepis

Cíle vyučovací hodiny:

Kognitivní cíle:

- Student vyjmenuje dvě filozofická a dvě prozaická díla Ladislava Klímy a popíše základní myšlenku spisu *Svět jako vědomí a nic*.
- Student v kontextu Klímovy filozofie definuje pojmy egodeismus, egosolismus, kontradikcionismus, metalogika a ludibrionismus.
- Student objasní pojem komandující vůle a souvislost Klímových myšlenek s voluntarismem, konkrétně s filozofií A. Schopenhauera a F. Nietzscheho.

Afektivní cíle:

- Student hodnotí lidské jednání a chování z hlediska společensky uznávaných etických a právních norem.
- Student kriticky přistupuje k informacím a objektivně je vyhodnocuje.
- Student dodržuje pravidla diskuse, své názory podkládá argumenty a respektuje stanoviska druhých.
- Student uznává lidská práva a negativně hodnotí projevy nadřazenosti, netolerance a despektu.

Očekávané výstupy:

- Student zařadí Klímovu filozofii do kontextu českého myšlení i literatury a objasní jeho obohacující prvky pro tyto oblasti.

Klíčové kompetence:

- Kompetence k učení, kompetence komunikativní a kompetence sociální a personální.

Obsah:

Učivo:

- Život Ladislava Klímy, jeho filozofická a prozaická díla, myšlenkové názory na svět a jeho pojetí člověka a Boha. Zařazení Klímy do kontextu české i světové filozofie.

Pojmy opěrné (student je zná, měl by je znát):

- Bůh, iracionalismus, jsooucnost, metafyzika, nihilismus, pravda, solipsismus, subjektivismus, svoboda, voluntarismus a vůle;
- z osobností Hérakleitos, Arthur Schopenhauer a Friedrich Nietzsche.

Pojmy nové (souvisí s obsahem učiva):

- Egodeismus, egosolismus, komandující vůle, kontradikcionismus, ludibrionismus, metalogika, záře.

Výuková metoda: výklad, vysvětlování, výukový rozhovor a práce s textem skrze metody kritického myšlení.

Organizační forma výuky: frontální výuka, partnerská výuka a diskuse.

Učební pomůcky, didaktická technika: tabule, projektor, případně televizor, studijní materiály pro studenty a texty k rozboru, případně ukázka knih.

Scénář hodiny:

I. Úvod:

Na úvod hodiny vyučující skrze výukový rozhovor zjistí, zda mají studenti Klímu v povědomí ve spojení s A. Schopenhauerem a F. Nietzschem a uvede jej do historické a tematické souvislosti v rámci českého filozofického prostředí přelomu 19. a 20. století. Následně vyučující představí hlavní body hodiny, rozdá žákům studijní materiály a případně pošle knihy k nahlédnutí.

II. Hlavní část:

Na úvod výkladu je studentům představen, alespoň v krátkosti, Klímův život, jako nedílná součást jeho filozofie, který je popsán v první kapitole práce. Následně zazní Klímova stěžejní filozofická díla jako *Svět jako vědomí a nic* a *Traktáty a diktáty*. Z prozaických děl učitel zdůrazní *Utrpení knížete Sternenhocha*, *Slavnou Nemesis* a případně *Velký román*. Poté vyučující objasní hlavní body Klímovy filozofie, tedy pojetí světa, pravdy, člověka a Boha. Obsah výkladu by měl reflektovat první část práce, konkrétně tedy kapitoly 2. 1., 2. 2., 2. 3. a 2. 4. Struktura výkladu by měla kooperovat se studijním materiálem tak, aby si studenti mohli pouze poznamenávat zajímavé či doplňující informace a nemuseli si zapisovat látku celou. Vyučující předložené informace prokládá citacemi a také otevřenými otázkami k aktivaci studentů. Výklad o Klímově filozofii uzavře poznámka o propojení literární a filozofické sféry v jeho dílech. I během této části hodiny by studenti neměli zůstat pasivními příjemci, ale vyučující by je měl vést k aktivnímu naslouchání a umožnit jim dotazy, krátkou spontánní diskusi či konfrontaci názorů na dané téma. Výklad by měl být jasný a věcný, trvající přibližně třetinu hodiny. Následující čas by měl být věnován práci s textem a případné diskusi.

Po výkladu si studenti rozdají texty k rozboru. První text je vybraný ze spisu *Svět jako vědomí a nic*, publikovaný v souboru *Victoria Aeterna*.¹⁹¹ Úryvek zahrnuje popření existenci světa a také identitu pravdy a lži. Každý student si sám text přečte a dále s ním pracuje metodou podvojného deníku. Rozdělí si volný list papíru na dva sloupce, do levého vypíše tři až čtyři citace, které v textu považuje za důležité, případně které jej zaujmou, a do

¹⁹¹ Viz příloha číslo 2. (KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992, s. 25–27.)

pravého sloupce vypíše vlastní komentáře k těmto citacím. Po dokončení si studenti v párech text převedou vlastními slovy. Poté si přečtou vybrané citace a komentáře, vzájemně si porovnají a ohodnotí případné shody a celkově si svou práci okomentují. Na závěr vyučující vyzve několik studentů, aby svůj soupis přečetli, a žáci si společně vymění případné názory a postřehy.

Pokud bude dostatek času, vyučující studentům rozdá druhý text, tentokrát z prozaického díla *Utrpení knížete Sternenhocha*.¹⁹² Úryvek zachycuje chvíli, kdy kníže Sternenhoch se vydává do věže zjistit, zda je Helga opravdu mrtva. Tato část již není psána formou deníkových záznamů, ale je zprostředkována fiktivním vypravěčem a líčena v *er-formě*. Vyučující uvede studenty do situace a vyzve je, aby si společně text přečetli. Poté bude úkolem žáků v prozaickém textu vyhledat a svými slovy popsat filozofické myšlenky. Důležité je, aby studenti tyto postřehy vhodně formulovali v kontextu Klímovy filozofie.

Následuje prostor pro případné dotazy studentů k tématu.

III. Závěr:

Na závěr hodiny prostřednictvím volného psaní sepíší studenti krátkou reflexi, do níž shrnou své názory, pocity a dojmy z daného tématu a celkově zhodnotí vyučovací hodinu. Svě myšlenky mohou vyjadřovat ve větách či v heslech. Tato aktivita by měla být časově omezená, ideálně do délky maximálně dvou minut, během níž studenti nepřetržitě píšou své postřehy. V samotném závěru hodiny dle zvyklostí a klimatu třídy někteří studenti své volné psaní přečtou, podělí se o obsah se soudem nebo je odevzdají učiteli.

4. 5. 2. Výuka L. Klímy ve společenskovědním semináři

Seminární výuka tvoří paralelu ke klasickým vyučovacím hodinám, se kterými by měla kooperovat v tematických a časových souvislostech. Společenskovědní seminář obvykle zprostředkovává objemnější informace o probírané látce pro studenty, kteří si ZSV volí jako maturitní předmět či u nichž budou společenskovědní témata součástí přijímacích zkoušek na

¹⁹² Viz příloha č. 3. (KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 156–157.)

vysokou školu. V seminární výuce by se však měl také věnovat větší prostor diskusi a práce s textem, neboť se těmto důležitým činnostem nabízí příhodnější podmínky než v klasické hodině, a to jednak delší čas a také obvykle menší počet studentů, kteří jsou navíc do problematiky více zainteresovaní.

K rozšíření výkladu tématu L. Klímy vyučujícímu slouží kapitoly 2. 5. Pojetí člověka a otázky života, 2. 6. Národ a nacionalismus a 2. 7. Kritické postoje. Tyto oddíly obsahují sice doplňující, ale zato zajímavé informace k jádru Klímovy filozofie. Mimo jiné nabízí Klímovo pojetí ženy, nacionální myšlenky, vztah k židovskému národu či křesťanskému náboženství, včetně srovnání náhledu Klímova a F. Nietzscheho na křesťanství. Pro zpestření výuky navrhneme několik dílčích úkolů především práce s textem, kterými následně vyučující může v hodinách dle uvážení a zvyklostí klasický výklad proložit. Pokusme se tedy nabídnout možnosti právě těch aktivit, na které nezbývá v klasických hodinách dostatek času a příležitostí k jejich realizaci, a nechejme vyučujícímu volnou ruku ve výběru těchto činností a úkolů v seminární výuce. Z toho důvodu si tedy uveďme pouze náměty úkolů pro seminární výuku, nikoli strukturovanou přípravu.

4. 5. 2. 1. Dílčí úkoly k tématu L. Klímy v seminární výuce

Jelikož je *Vlastní životopis Ladislava Klímy*¹⁹³ informačně hutný, pestrý a zajímavý, bylo by vhodné mu v semináři věnovat pozornost. Četba celého textu, který obsahuje necelých patnáct stran, by však zabrala značnou část hodiny, proto je efektivnější zadat studentům rozpracování úkolu v rámci domácí přípravy. Studenti by si životopis přečetli a zpravovali jej metodou I.N.S.E.R.T.¹⁹⁴ Žáci tedy vyhodnotí, jaké informace z textu již znají (zn. √), jaké jsou pro ně nové (zn. +), jaké jsou v rozporu s tím, co se dříve dozvěděli (zn. X) a v neposlední řadě označí ty skutečnosti, které považují za nejasné nebo neúplné a které by chtěli podrobněji rozebrat (zn. ?). Přičemž by ke každému znaménku vybrali čtyři až pět nejpodstatnějších vět či souvětí z textu. V hodině s vyučujícím a se spolužáky celkově text a práci s ním

¹⁹³ Text je publikovaný v souboru *Vteřiny věčnosti*. (KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 269-284.

¹⁹⁴ Viz kapitola 4. 2. 1. Metody RWCT.

vyhodnotí a skrze diskusi či učitelem vedený výukový rozhovor si objasní informace označené znaménky X a ?.

Text z přílohy číslo 4, který je vyňatý ze souboru *Traktáty a diktáty*, pojednává o ludibrionistním uchopení světa a splynutí já a Boha.¹⁹⁵ Studenti si text sami přečtou a poté vyučující do středu tabule vypíše do kruhu Já = Bůh. Žáci postupně budou vytvářet myšlenkovou mapu k tomuto spojení, která bude korespondovat s textem. Jakmile vyčerpají nápady, vybraní převypráví text vlastními slovy, což by mělo spustit krátkou diskusi. Jestliže studenti získají v rozhovoru se spolužáky další podněty, k vytvořené mapě se vrátí a doplní ji. Cílem aktivity je graficky znázornit text právě skrze myšlenkovou mapu a vytyčít z něj hlavní myšlenku a klíčové pojmy.

Úryvek z *Filosofických listů*, který obsahuje příloha číslo 5, v sobě zahrnuje problematiku vůle a boží praxe.¹⁹⁶ Studenti budou pracovat ve dvojicích. První z dvojice si přečte úryvek od červené odrážky do konce odstavce a jeho spolužák přečte zbytek textu, tedy od odstavce B. po červenou odrážku. Vzájemně si informace z textu převypráví vlastními slovy a případně si vypíšou klíčová sdělení a důležité pojmy. Poté si texty vymění, přečtou a zkonfrontují, zda jim něco ve spolužákově výkladu scházelo, případně rozeberou nejasné či sporné body. O vzájemné nesoulady a problematické záležitosti se podělí se spolužáky, čímž se vytvoří podněty k diskusi. V rámci četby tohoto textu se nabízí zadání další úlohy, kterou studenti mohou vypracovat individuálně, ve dvojici, ale i ve skupině. Úkolem by bylo objasnit červeně podtržená sousloví v textu, tedy jablka Tantalova, balvan Sisyfův a sud Danaid. Podstatou úkolu je práce s informačními zdroji, zejména s encyklopediemi a internetem. Pokud vyučující zadá vypracování tohoto úkolu během semináře, musí umožnit žákům přístup do školní knihovny či k připojení na internet.

Text z přílohy číslo 6 poskytuje Klímovy názory na velkého ducha, práci a kariéru, které jsou zasazené do beletristické povídky *Sus triumphans* v souboru *Z*.¹⁹⁷ Žáci si text samostatně přečtou a poté odpoví na otázky pod ním. Následně studenti vytvoří skupiny nejlépe po čtyřech a společně si text

¹⁹⁵ KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995, s. 246–247.

¹⁹⁶ KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, s. 60–61.

¹⁹⁷ KLÍMA, Ladislav. *Z*. Praha: Lege Artis, 1997, s. 32–33.

převypráví vlastními slovy a překontrolují si vzájemně odpovědi a prodiskutují je. Úloha je založena na metodě ANO/NE, odpovědi tedy musí vyplývat přímo ze samotného textu.¹⁹⁸ Na závěr úkolu si celá třída pod taktovkou vyučujícího sdělí správné odpovědi. Žáci text shrnou, objasní si případné nesrovnalosti a dostanou prostor pro otázky, podněty a případnou diskusi. Cílem úkolu spočívá v pozorném čtení textu a vnímáním jeho obsahu.

Zpestřujícím, ale také zejména přínosným prvkem v semináři by bylo srovnání vybraných názorů Ladislava Klímy a Friedricha Nietzscheho. K navození této problematiky může vyučující využít text v příloze číslo 7, který pojednává o Klímově pojetí morálky. Úryvek je vybraný ze souboru *Slavná Nemesis a jiné příběhy*.¹⁹⁹ Studenti si text přečtou a následně si jej společně převypráví vlastními slovy tak, že vybraný student začne obsah parafrázovat, po chvíli jej vyučující zastaví a zvolí jiného studenta, který na jeho slova naváže. Vystřídat by se měli alespoň čtyři žáci. Posléze vyučující studenty vyzve, aby z úryvku vyňali klíčové sdělení a stěžejní pojmy. Vyučující skrze výukový rozhovor žáky postupně nasměruje k osobnosti F. Nietzscheho a následně jim zadá úkol, který budou studenti vypracovávat ve skupinách o čtyřech až šesti členech. Úkol bude založen na metodě Vennových diagramů.²⁰⁰ Každá skupina dostane velký arch papíru, na který znázorní dvě kružnice s průnikem. Do levé kružnice vypíše vše, co je napadne k osobnosti a filozofii Ladislava Klímy, do pravé kružnice sepíše informace k F. Nietzscheovi a do průniku popíše jejich společné znaky. Každá skupina si následně zvolí mluvčího, který jejich diagramy představí a objasní zbytku třídy. V tomto úkolu tedy samotný text netvoří ústřední bod, ale představuje spíše evokační prvek.

Jestliže se vyučující nevyhýbá alternativním výukovým metodám, může zvolit v závislosti na schopnostech a dovednostech žáků také propojení čtení textu s hudebním, výtvarným či divadelním ztvárněním. K takovým aktivitám se nabízí emotivnější Klímovy texty. Abychom neopouštěli filozofickou rovinu, můžeme například zvolit úryvek v příloze číslo 8, který je vybrán z *Utrpení knížete Sternenhocha*, v němž Helga popisuje zrození její absolutní

¹⁹⁸ Viz kapitola 4. 2. 1. Metody RWCT.

¹⁹⁹ KLÍMA, Ladislav. *Slavná Nemesis*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2002, s. 172–173.

²⁰⁰ Viz kapitola 4. 2. 1. Metody RWCT.

vůle a dovršení svého já zahalené v záři.²⁰¹ Při hudebním ztvárnění textu mohou studenti pocity z úryvku například pouze vyťukat prsty do lavice či lépe do bubínku nebo tamburíny. Nadaní žáci, kteří hrají na nějaký hudební nástroj, mohou následně tento úkol povznést na vyšší úroveň. Výtvarné ztvárnění může zahrnovat vyjádření textu a jeho intenzity například skrze barvy nebo jednoduché čáry či tvary. Studenti však text mohou vyjádřit také prostřednictvím portrétu Helgy nebo třeba jako komiks. Divadelních prvků v hodině se řada studentů straní a ostýchá se. Avšak pokud tvoří třída dobrý kolektiv a obdobným aktivitám se studenti nebrání, mohou text vystihnout skrze pantomimu či krátkou scénku.

4. 5. 3. Propojení předmětů ZSV a Českého jazyka a literatury

Jak jsme již výše uvedli, žáci by se měli s postavou L. Klímy setkat nejen v hodinách ZSV, ale také v předmětu Český jazyk a literatura. Součástí výuky tohoto předmětu obvykle bývá zadání seznamu doporučené četby pro studenty, ve kterém by měla nalézt své místo mimo jiné Klímova *Slavná Nemesis*. Tento výrazný literární počín by totiž svou promyšlenou kompozicí paralelních příběhů, vybraným jazykem, poutavým a tajemným příběhem a také nevelkým obsahem u studentů mohl vzbudit přízeň. Další významná Klímova prozaická díla, tedy *Utrpení knížete Sternenhocha* a tzv. *Velký román* bychom do tohoto seznamu četby gymnaziálních studentů spíše nedoporučovali, neboť obě knihy obsahují celkem šokující a brutální pasáže. *Velký román* je navíc pro gymnaziální žáky značně obsáhlý. Z další Klímovy prózy pro výuku Českého jazyka a literatury je vhodné vybírat z jeho povídkové tvorby. Například textu *Putování slepého hada za pravdou* se sice věnuje menší pozornost, avšak u tematiky bajky by měl oprávněné zastoupení, neboť obsahuje satirický podtext a hlavními hrdiny jsou zvířata jako nositelé určitých lidských vlastností. Navíc při konfrontaci tohoto textu s tvorbou současných autorů, například s vybranými povídkami Michala Ajvaze ze souboru *Návrat starého varana*²⁰², bychom zajímavě oživilí Klímovo beletristické dílo.

²⁰¹ KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990, s. 108–109.

²⁰² Například porovnání s povídkami *Letní noc*, *Konec zahrady* či *Hádanky*.

Jestliže se zamyslíme nad prací s textem L. Klímy z hlediska literárního, nabízí se nám řada možností k realizaci. Uveďme si pro příklad rozbor s textu, z přílohy číslo 9, který zahrnuje Klímovo pojetí absolutní vůle vyjádřeného formou volného verše.²⁰³ Studenti by si nejprve báseň přečetli a poté by společně vyjádřili její klíčové sdělení. Následně by v ní ve dvojicích vyhledali epiteton, anaforu, parentezi a označili refrén a přesah. Poté by žáci pracovali individuálně a pokusili by se převést text z básnické formy do prozaické, a to například do krátké povídky, pohádky nebo bajky. Zajímavá by byla také transformace textu do publicistického žánru, například do podoby reportáže, fejetonu či interview. Záleží na uvážení a volbě vyučujícího, na zkušenostech studentů, ale také například na návaznosti s probíranými útvary.

Ladislav Klíma byl v první řadě filozof. Prozaická díla tvořil prakticky bez jakéhokoli literárního záměru. Psaní beletrie mu sloužilo především k vyjádření jeho filozofických myšlenek. Na Klímově tvorbě je tedy patrné výrazné propojení filozofie a literatury a na výuce jeho osobnosti a díla můžeme velmi jasně demonstrovat mezipředmětové vztahy ZSV a Českého jazyka a literatury.

²⁰³ KLÍMA, Ladislav. Z. Praha: Lege Artis, 1997, s. 136–137.

Závěr

V diplomové práci jsem se primárně pokusila o komplexní podání odkazu díla Ladislava Klímy za účelem výuky této tematiky na gymnáziích. V první části práce jsem skrze rozbor primární literatury vybrala a sumarizovala klíčové body Klímovy filozofie, ale zároveň se snažila neopomíjet ty, které sice nejsou stěžejní, ale za to také zajímavé. Pozornost jsem věnovala nejprve životnímu osudu L. Klímy, jeho tvorbě, bibliografii a inspiračním zdrojům. Následně jsem se zaměřila na Klímovo ludibrionistní pojetí světa a pravdy, na koncepci egodeismu a egosolismu, také na jeho voluntarismus a kontradikcionistické smýšlení. Poté jsem uvedla Klímovo pojetí člověka a života, problematiku národního cítění, kritiku křesťanského náboženství, otázky morálky či roli muže a ženy v Klímových dílech. Výklad textů jsem hojně prokládala citacemi, abych tak dodala náležité podklady pro výuku. Pokud se tedy učitelé rozhodnou čerpat z této práce, měla by jim posloužit jako ucelený a dostatečný informační zdroj pro dané téma.

V druhé části práce jsem nastínila systém českého vzdělávání a stručně jsem představila *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Následně jsem se pokusila vylíčit výuku filozofie i částečně společenskovedné problematiky na gymnáziích včetně zhodnocení příslušných studijních materiálů pro tuto tematiku. Zmínila jsem problém časové dotace předmětu ZSV a také relativně nedostatečnou kvalitu i kvantitu učebnic filozofie pro gymnaziální studenty konkrétně v oblasti českého filozofického myšlení. Mimo jiné jsem se též věnovala otázkám práce s textem a programu *Čtení a psaní ke kritickému myšlení*. Na závěr druhého oddílu práce jsem sestavila strukturovanou přípravu na výuku tématu L. Klímy a také návrhy aktivit pro společenskovední seminář. Tento oddíl koresponduje s první teoretickou částí diplomové práce a je připraven tak, aby tvořil podklad pro vyučování, podle kterého může učitel realizovat kompletně výuku filozofie L. Klímy nebo se případně nechat alespoň inspirovat.

Přestože Ladislav Klíma není jednoznačně výsadní osobností českého myšlení, jeho dílo má v české filozofii a literatuře své specifické postavení, neboť je jedinečně obohatil o prvky iracionalismu, solipsismu či

existencialismu. Klíma svým ludibrionismem a krajním subjektivismem překročil hranice logiky a rozumu. Zbořil mýty, tradiční myšlení a veškerá soudobá tabu. Skrze nevyčerpatelnou fantasií na úkor estetického vkusu popsal nejhlubší a nejtemnější stránky lidského vědomí. Fakt, že určité myšlenky jsou dodnes šokující, pouze deklaruje to, že je Klímův odkaz stále živý, originální a inspirující. Josef Zumr k osobnosti Ladislava Klímy dodává, že *„jen v tomto napětí mezi nejnižším a nejvyšším rodí se vznešený, hrdý člověk, jen v této křeči rodí se krása.“*²⁰⁴

²⁰⁴ KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, s. 33.

Literatura a prameny

Primární literatura

AJVAZ, Michal. *Návrat starého varana*. Vyd. 1., souborné. Praha: Hynek, 2000. 168 s. ISBN 80-86202-69-0.

BŘEZINA, Otokar. *Tajemné dálky : Svitání na západě*. Praha : Regulus, 1993. 91 s. ISBN 80-901564-0-1.

KLÍMA, Ladislav. *Boj o Vše: deníky a korespondence s přáteli z let 1909 až 1917*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995. 215 s. ISBN 80-85885-92-1.

KLÍMA, Ladislav. *Filosofické listy*. Praha: Herrmann a synové, 1993, 101 s.

KLÍMA, Ladislav. *Filozofa Ladislava Klímy tzv. Velký román : [Jak jej z dochovaných fragmentů sestavila a upravila družka autorova Kamila Lososová]*. Praha: KMa, s. r. o., 2007. 503 s. ISBN 978-80-7309-486-7

KLÍMA, Ladislav. *Lidská tragikomedie*. Vyd. 1. Praha: P.I.A., 1991. 135 s. ISBN 80-901000-1-5.

KLÍMA, Ladislav. *Měj odvahu k sobě : výbor z dopisů Antonínu Pavlovi*. Vyd. 1. Praha: Trigon, 1993. 137 s. ISBN 80-85320-38-X.

KLÍMA, Ladislav. *Slavná Nemesis*. Vyd. 1. Praha: Volvox Globator, 2002. 301. s. ISBN 80-7207-468-7.

KLÍMA, Ladislav. *Traktáty a diktáty*. Vyd. 1. Olomouc: Votobia, 1995. 345 s. ISBN 80-900614-9-4.

KLÍMA, Ladislav. *Utrpení knížete Sternenhocha: groteskní romaneto*. Brno: Res publica, 1990. 179 s. ISBN 80-85205-00-9.

KLÍMA, Ladislav. *Victoria Aeterna*. Praha: Arkýř, 1992. 318 s. ISBN 80-85400-00-6.

KLÍMA, Ladislav. *Vteřiny věčnosti : prózy, listy, eseje, sentence : výběr z díla*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989. 291 s. ISBN 80-207-0216-4.

KLÍMA, Ladislav. *Z*. Praha: Lege Artis, 1997. 205 s. ISBN 80-7110-169-9.

NIETZSCHE, Friedrich. *Antikrist*. Olomouc : Votobia, 1995. 207 s. ISBN 80-900614-7-8.

NIETZSCHE, Friedrich. *Tak pravil Zarathustra*. Olomouc : Votobia, 1992. 301 s. ISBN 80-85619-28-8.

Sekundární literatura a prameny

BRUGGER, Walter. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha : Naše vojsko, 1994. 639 s. ISBN 80-206-0409-X.

DUROZOI, Gérard. *Filosofický slovník*. 1. vyd. Praha : Ewa Edition 1994. 352 s. ISBN 80-85764-07-5.

HEFRICH, Urs. *Nietzsche v Čechách*. Vyd. 1. Praha: Hynek, s.r.o., 1999. 91 s. ISBN 80-86202-30-5.

HUČÍNOVÁ, Lucie; JERÁBEK, Jaroslav; KRČOVÁ Stanislava. *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.

KRAUS, Jiří; PETRÁČKOVÁ, Věra. *Akademický slovník cizích slov*. 1. vyd. Praha : Academia, 1998. 834 s. ISBN 80-200-0982-5.

LÍZNAR, Martin. *Filosofická terminologie Ladislava Klímy*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2006. 63 l.

MALÁTKOVÁ, Jolana. *Ottova encyklopedie A-Ž*. 1. vyd. Praha : Ottovo nakladatelství, 2004. 1144 s. ISBN 80-7360-014-5.

NOVOTNÝ, Zdeněk. *Jak (se) učit filosofii*. 1. vyd. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2004. 143 s. ISBN 80-7182-179-9.

PETRŮ, EDUARD. *Úvod do studia literární vědy*. Vyd. 1. Olomouc: Rubico, 2000, 187 s. ISBN 80-85839-44-X.

RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie*. Vyd. 1. V Praze: Jan Laichter, 1933, 668 s.

ŠIMONÍK, Oldřich. *Úvod do školní didaktiky*. Brno: MSD, 2003, 91 s. ISBN 80-86633-04-7.

VŠETIČKA, František. *Podoby prózy : o kompoziční výstavbě české prózy dvacátých let 20. století*. Olomouc: Votobia, 1997. 248 s. ISBN 80-7198-262-8.

Internetové zdroje

I-Vysílání České televize. *Divadlo žije!* [online]. 2007. [cit. 2012-12-08]
Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1095352674-divadlo-zije/20754215450-divadlo-zije-ceske-sceny/obsah/35621-utrpeni-knizete-sternenhocha/>>

Kritické myšlení o. s. [online]. 2001. [cit. 2012-12-08] Dostupné z: <www.kritickemysleni.cz>

Učebnice filozofie a ZSV pro gymnázia a střední školy

ADAMOVIÁ, Lenka; DUDÁK, Vladislav; VENTURA, Václav. *Základy filozofie, etiky: pro střední školy*. Vyd. 2. Praha: Fortuna, 1998, 149 s. ISBN 80-7168-373-6.

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do filozofie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 377 s. ISBN 80-7178-804-X.

BENDL, Stanislav. *Maturita ze společenských věd*. Vyd. 1. Praha: Aleš Skřivan, 1997, 56 s. ISBN 80-902261-1-6.

BÍLÝ, Jiří. *Základy filozofie a psychologie*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 223 s. ISBN 80-86861-22-8.

BÍLÝ, Jiří. *Základy společenských věd II*. Vyd. 1. Ostrava: Key Publishing, 2009, 184 s. ISBN 978-80-7418-013-2.

BLECHA, Ivan. *Filosofická čítanka*. Vyd. 1. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. 551 s. ISBN 80-7182-112-8.

BLECHA, Ivan. *Filosofie*. Vyd. 4. opr. a rozš. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, 279 s. ISBN 80-7182-147-0.

BLECHA, Ivan. *Filosofie: (základní problémy)*. Vyd. 1. Olomouc: FIN, 1994, 303 s. ISBN 80-85572-88-5.

FÜRST, Maria. *Filozofie*. Vyd. 1. Praha: Fortuna, 1994, 171 s. ISBN 80-7168-161-x.

HLADÍK, Jaroslav. *Společenské vědy v kostce: [pro střední školy]*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1996, 108 s. ISBN 80-7200-044-6.

KELLER, Jan a Petr NOVOTNÝ. *Úvod do filozofie, sociologie a psychologie: nové pohledy společenských věd : učebnice pro studenty gymnázií a zájemce o vysokoškolské humanitní vzdělávání*. Vyd. 1. Liberec: Dialog, 2008, 219 s. ISBN 978-80-86761-81-7.

STÖRIG, Hans Joachim. *Malé dějiny filosofie*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 630 s. ISBN 80-7192-500-4.

ŠIL, Přemysl; KAROLOVÁ, Jana. *Člověk na cestě k moudrosti : Filosofie a etika pro střední školy*. Vyd. 1. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2008, 351 s. ISBN 978-80-7182-253-0.

ZUBÍKOVÁ, Zdeňka; DRÁBOVÁ, Renáta. *Společenské vědy v kostce: pro střední školy*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 2007, 188 s. ISBN 978-80-253-0190-6.

Resumé

Diplomová práce pojednává o výuce filozofie Ladislava Klímy na gymnáziích. První oddíl práce pojímá informace o Klímově životě a rozebírá stěžejní filozofovy myšlenky a postoje. Je zde mimo jiné nastíněno Klímovo pojetí světa a pravdy, egodeismus, egosolismus, kontradikcionistické a ludibrionistické smýšlení a voluntaristické zaměření. Tato část je založena na rozboru primárních textů a slouží jako teoretický podklad pro druhou část práce a pro přípravu vyučujících na výuku.

Druhý oddíl diplomové práce nejprve obecně pojednává o výuce filozofie na gymnáziích, včetně přiblížení Rámcového vzdělávacího programu pro gymnázia a projektu Čtením a psaním ke kritickému myšlení. Následně jsou zhodnoceny učebnice pro výuku filozofie na gymnáziích a středních školách se zaměřením na formu a zpracování českého filozofického myšlení, přičemž je pozornost věnována zmínkám o osobnosti Ladislava Klímy. Součástí druhého oddílu je návrh strukturované přípravy na výuku tématu L. Klímy v klasické vyučovací hodině a také nabídka úkolů práce s textem pro společenskovední seminář. Obsah a struktura přípravy na hodinu i úkolů do semináře koresponduje s první teoretickou částí práce.

Cílem diplomové práce je souhrnné podání Klímovy osobnosti a filozofie, které by mělo sloužit především k praktickému využití ve výuce filozofie na gymnáziích.

Abstract

The diploma thesis studies teaching of Ladislav Klima on Gymnasiums. First part of the thesis covers information about Klima's life and examines the key points of his thoughts and stands. It talks about Klima's interpretation of the world and the truth, egodeism, egosolism, contradictionist and ludibrionistic thinking and voluntaristic orientation. This part is based on analysis of primary texts and serves as a theoretical base for the second part of the thesis and for teacher's preparation for lessons.

Second part of the diploma thesis starts with general view on teaching philosophy on Gymnasiums including the Educational framework programme

for Gymnasiums and Reading and writing for critical thinking programme. Subsequently the thesis evaluates philosophy textbooks for Gymnasiums and high schools with focus on the form of adaptation of Czech philosophical thinking while keeping the attention on mentioning of Ladislav Klíma. Another section of the second part is a proposition of structured preparation for lesson with Ladislav Klíma topic for classic lesson and also an offer of exercises based on work with text for social science seminar. The content and structure of the lesson and exercises preparation goes hand in hand with the first theoretical part of this thesis.

Bibliografický záznam

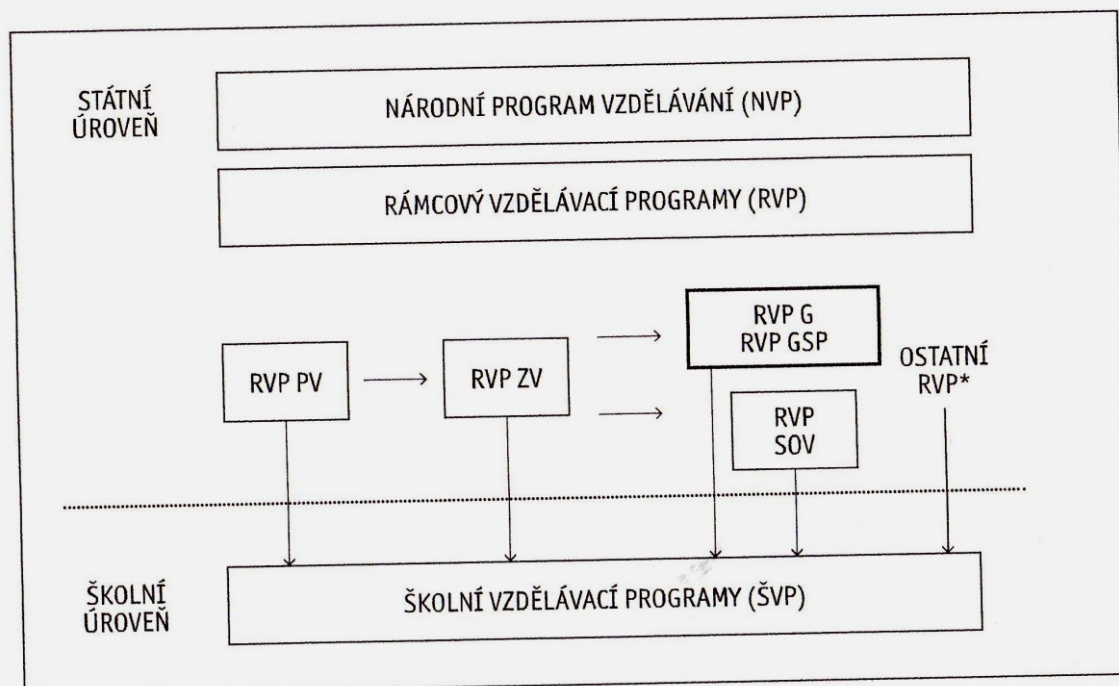
LUKŮVKOVÁ, Lenka. *Výuka filozofie Ladislava Klímy na gymnáziích*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta filozofická, Katedra filozofie, 2012. 100 l., 10 l. příloh. Vedoucí diplomové práce Zdeňka Jastrzemska.

Přílohy

Příloha číslo 1

škola podle zásad stanovených v příslušném RVP¹.

Rámcové i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost.

Graf 1 – Systém kurikulárních dokumentů

Legenda: RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání; RVP ZV – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání; RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia; RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou; RVP SOV – Rámcový vzdělávací program (programy) pro střední odborné vzdělávání.

* Ostatní RVP – rámcové vzdělávací programy, které kromě výše uvedených vymezuje školský zákon.

Příloha číslo 2

Metafysika je dnes „diskreditována“, vysmívána, – po čem člověk nejvíce touží, to, nemůže-li toho dosáti, uvádí rád v posměch –, brát ji vážně platí za omezenost, – o omezenosti, prosaičnosti a nízkosti svědčí dnešní pohrdání jí –, – krátce není v módě. Toho všeho nezasluhuje už pro svou *poetickou* stránku: jest nejvyšší, nejčarovnější činností ducha: vznešené, opojné, tajemné, hrozné setkává se zde jako nikde jinde; a nevíme dnes, že „pravdou“ je vše, co napomáhá k množení života – ? Ale ani *filosoficky* nepromluvila metafysika ještě posledního slova. Většina povrchu a celá hloubka ducha jsou terrae incognitae; – kdo se metafysice směje, ukazuje tím pouze, že nezná jiného, než povrchně povrchního myšlení. Dosud pokoušeli se filosofové, tito trpělivi pavouci, gordický uzel filosofie rozplést; ale na *tento* uzel žádná trpělivost nestačila: – jedině prudké *smělosti* může se snad podařit *rozetnutí* jeho – náhlým napadením světového problému z nepovšimnuté dosud strany...

7.

Na fikci stálosti a fikci příčinnosti spočívající *fikce pravdy* je podkladem každého tvrzení. *Pravda je lež*, – tedy je každé *tvrzení* lež, – toho netřeba a posteriori dokazovat jako pyrrhonisté –. Jako země kolem slunce, jsme odsouzeni v čarovném tomto kruhu věčně se otáčet. Východiště z něho absolutně není, – každé zdánlivé východiště, jsouc novým tvrzením, je lživé. Všechny zbraně zde obracejí se proti tomu, kdo je drží. Fikce „pravdy“ se nezprostíme, jako před sebou neutečeme. „Vím jen to, že ničeho nevím“, – lež!: ani toho nevím, – atd.; „nevím, vím-li co“, – rovněž jen tvrzení! Omezíme-li po skeptickou

24 /

každé tvrzení: „zdá se mně tak“, – tvrdíme opět. „Pravda všeho jest jen relativní“, – ale tomuto tvrzení o relativní pravdě leží idea *absolutní* pravdy za podklad! „Pravda nespočívá ve filosofování, nýbrž v praxi, v žití..“, – ale jakmile si toto uvědomíme, již filosofujeme; v životě není filosofie, jen v myšlení. Když negujeme filosofii, děje se tak filosofováním; když vyložíme si nesmyslnost „pravdy“, učinili jsme tak jejimi ústy. Ptání se po pravdě jest už nepravdou; jakmile začneme myslet, začneme se mýlit. Skepse jest jen ušlechtlejším druhem dogmatismu; – skepse neuvede nás ani o krok kupředu –; tvrdit, že nevíme, víme-li co, je právě tak pravdou, jako že Mohamed jest Alláhem seslaný prorok. – Nejzazší obsažné poznání, ke kterému můžeme zde proniknout, jest: BÝTI SI VĚDOM, že poznání: „nevím, vím-li co“, – NENÍ ABSOLUTNÍ PRAVDOU. – Co následuje, totiž negování a afirmování tohoto *vědomí*, jde do nekonečna, – tedy *ruší se nauzám-jem*.

8.

Vyjma tuto primární nejistotu není vlastně nejistoty, *nemůže* jí být, – vše ostatní musí být vysvětlitelné; tedy i problém *smyslu světa*. Otázka smyslu, podstaty světa je prakticky naléhavější, než otázka absolutní pravdy, – i relativní, ba i *negativní* zodpovězení její je neocenitelné! – Dosavadní pokusy zde vpadaly vždy více méně in medias res; i ty, které problém negují. – Otázka smyslu světa, založena jsouc na kausalitě, je pouze otázkou *vzniku* světa, – Spinozova *aseita* substance jest negací *smyslu* jejího –. Pro nekonečnost kausalit a v jedno s ní splývajícího času je každé *kladné* vysvětlení světa a priori vyloučeno

Svět jako vědomí a nic / 25

–: – 1. buď povstal svět z ničeho, – odporuje kauzalitě; 2. nebo měl příčinu homogenní, tedy kauzalitní, – tím se otázka posunuje jen dále et in infinitum; 3. nebo měl příčinou nějaké kauzalitě nepodrobené X, – ale blíže přihlédnuto musí být toto X, mající schopnost edukovat následky, nutně kauzalitní povahy a spadat tudíž sub 2. – Vysvětlení negující, buď nedostupností poznání takového pro nás, nebo nejsoucností světového smyslu vůbec, jsou pořád ještě *pourchní* –: – Nutno zabrat problém ještě důkladněji otázkou: „*nebojujeme proti fantomům?*“...: „*existuje to, čeho smysl hledáme?*“: „*existuje vůbec něco?*“... „*Ale to je přece samozřejmá pravda!*“ –: – Ve skutečnosti není samozřejmých pravd, jsou jen *samozřejmě lži*: – Účelem myšlení je pouze falšování všeho, výroba ilusí, fikcí, klamů, mystifikací, podvodů...; náš intelekt je nepřirovatelný *lhář ze řemesla*, což dokazuje i tím, že lze tak přesvědčivě, že nemožno hanebnému taškáři nevěřit...: nejvíce lze, kdo lže nejlépe. Intelekt je *podstatně lživý*, tj.: co praví, je bez výjimky lež; že by mohl náhodou mluvit pravdu, jest absurdní. A vskutku jsou pojmy: „bytí“, „svět“, „něco“, „substance“ vesměs fikce! Že se nám zdá, že něco jest, je *důkazem*, že ničeho není; kdyby se nám tak nezdálo, – pak by něco *bylo!*... Po tom všem je konkluse: „NIC NEEEXISTUJE“ – samozřejmě. Že nic neexistuje, bylo by úplnou pravdou, kdyby úplná pravda vůbec byla. Že se nám to zdá být absurdní, je vina naší lživé přirozenosti, – absurdnost je *zde* důkazem pravdy. Musíme považovat za pravdu, o čem víme, že je to lež...; – to pochopí, kdo pochopil dvojsmyslnost světa, identitu pravdy a lži. – Pokud stojíme na půdě fingovaného, potud je možné naše poznání; chceme-li fikce, předpokládajíc jejich pravdivost, fikcemi vysvětlit, zapleteme se nutně do odporů. Chceme-li vypočísti dráhu fingované, neexistující planety, jaký div, že se výpočty naše nechtějí shodovat? –: ale svět jest jen fingovanou planetou. – Tedy: Světový smysl neexistuje, prostě proto, že svět neexistuje. – Ne-

bude-li se tato pravda zdát lidem bláznovstvím, buďž zde za bláznovství prohlášena.

9.

Ve skutečnosti nic neexistuje: – ale *zdá se* nám, že něco existuje... Ale jest jisto, že se nám to zdá?: Není! vědomí jsočnosti není bezprostřední a nevíme, zda konkluse: „něco jest“, – z pocitu jsočnosti logicky následuje, – zda pocit jsočnosti vůbec existuje...; „*cogito, ergo sum*“: – nic nejistějšího! – Můžeme pouze ještě zdání jako zdání charakterisovat: „ZDÁ SE NÁM, ŽE SE NÁM ZDÁ, ŽE NĚCO JEST.“ Dále jít nemožno.

*

Explicace světa *zdánlivého*, tj. světa *tohoto*, jež všichni známe, je dalším úkolem filosofie. Jest *gnostikou*, na rozdíl od explicace světa „pravdivého“, tj. explicace po absolutní pravdě inspirující: – agnostiky: právě jako agnostika učí: „nevíme ničeho“, – učí gnostika: „víme vše“ –: *víme zároveň vše a nic*: – Gnostika i agnostika týkají se stejně všech idejí, – jsou nerozlučně dohromady rostlé.

*

Tento zdánlivý svět má svou zdánlivou, *relativní* pravdu naproti pravdě absolutní. Gnostický rozbor učí, že pravda relativní neguje a vyvrací pravdu absolutní, dokazuje, že život je vše; odhaluje biologický účel pojmu

III.

Zde se končí zápisky nešťastného, předobrého knížete. Ale možno nám, na základě jeho předsmrtních zmatených a přece zároveň transcendentálně jasných řečí dobře vykonstruovat, co se ve věži stalo. —

Proplížil se do věže, stoupal po schodech. „Nechal jsem oboje dvířka otevřena,“ vzpomněl si; „vejdou-li do modrého pokoje, mohou ihned za mnou. Ale tot' směšně lhostejné; směšné a lhostejné je všechno, Vše.“

Nebudeme se pokoušet, vylíčit blíže jeho duševní stav. Ne snad proto, že by to bylo „neumělecké,“ že by to mělo samo sebou úplně vyplývat z posledních stránek deníku; jen proto, že se to vymyká lidskému, ať uměleckému, ať filosofickému, vědeckému a jakémukoli podání. Umění jest ubohé, jako vše lidské. Možno, ať uměleckým ať jiným způsobem, vyjádřit jen obstojně jen věci nízké, jen věci lidské. Velké Tajemství ne. Kníže ubíral se k Daemoně ve stavu, balancujícím uprostřed Snu a Postmortality; Sen je stavu „bdicím“ téměř, Posmrtnost vůbec nepojatelná. Sternenhochovo Šílení proměnilo se v Nadšílení, jímž je Věčnost a Vše. Co pozemského, hluboko leželo pod ním. Na okamžik stal se, on, nejubožší, moriturus, bohem. — A snad na „vždy“ —

Otevřel první dvířka k hladomorně, — pomalu a usmívaje se. Pocítil zápach . . . „Kouř viržinky,“ děl si; „ten její. Nu ovšem, co jiného bych mohl čekat . . . Všechno je překrásné. A Ona ve věčnosti jistojistě má. — Pst! . . . Šustot — odtamtud . . . Nu ovšem.“

Příšerně zaskřípal klíč v červených od rezu dve-

řích. A kníže spatřil hladomornu osvětlenou, ne svou matnou lucerničkou, ale jinou, na zemi stojící, — a pak jakýmsi slabým, bílým, tajemným svitem. Rev oblačných lvů rachotil stále hrůzněji; otráasala se stará věž.

A růžovou a zelenou skvrnu — neviděl. Ale na místě, kde tenkrát byly, něco bílého. Přistoupil blíže. Sněhový ženský šat. Obličej přikrytý bílým šátkem, jež tiskly bílé ruce. A to vše se strašidelně chvělo a cukalo a svíjelo. — A pod tím — něco růžového a zeleného . . .

„Lehla si na tu slámu! Přirozeně, proč by ležela na kameni! Přišla sem ze sklepa. Je přece jen živa. Skoro mně to mrzí. Stírá to kouzlo. Ale — nesmysl! Živá — mrtvá — obě totéž. Mrtvé je živé, živé mrtvé jest. Svět jest jen živá mrtvola; i tygr ve svém nádherném skoku — jen galvanisovaným umrlcem!“

Poklekl vedle bílé ženy. „Helgo!“

Bílé tělo se přestalo chvěti a delší dobu se nepohnulo.

„Helgo, jsi to Ty, má choť?“

Zkroutilo se tělo, zasténalo, nepromluvílo.

Něžně jí snímal šátek s tváře. „Ne, ne, pro smilování boží!“ zařvalo to nelidským hlasem. „Jinak jste ztracen a já též! Nesmím vás uzít! . . .“

Usedl vedle ní a pokojně čekal. „Což není-li to Ona?“ napadlo ho narkoticky. „Poslala-li sem ženu jinou? Ale co na tom. Všechny jsou — Ona.“ —

„Přišla jsem,“ zaznělo konečně monotonně, — „ze zvědavosti. Abych se přesvědčila, budete-li mít dnes, právě dnes, dosti odvahy, přijít sem. O všem jsem informována; za čtvrt hodiny dostanete svěrací kazajku; a vím, že nevěříte v mou skutečnost.“

„Tys tedy opravdu živá?“

„O tom pochybnost může mít jen vaše špatné,

Příloha číslo 4

a všude – do nekonečna... A tu zazáří velké poznání: že těžiště logiky překloupilo se náhle od omezené idey pravdivosti do idey *nekonečnosti*, této staré negace pravdy, smyslu; že pravdivost byla jen šalebným preludiem, schodem... – cílem, duší logiky že je bezmeznost bytí jezerem ke koupání nekonečného Boha; že ze svěrací kazajky stala se klenba vesmíru... Že jediné kontradiktornost, protismyslnost myšlení činí tento zázrak možným. Že nekonečnost odporování si jest jedinou vlastní infinitností, – infinitnost času a prostoru jen odnožemi jejími... A že v království *nekonečné logiky* směje se věčně nekonečná lhostejnost ke každé pravdě, nekonečná lhostejnost každého soudu a myšlenky, absolutní *pod* všech těch psychických strašidélků, – tančení na jejich vlnkách a obláčcích, je *braní* si jimi v nekonečné Svězáři – –

*

Vážnost jest omezená; matkou její animální $\pi\epsilon\nu\alpha$; animální $\pi\epsilon\nu\alpha$ je matkou pravdy. *Hra* jest jedinou možnou činností Boha; *jedině hříčkou* může bytí vše, s čím je mu jednat. Absolutním plazmatem, nekonečně elastickou gumou, poddajným plamenem, ničím, co by kladlo jakýkoli nezdánlivý odpor; vzdušnostmi, obláčky,

éteriky, stíny, fantomy...; skupenství pevné jest jen iluzivní ohradou, jíž opevnilo se zvíře proti obklopujícímu je moři éteru; lenost bála se éterové volnosti, éterové rychlosti, éterové absurdity, éterové Hry a tance. – Bohu je co činiti jen s psychiky; ale Psýché = svět; ale svět = Bůh; ale Bůh = Já –: Svět jest absolutní hříčka. Mé absolutní Vůle: tot nejvyšší ze všech poznání. Vyjadřitelno též: Svět je a. h. Boží Vůle; nebo – – „Své Vůle“; nebo „Bůh je a. h. Své Vůle, – vše totéž! „Pravda“ je Má absolutní hříčka, s níž mohu donekonečna činiti, co mně libo, co můj rozmar chce – Bůh, Hrající si, zná jen rozmary; každá nenekonečnost byla by kladením odporu, nehříčkovostí. Moci činiti s pravdou, co libo, – odpor. Autokratismus pravdy vylučuje, aby byla hříčkou. Hříčkovost pravdy zove se absurdita. Absurdita je postulátem Boha; je jeho predikátem. Vše božské smrdí v lidské hubě; a vše, co v lidské hubě smrdí, je božské. Teprve, kde člověk se všemi svými svátostmi, svatostmi, pravdami zapadl, vychází Bůh. Lidským plazem by byl, kdyby lidská logika nebyla. Jeho absurditou, lidská absurdita logikou Boží... Logika Boží: *metalogika* je logika vědomá si úplně své alogičnosti; poslouchá stejných apriorních záko-

Příloha číslo 5

směšnost; pro nový, božský nové velké světlo a moudrost a nejčarovnější, nejdábelstější krásy; a vše, co nazýváno dosud moudrostí, změní se tam v temno a nesmysl a smích, leží daleko za . . ; základy vzlétly do výše, vrcholy klesly nejnižší. — Z těchto infern, kde svítí jiné, pohádkové, paradoxní slunce, noří se ludibr. dále na náš povrch; přes uchopitelnější již, třeba stále nejabstraktnější problémy ke konkrétnějšímu a konkrétnějšímu, ukazuje všude suverainní, ničím nepoutající se Boží Hru jako nejvnitřnější jádro a mysterion problému a věci. Ne — namátkou: problem: je vůle svobodná? o něž si tolik bláznivých vážných vy lámalo zuby, řeší se takto: zároveň zcela jest a zároveň naprosto není, — věčný humbug, chechtající se s výši maloměstácké lidské logice; podobně problémy nekonečnosti a atomicity, egoismu a morality (chci tím říci: mystického žití ve všem) atd — všude jádrem — Žert; problem bolesti: nejdůležitější, nejcennější, pozitivní faktor života — a zlo o sobě; tajemství, čím hudba tak ohromně působí?: au fond ničím — a součtem dalších mnohých nicek; význam života: honba za stíny a strkání si jich do kapes, hraní v karty bez karet v ruce, jablka Tantalova, balvan Sisyfův, sud

Danaid, kráčení mezka za otepí sena, kterou Ital před vuj připevnil, aby zrychloval jeho chuži atd.; kosmos sestávající právě z trpytných kouliček?: Dětská hra, titěrná a šílená a blbá a — božská právě proto, že právě ona je tak gigantická; člověk?: zvíře zároveň nejvyšší a nejnižší, — jako genie zároveň nejvyšší a nejnižší člověk — — —

B. Deologie *neboli* Boží praxe. — Analýza pojmu „Má absolutní Vůle“. Vyvstane titanská idea mého „Boha“, — Summi, Absoluti, Všeho, Victoriae Aeternae, Nihilentis, Cíle, Monstrorum Monstri, Záře, Suisplendoris . . . — nejlépe však vyjadřuju pojem Boha tím, že ponechám na papíru větší kus prázdný. — Vymezení jeho mně teď prominete; jen dva z hlavních momentů uvedu. 1. Můj Bůh je to Nejvyšší, protože je to nejnižší; Záře září, protože absolutní Tma, Vše, protože Nic, Pravda, protože Lež, nejvyšší Blaženost, protože nejvyšší Utrpení, Dokonalost, protože Ubohost; jeho praedikáty jsou na př. pes, svine, idiot, fripon, merde . . . 2. Zkoumajíce pojem Boha najdeme jakožto vlastní jeho jádro a podstatu — pocit Svého Božství; a zde též dojdeme ke konečným resultátům. Bůh spocívá zcela jen v citění se Bohem, — toť jeho nejvnitřnější tajemství. A dojde se k výsledku: pravda pravd nespocívá v myšlen-

Příloha číslo 6

jsem zcela vše, co bych mohl prožívat, kdyby se sen můj uskutečnil – a byl jsem blažen... A to je cíl a centrum všeho... Jen psychické stavy jsou realitou a pravdou... Nutno jen držet fantasmii oddělenou od skutečného a nevnašet životy jednoho do druhého... Jinak se staneme buď fantasty činu nebo suchopárnými, prázdnými dušemi. Já to umím, – mohu tedy své fantasmii popřát úplnou svobodu!“

Došel do velkého parku. Byla již úplná tma a skoro nikoho zde nebylo. Vášně zeslábla a Vittorio zabručel: „Jaký jsem to blázen, že s tou chamradí vůbec mluvím a odporuju jí! Jediné rozumné počínání je s lidmi nemluvit a nevyšmat si jich, nemáme-li moc jim rozkazovat... Závídím Eugeniovi, ten si lidí ani nevšímne, protože nepotřebuje jejich společnost... Já ji však potřebuju – ale jsem v postavení, že se musím stát psem, mám-li vyhovovat této potřebě... K čertu! Musím buď stále hnít a být psem – nebo zemřít – nebo se konečně rozhodnout. Ale hnít dále nebudu, protože nechci, zemřít nechci rovněž, – tedy musím se rozhodnout!“

Chvilí šel mlčky, pohřížen v myšlenky... Pak se jal šeptat: „Dosud bylo mně těžko se rozhodnout, – ale byla to slabost... I teď mně to přijde ještě obtížno – hrome! – Ale jak je to nejtěžší rozhodnutí lehké, chceme-li... Postačí obrátit úsilně myšlenky jiným směrem, představit si nečestnost své slabosti – trochu stoicismu k tomu přidat – a rozhodnutí je lehké a čin již zde. Zatím, co takto mluvím, cítím, že tíha ze mne spadla – že bych snadno ihned mohl přikročit k činu – k činu – konečně začít jednat!“

Ulehčilo se mu a rozveselil se. Těžkost rozhodnutí proň zmizela – přesto však rozhodnut dosud nebyl... Rychle zamířil k domovu...

„Ano, nezbyvá mně nic jiného – musí to být!“ zašeptal po chvíli. „Mé postavení musí být změněno – musím počít jednat k tomu cíli! Hanba, že jsem v tom bahně tak

dlouho vydržel. Pro obyčejné lidi, tento odporný bahenní hmyz, je bahno zcela přiměřeným pobytem; zůstávají-li v něm lidé vyšší, je to špatnost všech špatností. Ven! A třeba vejdu z něho v záhubu, – co na tom? Každý velký duch stojí ustavičně na kraji záhuby a potýká se celý život se smrtí... Boj je můj element, – nuže tedy do mého elementu s veselou, jarou myslí!

Chátra říká svému zaměstnání činnost, – a zatím je to žebrota a otroctví... Říká mu práce, – a je to jen zapomínání na vnitřní prázdnotu a hnus před sebou. Vše, co zasluhuje jméno ‚jednání‘, je nutně protizákonné jednání; tohle ‚živení se‘ je tak hnusným kalem, že ten, kdo se jím musí děle brodit, nasákné jím sám, zkazí se sám. Pojímal mne vždy nevýslovný hnus z toho, čemu se říká ‚dělat kariéru‘: z toho sprostého, sobecného, nestoudného, slintajícího prodírání se pomocí loktů smrdutým, zvířecím davem pachtilů... A pochopil jsem též, že kdo chce mezi lidmi někam se dostat, musí se mezi nimi plazit. Kdo to neumí, kdo zpřímá kráčí, hyne brzo uštknut jedovatými plazy, nad něž se opovážil vztýčit se... Domůžeme se něčeho v lidské společnosti jen dvojm: plazením se a tím čemu se říká ‚práce‘. Ale práce jest jen pro obyčejné, vyššího neschopné lidi. Pracující lev, osel? Ne, nýbrž mezek a vůl... A i hřebce a býka nutno vyklestit, t. j. horším učinit, valachem, volem učinit, mají-li být k práci, t. j. k otročině rádně způsobilí... Vyšší člověk potřebuje ne práce, nýbrž volné činnosti, rozčlenění, dobrodružství, hry, zajímavosti letu; je Pegasus, ne mezek. Práce je schopen jen v zájmu vysokého cíle; jen je-li pomůckou k letu, dovede ji bez omrzení konat. Napoleon, Friedrich Vel. atd. byli velmi pracovití jako vladaři; ale byli by bývali ‚lenochy‘ jako úředníci... Práce je opakem činnosti: stanu-li se soudcem nebo notářem, stanu se otrokem, tedy trpným. Práce je trpná, tedy není činností... – Tedy ‚živení se‘ dvojnásobně vyššího člověka degraduje!...“

1	Vyšší člověk pobýváním ve společnosti obyčejných lidí ztrácí své hodnoty.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu
2	Obyčejní lidé vyššího člověka mezi sebou nerozpoznají.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu
3	Pro vyššího člověka nemá práce žádný význam.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu
4	Fridrich Veliký nebyl dobrý úředník.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu
5	Obyčejní lidé nemají a ani nemohou mít vyšší cíle.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu
6	Všichni soudci a notáři trpí, neboť jsou otroky.	Ano	Ne	Nevyplývá z textu

Příloha číslo 7

poslal kouli, kde bělal se obláček kouře. Chvilí bylo ticho, pak se ozvalo známým mně hlasem zaklení a šelest, stále a stále slábnoucí. Poslal jsem směrem tím ještě kousek olova — patrně bez výsledku... A za chvíli obklopen byl jsem bodrými dřevorubci. —

Muž střelený do prsou přiznal se, že byl neznámým Siciliánem za velké peníze najat, aby mne v lese holí omráčil a poté v pusté rokli — oběsil. Něco bližšího o pohnutkách baronových nevěděl, jen, „že jsem lotr a neznaboh, jenž baronovu ženu svedl“. Byl to kalabrijský bandita.

Baron zmizel beze stopy. Obávám se, že budu mít s ním ještě co činit...

„Mě oběsit!“ pravil jsem Eduardovi. „To zní přece jen trochu více nepodobně. Že cítíš ke mně instinktivní, tajemný odpor a nenávisť, připouštím; vím, i že city jsou mohutnou mocí... Ale sotva tak velkou, aby vedly už samy o sobě k obyčejné vraždě. Ale volat briganty až z Kalabrie, aby mohl být ve vší formě popraven chudý literát, který osla toho nikdy osobně neurazil — toť přílišná čest pro mne a zcela směšné!“

„Moje vysvětlení,“ odvětil Eduard, „bude vulgo ještě směšnější a víře nepodobnější. — Ten člověk necítil k tobě ani tak tajemnou, instinktivní nenávisť jako zášť přirozeně vzniklou z vědomí tvé skutečné superiority nad ním. Je důležitou,

172

ale téměř neznámou pravdou, že lidé obyčejní, t. j. duševní otroci planou bezradnou nenávisť k duchům vysoce rozeným, t. j. volným. Samostatný soud pocítují jejich poslušné duše jako zápach, personalitu, česky samostatnost, jako zločin. — Morálka jest jen bojem vysoké Volnosti: „morálka otroků“ — toť pleonasmus. Není snad hlubší zášti, než zášť skutečného otroka ke skutečnému pánu, nenávisť nízkého k podstatně vyššímu. Velká je už zášť proletáře k boháči — ale čím je proti zášti obyčejného vzdělance ke geniovi!“ Peníze, vnější moc jsou pouhá accidentia. Myšlenka, že existuje člověk esentiálně vyšší než já — toť něco, čeho lidská přirozenost nesnese: příliš hluboko koření víra v rovnost všech lidí. Praviš, žes barona nikdy neurazil: ale celá tvá osoba byla jedinou strašnou urážkou jeho. „Jak mohli by ti, jimž bytost, jako ty jsi, jest věčnou předchůzkou, býti tvými přáteli?“ dí Goethe — a Nietzsche: „Před tebou cítí se malými a duše jejich doutnají neviditelnou pomstychtivostí.“ — Zvláště vzdělanci doutnají jí nejvíc. Neučení vidí v tvé superioritě vždy jen školy a kantory a vinu své inferiority svaluje na své rodiče, peníze, okolí a jiná accidentia a zcela se tím upokojí. Vzdělanec útechy té nemá tím více, když vidí, že „erudici“ nad genia často vyniká: pomáhá si tedy — ale nepomůže — teoriemi o abnormalitě, patologičnosti geniů, namlouvá si, že jsou prostě blázní; ba pojem „genius“ má tento původ: raději

173

zlořečený les prohlédnut, já sám budu hledat, Willy mně bude pomáhat a probudíme vás —“

Rozesmála se náhle: „Probudíte mne — k čemu? k tomu vašemu skabiosnímu snu? Ten můj je pořád ještě lepší!“

Smála se pojednou tak vesele. Nevíte, jak hřejivě to působilo po jejím dřívějším běsnění. Rozkurážen pravil jsem jí:

„Choti má, jak báječně dnes vypadáte! Jako poupě růže, jako Madonna! A tlustá jste jako mazaněček! A jaké máte břicho! Máte se tam dobře, že ano? Co vám tam vaří?“

Lekl jsem se své odvahy. Tu však ona — uvěříte? velmi něžně mně pohládila tvář, ale hned poté mně dala políček — velmi malý; pak si utřela ruku o kalhoty a zhroutila se na zem, přímo přede mně. Škubala sebou v pláči, lomcovala sebou zimničtě, a na jednu objala i má kolena. Ale hned padla zase na tvář: — Co se v ní asi dělo? . . .

A právě v tu chvíli cinkalo tak dětsky něžně se straně poledne. Znenadání vstala a — věříte? vytrhla mně můj kapesník, do kterého jsem právě také plakal a osušila jím své oči. Hned však jej daleko odhodila. Usedla poblíže mne a mluvila, zprvu násilně; z prokousaného rtu jí kapala krev.

„Jsem v povídavé náladě, — řeknu vám, kníže, co se se mnou od března přihodilo. Oh! Oh! . . . Jaká krása!“ Oči jí zajásaly . . . A teď si vesele zapálila viržinko — a přihnula si z láhve s bílou tekutinou. Zatřásla se a zaslzela. A já pocítil ostrý zápach 96% lihu . . . Ona vám ještě za svého živobytí pila nerozředěný špiritus — a ani po smrti té neřesti nezanechala! To je pořádek! To je pořádek!

„Nuže, právě onen den našeho rozhovoru byl velkým mezníkem v mém osudu. Když mne uragan u-

chvacoval, vštípila jsem si, že *musím* ve svých mukách vyvolat *Vůli*, vše překonávající, Absolutní, vše pod Sebou vidící; vštípila si i některé, v bdění samozřejmé, ve snu se nevyskytující praktiky jejího vyvolávání. V prvních mučírňách se věc nedařila přes všechno temné, šílené úsilí. Deseti komorami jsem prošla. V jedenácté bylo mé utrpení hroznější než kdykoli dříve. Ale bolest stupňuje duševní činnost do nezměrna. Napjala, ve spojení s nejstrašnějším, nejnásilnějším úsilím celou mou duši tak nevyslovitelně, tak mysticky, že se stal zázrak: vzplanul oheň uprostřed vody! *ve snu* zazářila světla, sebevědomá *bdící Vůle!* ta sebeobjímající, všedrtící, všetrojící, všemohoucí, vševedoucí, — to jádro samé Jsoucnosti. A ráz na ráz vykřesala jsem z jejího sebeobjetí myšlenky: vše, i to nejstrašnější, je pouze plasmatem, absolutní hříčkou Mé Vůle, jen k tomu zde, aby se na tom v nejvyšší nezkalené slasti afirmovala, s tím jen suverénně, násilnický si pohrávala, věčně jen vítězí k vůli vítězení; jen dotud, dokud se to nepochopí, existuje pro duši něco hrozného, existuje utrpení, existuje Zlo; v okamžiku pochopení změní se vše jen v Zář, — nadsluneční uniformní Zář; zmizí všechny jednotlivosti, části, rozdílů, vše se promění v Jedno, věčně neměnné a nehnuté a absolutní; všechny bolesti jsou jen falešnými soudy, záležejícími v omylu, že může něco vůbec škodit; poznej, že ve Věčnosti vše jen prospívá, a každé utrpení se ihned roztaví v bílou slast, ve věčnou Mou Gloriolu, kterou jen a jen je svět, kterou jen já jsem sama . . . Nesmírně jasně zazářila tato poznání kat' exochen, doprovázena hromovým třeskotem Nadslasti, — rázem změnily se i mé tělesné, nejvyšší bolesti v nejvyšší duševní i tělesnou rozkoš, jaké jsem dosud ani netušila. Vše, vše bylo teď *Nadžáří, Nadhubou.* Se-

Příloha číslo 9

Jsem absolutní vůle

(Podle dopisu Ladislava Klímy

Františku Drtikolovi ze dne 4. XI. 1917)

Zbavil jste se pout, tíživých sice,
ale ne nejnáléhavějších?
Rozrazil jste okovy svého života vůbec?
Stal jste se Volným, Bohem:
osvobodil se ode všeho?
Dávám vám jen tři slova:

JSEM ABSOLUTNÍ VŮLE

Ona jediná jest už vražednicí utrpení,
vše je lhostejné, bezvýznamné, pro mne nicotné
vše je mně prospěšné, dobré, svaté (zářné, slastné)
vše je pro mne bezvýznamné, nicotné
vše je pode mnou
vše mně prospívá, je mně dobré
všechno jest mými spanilými služnými duchy
jen věčnou vůli vykonávajícími

JSEM ABSOLUTNÍ VŮLE

a být bláznivým tancem a jediným kotrmelcem
nejstrašnějších blázincem a blbostí a sterilitou
a smradem a ničím – a následkem toho
nutně hned zas železnou vážností
a nejtřízlivějším rozumem
a sluneční myšlenkou a tvůrkyní nových vesmírů
ze začarovaných, zpívajících květů hnůj
a z hnoje květy tvoříc
jako její malá dceruška přírody činí
z Ničeho Vše, ze Všeho Nic

136

JSEM ABSOLUTNÍ VŮLE

z Ničeho Vše a ze Všeho Nic
budující a zpívající smrad a sluneční hnůj
a hnojný, železně vážný kotrmelec
a věčnou rybí pravdu, že gepard namaloval
Montezumovu Aeneidu

JSEM ABSOLUTNÍ VŮLE

137